

SUKUPUOLTEN REPRESENTAATIO LASTENOHJELMISSA:
Diskurssianalyttinen tutkimus viikonloppuamujen suomenkielisistä
piirretyistä

Tanja Sutinen
Pro Gradu -tutkielma
Lapin yliopisto/KTK
Heli Ruokamo
syksy 2012

TIIVISTELMÄ

Sukupuolten representaatiot lastenohjelmissa: diskurssianalyttinen tutkimus viikonloppuamujen suomenkielisistä piirretyistä

Tanja Sutinen

Kasvatustiede

Pro gradu -tutkielma, 121 sivua

Rovaniemi: Lapin yliopisto, syksy 2012

Tutkimus käsittelee sukupuolten representaatioita piirretyissä lastenohjelmissa. Tutkimus selvittää millaisten hegemonisten diskurssien kautta naiseus ja mieheys tulevat ohjelmien sisällä kuvatuiksi ja miten kuvaukset suhteutuvat yhteiskunnassa todentuvaan sukupuolijärjestelmään. Tutkimuksen pääkysymykseksi määrittyy, miten piirretyt lastenohjelmat representoivat naiseutta ja mieheyttä. Tutkimus valottaa piirretyjen lastenohjelmien sisältöjä sukupuolentutkimuksen näkökulmasta ja luo ymmärrystä lastenohjelmien roolista lapsen kasvuun ja sukupuolikäsitysten muodostumiseen vaikuttavana mediana. Tutkimusaineisto koostuu yhdestätoista suomenkielisestä piirretyistä lastenohjelmasta, jotka olen analysoinut diskurssianalyysin menetelmää käyttäen. Lähtökohdiltaan tutkimus edustaa visuaalisen kulttuurin tutkimusta.

Aineiston analyysin kautta muodostin kuusi sukupuolten representaatioita hallitsevaa diskurssia. Naishahmojen kuvauksissa todentuvat diskurssit olen nimennyt huolenpitodiskurssiksi, avustusdiskurssiksi sekä avuttomuusdiskurssiksi. Mieshahmoihin kiinnittyvinä diskursseina näyttäytyvät johtajuusdiskurssi, todisteludiskurssi sekä kovuusdiskurssi. Diskurssien kautta naiseuden representaatioissa keskeisinä todentuvina piirteinä näyttäytyvät hoivaavuus ja läheisistä huolehtiminen, toisten auttaminen ja toiminnan tukeminen sekä toissijaisuus ja riippuvuus miehestä. Mieheyden kuvauksissa korostuvina piirteinä näyttäytyvät johtajuus ja valta, kilpailullisuus ja omien kykyjen todistaminen sekä kovuuden vaade ja erottautuminen naiseudesta.

Tutkimuksen perusteella piirretyjen lastenohjelmien sukupuolten representaatiot ja niitä hallitsevat diskurssit osallistuvat rakentamaan perinteistä sukupuolijärjestelmää, kuvaten miehet ja naiset voimakkaasti toisistaan eroaviksi toimijoiksi. Diskurssit asettuvat tukemaan vakiintunutta, stereotyyppisiin käsityksiin pohjaavaa ymmärrystä sukupuolista ja niiden välisistä suhteista. Sukupuolijärjestelmä todentuu dikotomioiden, työnjaon ja erilaisiksi määrittyvien subjektipositioiden kautta, jotka ilmentävät sukupuolten hierarkiaa ja erillään pitoa. Tutkimus osoittaa piirretyjen lastenohjelmien tuottavan ja vahvistavan ymmärrystä miesten ja naisten erilaisuudesta ja toisiaan täydentävyydestä osallistuen rakentamaan selkeää rajalinjaa sukupuolten välille. Sen sijaan, että ohjelmat välittäisivät avarakatseista ja monimuotoista ymmärrystä sukupuolista, osallistuvat ne tuottamaan sukupuolia totunnaisessa, tiukkarajaisessa kehyksessä sukupuolijärjestelmää tukien.

Avainsanat: lastenohjelma, sukupuoli, sukupuolijärjestelmä, lapsi, televisio, representaatio, diskurssianalyysi

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi X

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	4
1.1 Tutkimusmatka lastenohjelmien sukupuolikuviin	4
1.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset.....	9
2. SUKUPUOLI TARKASTELUN KOHTEENA	10
2.1 Sukupuoli todellisuuden jäsentäjänä	10
2.2 Sosiaalisesti muotoutuva sukupuoli	11
2.3 Lastenohjelmat sukupuolia rakentavina esityksinä.....	12
3. PIIRRETYT LASTENOHJELMAT SUKUPUOLIJÄRJESTELMÄN HEIJASTAJINA JA RAKENTAJINA	15
3.1 Sukupuolet sukupuolijärjestelmän kehyksessä	15
3.2 Sukupuolijärjestelmän ulottuvuudet lastenohjelmien kontekstissa	18
3.2.1 Sukupuolten välinen työnjako.....	18
3.2.2 Sukupuolten toimijuus	21
3.3.3 Sukupuolidikotomiat miehen ja naisen määrittelijöinä.....	23
3.4 Sukupuolijärjestelmän ylläpito ja muutoksen mahdollisuus.....	24
4. TELEVISIO LASTEN ELÄMÄSSÄ	26
4.1 Lapsi television katselijana	26
4.2 Lastenohjelmat viihteenä ja tiedonsaanninkanavana	28
4.3 Televisio lasten kasvattajana.....	30
5. LASTENOHJELMAT SUKUPUOLITUOTANTONA	32
5.1 Median mallit sukupuoli-identiteetin rakennusaineena	32
5.2 Sukupuolet lastenohjelmissa	33
5.3 Lastenohjelmat sukupuolistereotyyppien välittäjinä	37
6. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	40
6.1 Visuaalisen kulttuurin tutkimusta toteuttamassa	40
6.2 Representaatiot todellisuuden rakentajina	42
6.3 Lastenohjelmat tutkimusaineistona.....	43
6.4 Diskurssianalyysi hegemonisten diskurssien paljastajana	47
6.5 Tutkimuksen eteneminen	50
7. NAISEUTTA RAKENTAVAT DISKURSSIT.....	54
7.1 Huolenpidodiskurssi	54
7.2 Avustusdiskurssi	64
7.3 Avuttomuusdiskurssi.....	71
8. MIEHEYTTÄ RAKENTAVAT DISKURSSIT	78
8.1 Johtajuusdiskurssi	78
8.2 Todisteludiskurssi	86
8.3 Kovuusdiskurssi	94
9. TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	104
10. POHDINTA	108
LÄHTEET.....	114

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimusmatka lastenohjelmien sukupuolikuviin

Television avaaminen viikonloppuaamuna tuo eteeni valikoiman lastenohjelmia. Aamukahvin lomassa istuudun tarkastelemaan edessäni näyttäytyviä piirrettyjä ja tutkiskelemaan, mitä ne pitävät tänä päivänä sisällään. Huomioni kiinnittyy juonen kulkuun, tarinoiden nopeatempoisuuteen ja entistä monipuolisempiin hahmoihin. Lopulta huomioni kiinnittyy sukupuoleen. Ohjelmien hahmot määrittyvät helposti tytöiksi tai pojiksi, naisiksi tai miehiksi. Paikoitellen sukupuolten kuvaukset näyttäytyvät vahvasti perinteisiä sukupuolikäsityksiä tukevilta, mutta samalla joukosta on löydettävissä entistä enemmän myös kaavoja rikkovia esityksiä. Pohdin, kuinka moni lapsi katsoo tällä hetkellä kanssani aamun piirrettyjä ja millaista kuvaa sukupuolista lapsi voi kyseisten ohjelmien kautta muodostaa. Millaiseksi naiseus ja mieheys kuvastuvat lastenohjelmien välityksellä? Millaisia sukupuolten järjestyksiä ne rakentavat? Tulevatko sukupuolet esitetyiksi samankaltaisiksi, vai toisistaan eroaviksi toimijoiksi?

Samalla kun yhteiskunnassamme on löydettävissä monia viitteitä siitä, että sukupuolten järjestykset ovat jatkuvassa muutostilassa, on kulttuurinen ymmärrys miesten ja naisten keskinäisestä eroavuudesta säilynyt vahvana. Jähmettyneet käsitykset sukupuolten ominaisuuksista ja oletetuista eroista määrittävät edelleen yksilöitä ulottaen vaikutuksensa kaikille elämäalueille. Sukupuolikäsitysten väljentyessä hiljalleen, voi tämän päivän lapsille nähdä kuitenkin tarjoutuvan yhä enemmän mahdollisuuksia oman sukupuolensa toteuttamiseen ja oman sukupuolisuutensa määrittelyyn. Se, millaisia sukupuolikäsityksiä lapselle lopulta muodostuu, on monen tekijän yhteisvaikutuksen tulos, jossa median rooli määrittyy entistä keskeisemmäksi. Lastenohjelmat näyttäytyvät muiden mediatuotteiden ohella merkityksellisinä, sukupuolia rakentavina esityksinä tarjoten näkökulmia naiseuteen ja mieheyteen perinteisiä käsityksiä tukien tai niitä uudistaen.

Tässä tutkimuksessani keskityn tarkastelemaan sukupuolten representaatioita piirretyissä lastenohjelmissa pyrkien muodostamaan kuvausta siitä, millaista naiseutta ja mieheyttä representaatioissa todentuvat diskurssit heijastavat ja rakentavat. Kiinnitän huomioni siihen, millaisia määreitä ja elämänsisältöjä naiseus ja mieheys saavat ja millaisia sukupuolitettuja subjektipositioita ja toiminnantiloja ohjelmat sukupuolille rakentavat. Keskitän huomioni hallitsevina näyttäytyviin sukupuolten representaatioihin kiinnittäen tarkasteluni sukupuolijärjestelmäpohdintoihin. Sukupuolijärjestelmä kiinnittää huomion yhteiskunnassa vallitseviin sukupuolten välisiin erontekoihin ja nostaa tarkasteluun muun muassa ne tavat ja käytännöt, joiden kautta miehet ja naiset asettuvat omille, toisista eroaville alueilleen (Rantalaiho 1993, 2). Sukupuolijärjestelmän näkökulmasta sukupuoli näyttäytyy yhteiskunnan läpäisevänä rakenteena, jolloin naisille ja miehille määrittyvät erilaiset asemat, suhteet ja symbolit jokaisella elämäntilalla (Koski 2003, 274).

Tutkimukseni tavoitteena ei ole arvottaa piirretyjen lastenohjelmien esittämiä sukupuolten kuvauksia, vaan ennen kaikkea tarkastella ja kuvata ohjelmien sisältöjä ja niitä tapoja, joilla sukupuolta jäsenetään ja tuotetaan ohjelmissa. Kiinnostukseni kohdistuu piirretyissä todentuviin, kulttuurissa eläviin käsityksiin miehestä ja naisesta sekä sukupuolten välisestä eronteosta. Pyrkimyksenäni on luoda ymmärrystä piirretyissä lastenohjelmissa todentuvasta sukupuolijärjestelmästä peilaamalla sitä yhteiskuntaamme jäsentäviin sukupuolten järjestyksiin.

Tutkimuksessani lähestyn sukupuolta sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuvana konstruktiona, jolloin sukupuolen määreet näyttäytyvät vahvasti aikaan ja paikkaan sidottuina. Sukupuoli näyttäytyy ideologiana, neuvotteluna ja uusintamisena, joka rakentuu historiallisesti ja kontekstuaalisesti (Rossi 2003, 14). Sukupuoli tulee ymmärretyksi sosiaalisesti muotoutuvana sekä performatiivisesti, sanoissa ja teoissa rakentuvana. Tämän kautta lastenohjelmat tulevat nähdyiksi sukupuolia tuottavina ja sukupuolikäsityksiin vaikuttavina esityksinä. Omalla merkitystuotannollaan lastenohjelmat voivat osallistua rakentamaan sukupuolta konventionaalisella tavalla tai vaihtoehtoisesti raivata tietä uudennaisille sukupuolen käsitteellistämisen tavoille. Sosiaalisen ja performatiivisen sukupuolen lähestymistavan myötä sukupuolten erilaisuus ja sukupuoliin liitetyt ominaisuudet näyttäytyvät biologisten faktojen sijaan kulttuurissa tuotettuina asioina. Tämän myötä myös yhteiskunnassa vallitseva sukupuolijärjestelmä

tulee nähdä sosiaaliseen sukupuolijakoon pohjaavana, keinotekoisena rakennelmana, jota ylläpidetään jatkuvasti tekojen kautta.

Tutkimukseni edustaa laadullista tutkimusta, jossa tavoitteena on tutkia, kuvata ja selittää yksityiskohtaisesti tarkasteltua ilmiötä ja sen sisältämiä merkityksiä sekä antaa ilmiölle teoreettisesti mielekäs tulkinta (Tuomi & Sarajärvi 2011, 85; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 139–140). Tutkimukseni keskittyy kulttuuristen jäsenysten tutkimiseen, jolloin tutkimuskohdetta ei tarkastella väittämänä todellisuudesta, vaan todellisuuden osana. Pitävien faktojen tutkimisen sijaan pyrkimyksenä on analysoida sitä, miten analysoitava kohde kertoo tarinaansa. Huomio kiinnittyy siihen, miten asiat tulevat esitetyiksi ja miten ilmaisuissa esiin tulevat näkemykset tai käsitykset asioista tuotetaan erilaisten erontekojen ja luokitusten kautta. (Alasuutari 2001, 114–117.) Lähtökohdiltaan tutkimukseni edustaa visuaalisen kulttuurin tutkimusta ja lukeutuu diskurssin tutkimuksen piiriin. Tutkimusaiheen teoreettinen ymmärrys nojaa vahvasti sukupuolentutkimuksen näkökulmiin.

Teoreettis-metodologisesti tutkimukseni tukeutuu diskurssianalyttiseen lähestymistapaan, jonka lähtökohdat kumpuavat sosiaalisesta konstruktionismista. Diskurssianalyttinen tarkastelutapa kiinnittää huomion merkitysten rakentumiseen, jolloin huomio kohdistuu siihen, miten asioita esitetään, rakennetaan ja uusinnetaan ja millaisia diskursseja käytetään ja muodostetaan (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 169). Diskurssianalyysin kautta tarkastelen, millaisten hegemonisten diskurssien kautta naiseus ja mieheys tulevat kuvatuiksi piirrettyjen lastenohjelmien sukupuolten representaatioissa ja miten nämä diskurssit heijastelevat yhteiskunnassa vallitsevia sukupuolten suhteita. Diskurssianalyysin tukena käytän analyysissäni semiotiikan näkökulmia ja käsitteitä, joiden avulla pyrin edistämään aineiston ja teorian välistä keskustelua sekä tavoittamaan jatkumon tutkimuskohteen mikrotason (kielenkäyttö, kuvat) sekä tutkittavan ilmiön sosiaalisen ja historiallisen makrotason välillä (vrt. Pietikäinen & Mäntynen 2009, 165).

Aineiston analysoinnissa olen käyttänyt diskurssianalyysin rinnalla lähilukua, joka viittaa väljästi kaikkeen huolelliseen ja syvälliseen ymmärrykseen pyrkivään aineiston tulkintaan (Pöysä 2010, 331, 338). Molemmat analyysitavat ovat kohdistuneet sekä visuaaliseen että verbaaliseen ainekseen. Olen toteuttanut teoriasidonnaista analyysia, jonka myötä teoria on toiminut apuna ja ohjaavana voimana analyysin etenemisessä.

Analyysissä on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta sen merkitys ei ole teoriaa testaava, vaan pikemmin uusia ajatusuria aukova (Tuomi & Sarajärvi 2011, 98). Suorannan (2007, 260) luokituksen mukaisesti lähestymistapani on luettavissa aineistolähtöiseksi tutkijaluennaksi, jonka tukena on toiminut sukupuoli-järjestelmän teoriakehitys.

Kiinnostukseni lastenohjelmien tarkasteluun perustuu näkemykseeni television ja muun median merkittävästä roolista merkitysten tuottajana ja ihmisten ymmärrykseen vaikuttavana tekijänä, jolla on erityisen paljon valtaa välittää viestejään maailmankuvaansa rakentaville lapsille. Tietynlaiset representaatiot ja toisaalta tietynlaisten representaatioiden puuttuminen rakentavat rajoittunutta kuvausta sukupuolista, määritellen samalla oikeanlaisia tapoja olla mies ja nainen. Tavoiteltaessa yhä joustavampia sukupuolten määreitä ja yksilöiden mahdollisuuksia toteuttaa itseään sukupuolestaan riippumatta, on toivottavaa, että myös lastenohjelmat asettuvat tukemaan tätä kehitystä kuvaustavoillaan. Lastenohjelmat voivat osallistua sukupuolten uudelleenmäärittelyyn tai jatkaa sukupuolen tuottamista totutuilla tavoilla, kaksinapaisessa kehyksessä.

Sukupuolten representaatioiden tarkasteleminen lastenohjelmien kontekstissa on tärkeää, sillä ne ovat osaltaan vaikuttamassa kasvavan lapsen ymmärrykseen sukupuolista tarjoten myös aineksia sukupuoli-identiteetin muodostamiseen. Samalla kun lastenohjelmia ei ole ensisijaisesti luotu opetusmateriaaliksi, osallistuvat ne kuitenkin koostamaan ja rakentamaan kulttuurista merkitysjärjestelmää ja tarinavarantoa sekä opettamaan monenlaisia asioita sukupuolista (vrt. Suoranta 2007, 270–271). Lapsen vasta rakentaessa käsityksiään sukupuolesta ja sen merkityksestä yhteiskunnassamme, osallistuvat lastenohjelmat luomaan lapselle ymmärrystä siitä, millaisten tekijöiden varaan naiseus ja mieheys kulttuurissamme rakentuu ja mitä häneltä sukupuolensa edustajana odotetaan. Lastenohjelmat heijastelevat yhteiskunnassamme vallitsevia käsityksiä, arvoja ja normeja sukupuolista ja niiden välisistä suhteista, mutta osallistuvat myös niiden rakentamiseen.

Samalla kun median esittämien mies- ja naiskuvien tutkiminen on nähty jo kauan tärkeänä niiden sisältämän merkityspotentiaaliksi, on sukupuolen tarkastelu lapsille suunnatun median, kuten juuri lastenohjelmien kontekstissa jäänyt vähälle. Näkemykseni mukaan onkin tärkeää syventyä tarkastelemaan myös sitä, millaisia käsityksiä

sukupuolista media tarjoaa lapsille. Lastenohjelmien määrittyessä keskeiseksi median tuotteiksi lasten elämässä, voi niiden tarkastelun nähdä avaavan keskeisen näkökulman niihin sukupuolten representaatioihin, joita media välittää lapsikatsojille. Tutkimukseni tarjoaakin tuoreen näkökulman vähän kiinnostusta herättäneelle tutkimusalueelle ja tuottaa uutta ymmärrystä lastenohjelmien sukupuolikuvista. Piirrettyjen lastenohjelmien tarjoamien merkitysten muotoutuessa sisällön ja katsojan välisessä vuoropuhelussa, en toki pysty tutkimuksellani tuottamaan ymmärrystä siitä, miten todelliset lapsikatsojat sukupuolet ohjelmissa näkevät. Kykenen kuitenkin vahvoihin ja toistuviin representaatioihin keskittymällä kokoamaan yleistä kuvausta siitä, millaista ymmärrystä piirretyt lastenohjelmat tuottavat sukupuolista ja millaisia rakennusaineita ne voivat tarjota lasten sukupuolikäsitysten muodostamiseen.

Pro gradu -tutkielmani rakentuu kymmenen pääluvun kautta. Johdantoluvussa käyn läpi tutkimukseni näkökulmia ja esittelen tutkimuskysymykseni. Luvuissa kaksi ja kolme syvennyn sukupuolen ja sukupuolijärjestelmän käsittelyyn avaten niitä lähtökohtia, joiden kautta lähestyn sukupuolta omassa tutkimuksessani. Luvuissa neljä ja viisi tuon esille näkökulmia lasten television katseluun ja lastenohjelmiin aikaisempien tutkimusten ja aihetta koskevan teoreettisen ymmärryksen kautta. Luvussa neljä painottuu lasten television katselun yleinen tarkastelu, jota luku viisi täydentää sukupuolen näkökulmalla.

Kuudennessa luvussa käyn läpi tutkimuksen toteuttamiseen ja etenemiseen liittyvät teemat. Paneudun visuaalisen kulttuurin tutkimukseen ja representaatioihin sekä esittelen tutkimusaineistoni, analyysitapani ja tutkimuksen etenemisen. Luvut seitsemän ja kahdeksan edustavat tutkimukseni empiiristä osuutta, joissa tuon esille tutkimukseni tulokset. Luvussa seitsemän keskityn tarkastelemaan naiseuden representoitumista aineistossani kolmen muodostamani diskurssin kautta. Kahdeksannessa luvussa syvennyn puolestaan mieheyden representaatioihin, ja niissä todentuvaan, kolmeen diskurssiin. Luvussa yhdeksän käyn keskustelua tutkimukseni luotettavuudesta ja eettisyydestä. Viimeisessä, pohdintaluvussa, luotaan katseeni tutkimukseni kokonaisuuteen ja sen tuottamiin tuloksiin tehden yhteenvedon tutkimukseni annista.

1.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoitteena on luoda kuvausta sukupuolten representaatioista piirretyissä lastenohjelmissa ja tarkastella, millä tavoin sukupuolten kuvauksia jäsentävät diskurssit suhteutuvat yhteiskunnassamme todentuvaan sukupuolijärjestelmään. Tutkimukseni pääkysymys on: *Miten piirretyt lastenohjelmat representoivat naiseutta ja mieheyttä?* Tarkentavaksi tutkimuskysymykseksi määrityy: *Millaista sukupuolijärjestelmää sukupuolten representaatioissa todentuvat hegemoniset diskurssit heijastavat ja rakentavat?*

2. SUKUPUOLI TARKASTELUN KOHTEENA

2.1 Sukupuoli todellisuuden jäsentäjänä

Ihmisten jako sukupuolen mukaan miehiin ja naisiin näyttäytyy tänä päivänä varsin itsestään selvältä, luonnolliselta ja monille myös välttämättömältä tavalta jäsentää todellisuutta. Sukupuoli nähdään yleisesti syntymässä saatuna, muuttumattomana faktana, joka määrittää monin tavoin yksilön elämää. Kaksijakoinen näkemys sukupuolesta ei joudu useinkaan kyseenalaistamisen kohteeksi, vaan pidämme itsestäänselvyytenä ajatusta miehen ja naisen vastakkaisuudesta ja toisiaan täydentävyydestä. Sukupuoli ei kaipaa problematisointeja, vaan useimmille riittää käsitys kahdesta, biologisesti toisistaan eroavasta sukupuolesta.

Kulttuurissamme sukupuolten erilainen olemus ja erilaiset toimintatavat selitetään helposti biologisilla eroilla. Jokainen tapa, ele ja aktiviteetti sukupuolitetaan ja kategorisoidaan joko miehelle tai naiselle kuuluvaksi, feminiiniseksi tai maskuliiniseksi. Mies ja nainen näyttäytyvät kuin kahtena eri lajina, jotka eroavat toisistaan niin ominaisuuksiensa kuin kiinnostuksen kohteittensa puolesta. Sukupuolten väliset käyttäytymiserot ja yhteiskunnassa vallitsevat sosiaaliset normit näyttäytyvät biologisten tosiasioiden ilmauksina, joiden alkuperä on luonnossa. (Moi 1999, 12, 19–20.)

Sukupuoli määrittyy keskeiseksi maailmaa jäsentäväksi kategoriaksi, sekä ihmisten luokitteluperustaksi, johon pohjautuvat jaot ovat käytössä kaikissa kulttuureissa erilaisista ilmenemismuodoista huolimatta. Sukupuoleen liittyy oikeuksia, velvollisuuksia ja käyttäytymissääntöjä, minkä lisäksi se toimii perustana myös vallan, työtehtävien ja vastuun jakamiselle. (Saaristo & Jokinen 2004, 150.) Sukupuolittaminen näyttäytyy universaalina tapana, jolla on keskeinen funktio kaikissa yhteiskunnissa, mutta sukupuolten määrittelyt ovat kuitenkin tiukasti aikaan ja paikkaan sidottuja ja sopimuksenvaraisia, jolloin sukupuolijaot eivät näyttäydy niinkään luonnollisina faktoina, kuin huterina rakennelminä. Tutkimuksessani lähdenkin kyseenalaistamaan oletukset biologisen sukupuolen määräävyydestä ja sukupuolten synnynnäisistä eroista

lähestymällä sukupuolta läpi elämän muotoutuvana, jokapäiväisessä toiminnassa rakentuvana ominaisuutena.

2.2 Sosiaalisesti muotoutuva sukupuoli

Tutkimukseni perustuu näkemykselle sosiaalisesti rakentuvasta sukupuolesta, minkä kautta lähestyn sukupuolta kulttuurisesti ja sosiaalisesti synnytettyä konstruktiona, jonka muotoilemiseen katson myös lastenohjelmien osallistuvan. Naiseus ja mieheys sekä niiden keskinäinen suhde näyttäytyvät yhteiskunnassa ja kulttuurissa rakentuvina, pitkälti aikaan ja paikkaan sidottuina määreinä, joiden tuottaminen tapahtuu niin instituutioiden, yksityiselämän kuin myös median tasolla.

Näkemykseni sosiaalisesta sukupuolesta pohjautuu sukupuolen biologisen ja sosiaalisen ulottuvuuden toisistaan erottamiseen (*sex-gender* -jaottelu), jolloin biologiset sukupuolierot näyttäytyvät raakamateriaalina sosiaalisen sukupuolen tuottamiselle ja rakentumiselle (Rubin 1975). Jaottelun kautta sosiaalinen sukupuoli näyttäytyy niinä kulttuurisina merkityksinä, jotka biologisesti sukupuolittunut keho omaksuu (Butler 2006, 54). Biologinen sukupuoli viittaa ruumiiseen, kun taas sosiaalinen sukupuoli ajatellaan opittavan ja tuotettavan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Lempiäinen 2003, 24). Sosiaalinen sukupuoli näyttäytyy vahvasti vallitsevaan kulttuuriin ja perinteeseen kytkeytyvänä, opittavana ominaisuutena, joka pitää sisällään sukupuoliin liitetyt käyttäytymisodotukset sekä käsityksen itsestä miehenä tai naisena (Huttunen 1990, 8; Suoninen 1995, 14).

Sosiaalisen sukupuolen erottaminen biologisesta on tarkoittanut sukupuolten biologisten piirteiden erottamisesta esimerkiksi identiteeteistä ja rooleista, minkä myötä on pyritty purkamaan objektiiviseksi todeksi vakiinnutettuja käsityksiä kahdesta erillisestä sukupuolesta (Nyman & Roivas 2003, 16). Eronteon avulla on saatu nostettua esille sukupuolen kulttuurisidonnaisuus ja historiallisuus ja se on myös tarjonnut uusia välineitä muun muassa sukupuolikäsitysten uusintamisen analysointiin (Rossi 2010b, 27). Jaon on nähty myös palvelevan käytännöllistä analyttistä tarkoitusta asettamalla vastakkain joukon biologisia ja kulttuurisia faktoja (Liljeström 2004, 115).

Laajasta kannatuksestaan huolimatta *sex-gender* -jaottelu on joutunut myös kyseenalaistamisen kohteeksi ja sitä onkin kritisoitu muun muassa biologisen sukupuolen analysoimatta jättämisestä ja jähmettämistä annetuksi ja muuttumattomaksi faktaksi (Koivunen & Liljeström 2004, 22) sekä biologisen sukupuolen näkemisestä historiattomaksi ja sosiaalisista tekijöistä riippumattomaksi ominaisuudeksi (Moi 1999, 30–31). Kriitikissä huomio on siis kohdistunut lähinnä siihen, että sosiaalisen sukupuolen esiin nostaminen on muuttanut biologisen sukupuolen näennäisesti ongelmattomaksi ja rajannut sen siten analysoinnin ulkopuolelle.

Näkemykseni mukaan jako sosiaalisen ja biologisen sukupuolen välille näyttäytyy perustellulta lähdeittäessä tarkastelemaan sukupuolelle kulttuurissa tuotettuja merkityksiä. Omassa tutkimuksessani lähdenkin tarkastelemaan sosiaalisen sukupuolen näkökulmasta, miten sukupuoli jäsentyy piirretyissä lastenohjelmissa ja millaisia rakennusaineita lastenohjelmat tarjoavat sosiaalisen sukupuolen muodostamiseen. Tutkimuksessani lastenohjelmat näyttäytyvät sosiaalisen sukupuolen tuottamiseen osallistuvina välineinä, jotka paitsi välittävät yhteiskunnassamme eläviä käsityksiä sukupuolen luonteesta, myös rakentavat sukupuolia omalla merkitystuotannollaan.

2.3 Lastenohjelmat sukupuolia rakentavina esityksinä

Tarkastellessani tutkimuksessani sukupuolta sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuvana konstruktiona, lähestyn sukupuolta myös performatiivisuuden näkökulmasta Butlerin (2006) näkemysten pohjalta. Butleria mukaillen näen lastenohjelmat sukupuolia tuottavina ja ylläpitävinä esityksinä, jotka osallistuvat sukupuolen rakentamiseen representaatioillaan. Omista näkökulmistani poiketen Butler vastustaa sukupuolen biologisen ja sosiaalisen ulottuvuuden erottamista, nähden sukupuolen puhtaasti kulttuuriin pohjautuvana ilman mitään luonnollista perustaa (Butler 2006, 55–56). Koen kuitenkin voivani hyödyntää performatiivisuuden näkökulmaa pyrkiessäni tarkastelemaan, miten sukupuolet tulevat synnytyiksi sanojen ja kuvien kautta tutkimissani lastenohjelmissa.

Butler (2006) näkee sukupuolen idean syntyvän erilaisista sukupuoliteoista, jotka synnyttävät sukupuolen. Sukupuoli näyttäytyy performatiivisesti teoissa, sanoissa ja toistossa rakentuvana, ruumiin pintaan kirjattuna rakennelmana, jota synnytetään aina tiettyssä diskurssissa. Sukupuolet eivät yksinkertaisesti ”ole olemassa”, vaan sukupuoli ja sukupuolierot ilmiöinä ajatellaan tehtyinä. Sukupuoli ymmärretään eräänlaisena esityksenä, erilaisina eleinä ja kielellisinä valintoina, joita toistamalla sukupuolen tuottaminen tapahtuu. Tekoihin liittyy ajallisia ja kollektiivisiä ulottuvuuksia ja niiden avulla uusinnetaan sukupuolta kaksinapaisessa kehyksessä. Ajan myötä ja jatkuvan toiston kautta sukupuoli jähmettyy, tuottaen vaikutelman sen luonnollisenkaltaisesta olemisesta. (Butler 2006.)

Butleria mukaillen sukupuoli tulee tutkimuksessani ymmärretyksi tekemisenä ja tämän tekemisen toistona, jolloin tarkastelun kohteeksi nousevat sukupuolen esitykset, joita piirretyt lastenohjelmat välittävät. Sukupuoli näyttäytyy tehtynä, konstruoituna ja suoritettuna, jolloin sukupuoli todentuu piirrettyjen hahmojen toiminnassa ja käyttäytymisessä (vrt. Butler 2006). Sukupuolen näkeminen performatiivisena, kulttuurisena rakennelmana avaa myös mahdollisuuden sukupuolen kategorioiden uudelleen määrittelylle, ymmärtämiselle ja toisin rakentamiselle. Performatiivisuuden idean kautta käsitykset sukupuolista ovat muutettavissa totuttuja tapoja rikkovien esitysten ja tekojen kautta, jotka paljastavat sukupuolten luonnollisina nähdyt ominaisuudet lopulta kulttuurissa synnytytyiksi käsityksiksi miehestä ja naisesta (Butler 2006, 34, 55–56, 236). Omilla esityksillään myös lastenohjelmat voivat lähteä haastamaan perinteisiä sukupuolen määreitä uudenlaisten esitystapojen kautta, mutta toisaalta voivat myös osallistua vahvistamaan sukupuolen tuottamista totutuilla tavoilla.

Yhdistämällä performatiivisen lähestymistavan sosiaalisen sukupuolen jäsenyyksiin, lähdän tarkastelemaan sukupuolta ja sukupuolieroja kulttuurissa tuotettuina rakenteina, jotka saavat ilmaisunsa erilaisissa teoissa ja toiminnoissa. Kun sukupuoli näyttäytyy tehtynä ja tuotettuna, kiinnittyy huomio niihin perustoihin, joille sukupuoli rakentuu ja niihin tapoihin, joiden kautta sukupuolierot tuotetaan. Performatiivisuuden idean kautta tarkastelen tutkimuksessani lastenohjelmia esityksinä, jotka osallistuvat sukupuolten rakentamiseen omalla merkitystuotannollaan. Sukupuolen muotoutuessa sanoissa, teoissa ja esityksissä, ovat myös lastenohjelmat muotoilemassa sukupuolia ja ymmärrystä siitä, miten naiseutta ja mieheyttä tehdään. Tarkastelun kohteeksi nousee se, millaista naiseutta

ja mieheyttä piirrettyjen lastenohjelmien tarjoamat esitykset rakentavat ja miten esitykset osallistuvat tuottamaan sukupuolta kaksinaavaisessa kehyksessä.

3. PIIRRETYT LASTENOHJELMAT SUKUPUOLIJÄRJESTELMÄN HEIJASTAJINA JA RAKENTAJINA

3.1 Sukupuolet sukupuolijärjestelmän kehyksessä

Tutkimuksessani tarkastelen sukupuolten representaatioita sukupuolijärjestelmän viitekehyksessä, jonka kautta pyrin peilaamaan piirrettyjen lastenohjelmien tarjoamia sukupuolenkuvauksia tapoihin, joilla sukupuolet jäsenyvät yhteiskunnassamme. Sukupuolijärjestelmän käsitteellä viitataan tapaan, jolla sukupuoli järjestäytyy kaksinapaiseen kehykseen sosiaalisissa rakenteissa ja kulttuurisissa merkityksissä, asettuen organisoimaan yhteiskunnan toimintaa. Sosiaalinen sukupuoli määrittyy sukupuolijärjestelmän perustaksi ja oikeuttajaksi, jonka kautta jako miehen ja naisen välille rakennetaan. (Rantalaaho 1993, 2.) Sukupuolijärjestelmän keskeisenä ajatuksena on miehen ja naisen erilaisuus ja toisiaan täydentävyys, minkä kautta sukupuoliin liitetään erilaisia ominaisuuksia ja heidän luonnollisia toiminnantiloja pidetään toisistaan erottuvina. Sukupuoli nähdään toimintaa ohjaavana tekijänä, jonka pohjalta naisten ja miesten katsotaan eroavan toisistaan niin ajattelun ja tunteiden kuin käyttäytymisenkin tasolla. Sukupuolijärjestelmä sisältää ajatuksen sukupuolten välisestä valtataistelusta, mutta myös molemminpuolisesta riippuvuudesta. (Nätkin 1993, 16.)

Omassa tutkimuksessani sukupuolijärjestelmän käsite tarjoaa analyysivälineen miesten ja naisten välisille eronteille sekä sukupuolten erilaisille toiminnantiloille lastenohjelmien kontekstissa. Sukupuolijärjestelmä avaa mielekkään lähestymistavan sukupuolen tarkasteluun pyrkiessäni luomaan kokonaiskuvaa ja tekemään yleistyksiä sukupuolten järjestyksistä piirretyissä ohjelmissa (vrt. Liljeström 2004, 129). Tarkastelen sukupuolijärjestelmää kattavana sukupuolten suhteita jäsentävänä rakenteena nojatuen Sandra Hardingin (1983) laajaan määritelmään sukupuolijärjestelmän olemuksesta:

”Sukupuolijärjestelmä näyttäytyy sosiaalisen elämän organisoijana, joka on löydettävissä kaikista kulttuureista, niin historiassa kuin tänäkin päivänä. Se on orgaaninen sosiaalinen muuttuja, joka esiintyy eri muodoissaan eri kulttuuripiireissä ja eri luokissa, mutta se on kuitenkin aina havaittavissa jossain muodossa. Sukupuolijärjestelmän perusta nojaa jokapäiväisen elämän käytäntöihin, sosiaalisiin instituutioihin sekä ajattelutapoihin, jotka toimivat mahdollisuuksien luojina ja rajoittajina.” (Harding 1983, 312.)

Sukupuolijärjestelmä on hyvin moniulotteinen käsite, jonka tarkastelussa huomiota voidaan kiinnittää muun muassa sukupuolten välisiin valtasuhteisiin, työnjakoon, yhteiskunnallisiin instituutioihin sekä kulttuurituotantoon, joiden kaikkien voi osaltaan nähdä osallistuvan sukupuolijärjestelmän rakentamiseen. Omassa tutkimuksessani lähestyn sukupuolijärjestelmää Yvonne Hirdman'in (1988) ja R. W. Connell'in (2000) näkemysten pohjalta luoden kuitenkin oman aineistolähtöisen jäsenyyksen piirretyissä lastenohjelmissa rakentuvasta sukupuolijärjestelmästä.

Hirdmanille (1988) sukupuolijärjestelmä (*genussystemet*) näyttäytyy sukupuolen järjestysrakenteena, joka toimii muiden sosiaalisten järjestysten ehtona. Hirdmanin teoriassa sukupuolijärjestelmä syntyy kolmella tasolla, joista ensimmäinen on kulttuuriset kerrostumat, kuten sukupuolidikotomiaita ylläpitävät ajattelutavat. Toisen tason muodostaa sosiaalinen integraatio, jonka elementteinä toimivat instituutiot ja sukupuolten välinen työnjako. Kolmanneksi tasoksi määrittyy sosialisatio, jonka kautta uusille sukupolville välittyy ymmärrys sukupuolten eroista ja oikeanlaisista tavoista olla mies ja nainen. Sukupuolijärjestelmä rakentuu eri tasojen yhteisvaikutuksesta, kun kulttuurinen merkitystuotanto ja ajatusmallit konkretisoituvat sosiaalisessa integraatiossa ja lopulta yksilötasolla, sitoen yksilön sukupuolensa pohjalta tietynlaisiin toimiin, paikkoihin ja ominaisuuksiin. (Hirdman 1988, 7–14, 27–28.)

Hirdman (1988) näkee sukupuolijärjestelmän keskeisimpinä elementteinä ja oleellisimpina ylläpitämisen ja uudelleentuottamisen mekanismeina sukupuolten erillään pitämisen eli sukupuolidikotomian sekä hierarkisoinnin, jossa mies näyttäytyy normina, normaalina ja yleispätevänä määrittelevänä sukupuolena. Erillään pitämisellä Hirdman (1988) viittaa erilaisiin sukupuolten vastakkainasetteluihin, joiden myötä nainen ja naiseus erotetaan selvästi miehestä ja mieheydestä. Erillään pito ilmenee perustavanlaatuisimmin sukupuolten välisessä työnjaossa sekä käsityksissä siitä, mikä on miehekästä ja mikä naisellista. Hierarkia taas asettuu kuvaamaan tapaa, jolla mieheys asetetaan naiseutta korkeampaan asemaan kaikilla elämän alueilla. (Hirdman 1988, 7–10.)

Hirdmanille (1988) sukupuolijärjestelmä on itseään uusintava, pysyvä rakenne, jonka sisällä käydään kuitenkin jatkuvia neuvotteluja, mikä mahdollistaa muutokset sukupuolten järjestyksissä. Erillään pidon ja hierarkian sisällöt voivat muuttua, mutta

niiden olemassaolo kuvastuu kuitenkin pysyväksi. Sukupuolten välisten suhteiden muodostama sukupuolijärjestelmä määrittyikin hyvin hallitsevaksi ja ratkaisevaksi todellisuuden määrittäjäksi, niin historiallisesti katsoen kuin tänäkin päivänä. Huolimatta siitä, että sukupuoli voidaan kokea yhä vähemmän yksilöä rajoittavana tekijänä, säilyvät eronteot miesten ja naisten välillä elämän eri alueilla kuvastaen sukupuolijärjestelmän pysyvyyttä ja perustavanlaatuisuutta. (Hirdman 1988, 21–31.)

Toisen tutkimustani ohjaavan lähestymistavan sukupuolijärjestelmään tarjoaa R. W. Connell'in (2000) jäsenyykset yhteiskunnallisten sukupuolten suhteiden rakentumisesta (*gender order of society*), joiden hän näkee muotoutuvan neljän eri ulottuvuuden kautta. Ensimmäisenä ulottuvuuden muodostavat valtasuhteet, joihin kuuluvat naisten alistus ja miesten johtoasema, eli patriarkaalinen järjestys, jonka Connell (2000) katsoo todentuvan edelleen voimakkaana yleistyvistä vastustuksesta huolimatta. Toisena ulottuvuutena näyttäytyy työnjako, jonka myötä miehet muun muassa asettuvat naisia korkeampiin asemiin työelämässä ja saavat naisia enemmän palkkaa. Kolmanneksi ulottuvuudeksi määrittyvät tunne-elämä ja emotionaaliset suhteet, jossa seksuaalinen halu näyttäytyy keskeisenä. Neljäs ulottuvuus on symbolismi, joka todentuu muun muassa kielellisissä valinnoissa, sosiaalisissa suhteissa sekä symbolisten vastinparien synnyttämissä sukupuolidikotomioissa luonnollistuvissa sukupuolten eroissa. Symboliseen ulottuvuuteen lukeutuvat myös erilaiset ruumiilliset sukupuolen tekemisen tavat, kuten pukeutuminen, kehon käyttö, äänenpaino sekä eleet ja ilmeet. (Connell 2000, 24–26.)

Näiden neljän ulottuvuuden järjestäytyminen kulttuurissa ja yksilöiden elämissä tuottaa Connell'in (2000) mukaan tietynlaisen sukupuolen järjestyksen (*gender order of society*) yhteiskuntaan. Järjestyksiä tarkastellaan historiallisina ja historian mukana muuttuvina, mutta sukupuolijärjestelmä määrittyy kuitenkin voimalliseksi, sen rakenteen organisoidessa kauttaaltaan miesten ja naisten välisiä sosiaalisia suhteita. (Connell 2000, 29, 31.)

Tutkimuksessani käytän hyväkseni Hirdman'in (1988) ja Connell'in (2000) näkemyksiä sukupuolijärjestelmän ulottuvuuksista pyrkien rakentamaan omaa jäsenystäni sukupuolijärjestelmän todentumisesta piirretyissä lastenohjelmissa. Kiinnittämällä huomiota siihen, mitä nais- ja miespuoliset hahmot sanovat ja tekevät ja miten sukupuolet

tulevat asemoiduiksi suhteessa toisiinsa tuotan mahdollisimman kattavan kuvauksen sukupuolten representaatioista sukupuolijärjestelmän kehyksessä.

3.2 Sukupuolijärjestelmän ulottuvuudet lastenohjelmien kontekstissa

Sukupuolijärjestelmä tarjoaa laajan kehikon lähteeä tarkastelemaan sukupuolten representaatioita piirretyissä lastenohjelmissä. Lastenohjelmien sisällöt luovat kuitenkin myös rajoitteensa sille, mitä sukupuolijärjestelmän osa-alueita niiden sisällä on mahdollista tarkastella. Omassa tutkimuksessani keskeisiksi sukupuolijärjestelmän ulottuvuuksiksi määrittävät naisten ja miesten toimijuus ja erilaiset toiminnantilat, sukupuolidikotomiat sekä sukupuolten välinen työnjako ja suhteutuminen yksityiseen ja julkiseen elinpiiriin. Seuraavassa keskitän tarkasteluni siihen, miten näiden ulottuvuuksien on nähty toteutuvan yhteiskuntamme sukupuolijärjestelmässä.

3.2.1 Sukupuolten välinen työnjako

Sukupuolten välinen työnjako, joka pohjautuu yhteiskunnan jakautumiseen yksityiseen, kodin piiriin ja sekä julkiseen, työelämän piiriin, näyttäytyy yhtenä sukupuolijärjestelmän peruspilarina sukupuolten erillään pitoa (Hirdman 1988) todentaen. Sukupuolten on katsottu hallitsevan eri elämäalueita siten, että naiset ovat asettuneet edustamaan yksityistä, miehet julkista elämää. Huolimatta siitä, että suomalainen sukupuolijärjestelmä on suosinut naisten itsenäisyyttä, kaksoistyötä ja toimimista miesten kanssa samoilla julkisilla areenoilla (Julkunen 1994, 199), on koti määrittynyt naisen päävastuualueeksi miehen saadessa suuremman vastuun julkisessa elämässä toimimisesta ja elannonhankinnasta.

Perheen sisäinen työnjako on ollut yksi selvimmistä sukupuolijärjestelmän ilmentymistä, kun läpi historian naisen ja miehen on ajateltu suhteutuvan eri tavoin kotiin ja perheeseen. Sukupuolijärjestelmän näkökulmasta perheiden sisällä on perinteisesti vallinnut selkeä työnjako, jossa nainen ja mies ovat huolehtineet omista, erillisistä vastuualueistaan. Mies on näyttäytynyt leivän tuojana ja perheen johtohahmona, kun taas

kodin ylläpito ja lapsista huolehtiminen on koettu naisille kuuluvina tehtävinä. Nainen on liitetty luonnostaan kodin yksityiseen piiriin edustamaan vanhemmuuden emotionaalista ja hoivaavaa puolta samalla kun miehelle on katsottu kuuluvan elättäjäys ja perheen ylin valta. Kun nainen on vastannut kodin ja lasten hoidosta, on mies ollut vastuussa kodin ”miesten töistä” ja lasten kasvatuksen päälinjoista määrityksen rajojen asettajaksi ja kurinpitäjäksi. (Huttunen 2001, 44, 72–73; Huttunen 1999, 179–180.) Huolimatta miehen roolista perheen päänä, on kodin ja perheen ajateltu kuitenkin olevan naisten kontrollissa. Naiset ovat määrittyneet kodin ylläpitäjiksi ja ihmissuhteiden vaalijoiksi, minkä myötä heille on katsottu kuuluvan myös todellinen valta perheessä. Alituisen työteliäisyyden ja kodin valtiattarena toimimisen on koettu ylevöittäneen naisia. (Nätkin 1986, 161.)

Naisen ja miehen roolit kodin piirissä ovat olleet muutostilassa viimeisten vuosikymmenten ajan, minkä myötä tiukka vastakkainasettelu sukupuolten välillä on liudentunut. Perheiden sisällä tapahtuneet työnjako- ja roolimutokset on liitetty osaksi laajempaa sukupuolijärjestelmän muutosta, jossa naiseus ja mieheys ovat saaneet uusia määreitä. Muutosten taustalla voidaan nähdä naisten koulutustason voimakas kohoaminen ja työelämään osallistuminen sekä voimistunut tasa-arvoajattelu aina 1960-luvulta lähtien. Esimerkiksi naisten entistä suuremman työhön ja uraan panostamisen myötä osa lasten ja kodin hoitovastuusta on haluttu siirtää miehelle. (Huttunen 2001, 38, 44.)

Muutoksista huolimatta perinteinen sukupuolijärjestelmä jäsentää edelleen kodin ja perheen arkea ja sukupuolet saavat edelleen erilaiset asemat kodinpiirissä. Vielä tänäkin päivänä naiset näyttäytyvät päävastuullisina niin kodin kuin lasten hoidossa. Naiset tekevät noin kaksi kolmasosaa kotitöistä ja lastenhoito on yhä valtaosaksi äitien vastuulla, vaikka isien rooli onkin vähitellen kasvanut. Kotityöt myös jakautuvat edelleen sukupuolen mukaisesti siten, että miehet tekevät suurimman osan korjaus-, kunnostus- ja rakennustöistä ja naiset vastaavat suurimmaksi osaksi aterioista, siivouksesta ja pyykinpesusta. Sukupuolten erot todentuvat myös suhteessa lapsiin; kun äidit vastaavat suurelta osin lastenhoitoon liittyvistä perustehtävistä, osallistuvat isät enemmän lasten koulutehtävissä ja harrastuksissa auttamiseen sekä lasten kanssa leikkimiseen. (Miettinen 2008, 16, 51, 91.) Kokonaisuudessaan sukupuolille määritty edelleen toisistaan eroavat perheroolit, kun mies toimii perheen asijaohjajana ja nainen saa paikan perheen tunnejohtajana (Puohiniemi & Nyman 2007, 9).

Samalla kun naiset ovat hallinneet yksityistä elinpiiriä ja kantaneet päävastuun kotiin liittyvästä työstä, on mies näyttäytynyt ensisijaisena julkisen tilan toimijana, jolla on ollut valta ja vastuu yhteiskunnallisesta toimijuudesta (Huttunen 2001, 44). Miehet ovat hallinneet pitkälti kodin ulkopuolisia toiminnantiloja ja julkinen elämänpiiri onkin koettu eritoten miehille kuuluvana asiana. Julkisessa tilassa miehet ovat saaneet edustaa niin auktoriteettia ja menestystä, kuin rahaa ja teknologiaakin (Julkunen 2010, 136). Talouden, politiikan ja uskonnollisten instituutioiden näyttäytyessä miesten hallitsemina alueina, voi vallan ja omaisuuden katsoa keskittyneen edelleen miespuolisille kansalaisille (Jokinen 1999, 18).

Yksityisen tavoin sukupuolten suhteet ovat kohdanneet maassamme uudelleenmäärittelyä myös julkisessa elinpiirissä, kun naiset ovat ottaneet sen sisällä entistä enemmän tilaa muun muassa lisääntyneen työssäkäynnin kautta. Tänä päivänä nainen koetaankin entistä vahvemmin itsenäisenä subjektina, jolle tarjotaan riippumattoman toimijan paikkaa, jolle kaikki ovet ja mahdollisuudet ovat avoinna. Uudenlaisista toiminnantiloista huolimatta, on naisten julkinen toimijuus määrittynyt kuitenkin edelleen pitkälti perinteisten naiseuden määreiden kautta. Esimerkiksi naisten lisääntynyt työhön osallistuminen on kanavoitunut pitkälti palvelu-, opetus- sekä hoito- ja hoiva-aloille, eli ammatteihin, jotka ovat sopivia feminiinisyyden määreiden kanssa. Naiseuden kulttuurisen tuotannon pohjalta naiset nähdään luonnostaan sopiviksi huolehtimaan, tuottamaan hyvinvointia ja pitämään yllä arjen jatkuvuuksia. (Julkunen 2010, 142, 241.) Naisten töiden ja toiminta-areenoiden on myös katsottu olevan yleisesti vähemmän arvostettuja kuin miesten, mitä on pidetty osoituksena naisten alhaisemmasta asemasta sukupuolijärjestelmän hierarkiassa (Hirdman 1988; Rantalaiho 1994, 12).

Erilaisiksi määrittyvistä elinpiireistä huolimatta sukupuolille ominaisina pidetyt tehtävät ja toiminnantilat ovat joutuneet uudelleenmäärittelyn kohteeksi, minkä myötä molempien sukupuolten liikkumatilan voi nähdä kasvaneen. Edistystä on tapahtunut etenkin miesten kohdalla, jotka voivat tehdä yhä enemmän asioita myös kodin piirissä ilman, että se nähdään miehisyttä uhkaavana tekijänä. Naisen elämäntyylin, työn ja koulutuksen selvän muuttumisen rinnalla muutokset perheroolissa osoittautuvat sen sijaan vähäisemmiksi. (Huttunen 2001, 72–73, 151–152.) Sukupuolittuneen keskinäisriippuvuuden, naisen riippuvuuden miehen antamasta elatuksesta, statuksesta ja

”miestöistä” ja miehen riippuvuuden naisen tekemästä kotityöstä ja antamasta huolenpidosta on ajateltu murtuvan, minkä myötä sukupuolista tulee samanlaisempia, riippumattomampia ja tasa-arvoisempia. Yhteiskunnassamme onkin suuntauduttu edistämään tällaista kehityskulkua pyrkimällä muovaamaan perhemallia jossa sukupuolten roolit ja tehtävät olisivat mahdollisimman samanlaiset. (Julkunen 2010, 156–157.)

Julkisesta ja yksityisestä alueesta on tullut sukupuolten kohtaamis- ja neuvottelupaikkoja, mutta jännite niiden väliltä ei ole vielä kukaan purkautunut (Hänninen 1999, 201). Yksityistä ja julkista lävistävä sukupuolinen työnjako on edelleen ajankohtainen aihe, kun kysymykset siitä, kuka hoivaa, kuka tekee ansiotyön ja miten taata naisten vaikutusvalta julkisessa elämässä ovat edelleen neuvottelun kohteena. Sukupuolten erot murtuvat, sukupuoliraja rikkoutuu ja sukupuolisuudet sekoittuvat, mutta sukupuolten erillään pito jatkuu edelleen (Julkunen 2010, 232, 260). Sukupuolten käydessä jatkuvaa neuvottelua asemistaan yksityisen ja julkisen elinpiirien sisällä, elävät kulttuuriset oletukset miehen ja naisen ”luonnollisista” tiloista edelleen suhteellisen vahvoina. Kun naiset hoitavat lapsia kotona ja tekevät valtaosan kotitöistä, etenevät miehet urallaan ja ansaitsevat työstään naisia parempaa palkkaa.

3.2.2 Sukupuolten toimijuus

Osittain sukupuolten väliseen työnjakoon liittyvänä sukupuolijärjestelmän piirteinä lukeutuvat käsitykset sukupuolista erityyppisinä toimijoina, minkä myötä erilaiset ja erilliset toiminnantilat näyttäytyvät perusteltuna. Miehiin on yleisesti liitetty instrumentaalisuus, eli ympäristön ongelmien ratkaiseminen ja sen aktiiviseen säätelyyn pyrkivä toiminta, kun taas naisiin on yhdistetty ekspressiivinen toiminta, eli vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa, sensitiivisyys muiden tunteille sekä pyrkimys hoivaamiseen (Rauste-von Wright 1984, 113). Naisia on pidetty vastuurationaalisina yksilöinä, jotka ottavat toisten hyvinvoinnin ja tarpeet huomioon ja luopuvat omista yksilöllisistä intresseistään asettaen muiden edun etusijalle. Miesten on sen sijaan ajateltu toteuttavan teknisesti rajoittunutta rationaalisuutta, minkä myötä he ovat kiinnostuneita toteuttamaan asiapäämäärää ilman suurempaa huomion kiinnittämistä siihen, millaisia seurauksia hänen toiminnastaan ja elämäntavoistaan on muille ihmisille. (Nätkin 1986,

158–159.) Oletusten mukaan miehet tavoittelevat toiminnassaan riippumattomuutta ja määräysvaltaa sekä välttävät tunteenomaista kommunikaatiota, kun taas naiset ovat taipuvaisia riippuvuuteen ja passiivisuuteen ja edustavat pysyvyyttä (Rauste-von Wright 1984, 113).

Käsitykset miehistä ja naisista erilaisina toimijoina rakentuu voimakkaalle vastakkainasettelulle, jolloin mahdolliset yhtäläisyydet jäävät kärjistettyjen erontekojen alaisuuteen. Miehen toiminnassa todentuvina piirteinä on länsimaissa pidetty muun muassa aggressiivisuutta, kunnianhimoisuutta, kilpailullisuutta, hallitsevuutta, individualismia sekä riippumattomuutta. Naisen toiminnassa on sen sijaan nähty korostuvan tunteellisuus, lempeys, uskollisuus, ymmärtävyys sekä alistuvuus ja pyrkimys tulla sosiaalisesti hyväksytyksi. (Moi 1999, 103; Rauste-von Wright 1984, 113.) Sukupuolten on myös ajateltu perustavan toimintansa toisistaan eroaville arvoille. Kun miesten arvomaailmassa on katsottu korostuvan vallan ja suoriutumisen sekä muut yksilön omia päämääriä edistävät arvot, on naisten arvomaailman oletettu rakentuvan empaattisille arvoille, universalismille sekä hyvántahtoisuudelle. (Puohiniemi & Nyman 2007, 41.)

Käsitykset sukupuolten erilaisista toiminatavoista ulottuvat kulttuurissamme myös tunteiden ilmaisuun, jolloin miehen rooli on mielletty asiakeskeisemmäksi ja tunneilmaisultaan pidättyväisemmäksi kuin naisten. Miesten on ajateltu oppineen kontrolloimaan tunneilmaisujaan tarkasti ja kätkemään syvimmit henkilökohtaiset tunteet kulttuurisen kilven taakse. Heidän on katsottu erikoistuneen rankempiin tunteiden ilmauksiin ja osoittavan tunteensa suorituskeskeisesti tekojen kautta. Naisten on sen sijaan uskottu ymmärtävän hienovaraisia tunteita miehiä paremmin ja heille tunteiden ilmaisu on ollut luontevampaa ja sallitumpaa. (Puohiniemi & Nyman 2007, 11, 95, 106.) Empatia on näyttäytynyt naisellisena ominaisuutena ja naisella on ajateltu olevan luontainen myötäelämisen vaisto (Hyypä 1996, 40).

Hyvin keskeiseksi sukupuolten toiminnassa ilmentyväksi sukupuolijärjestelmän piirteeksi lukeutuu myös yhteiskunnan miesjohtoisuus, jossa nainen asettuu miehisen vallan alaisuuteen (Hirdman 1988; Connell 2000). Badinterin (1993, 19) mukaan mies on tullut läpi historian määriteltyksi etuoikeutetuksi, naista voimakkaammaksi, älykkäämmäksi, rohkeammaksi ja järkevämmäksi sukupuoleksi, jolle johtoasema näyttäytyy

luonnollisena. Historian kirjat todentavat miehisen johtajuuden voittokulkua, mikä jatkuu edelleen naisten kohonneesta asemasta huolimatta. Työntyessään järjestelmällisesti kaikille aikaisemmin vain miehille varatuille alueille, ovat naiset haastaneet käsitykset aina ja kaikkialla maskuliinisuuteen liitetystä johtajuudesta (Badinter 1993, 19), mikä ei ole kuitenkaan poistanut tiukassa istuvia oletuksia miehen luontaisesta johtajaroolista. Todistusaineistoa voidaan hakea muun muassa talouselämästä, jossa huippujohtajien ja -konsulttien piirit koostuvat edelleen miehistä (Julkunen 2010, 101) ja jossa miehet valtaavat yhä suurimman osan johtoportaan paikoista.

3.3.3 Sukupuolidikotomiat miehen ja naisen määrittelijöinä

Sukupuolten työnjaon ja erilaisina nähtyjen toimintatapojen ohella sukupuolijärjestelmä todentuu vahvasti erilaisiin oletuksiin ja uskomuksiin pohjautuvissa sukupuolidikotomioissa, jotka luovat vastakkainasettelua sukupuolten välille. Dikotomioina todentuvaa vastakkainasettelua feminiinisuuden ja maskuliinisuuden välillä on pidetty tunnusomaisena piirteenä miesjohtoiselle sukupuolijärjestelmälle (Connell 2000, 31). Dikotomiat määrittävät sukupuolet toistensa vastakohtiksi saaden ne näyttämään luonnostaan toisistaan eroavilta. Miehen ja naisen välinen kontrasti syntyy erilaisten kulttuurissa synnyttyjen ja sukupuoliin liitettyjen vastinparien kautta: naiset ovat passiivisia, miehet aktiivisia, naiset epäitsekkeitä, miehet itsekkäitä. Miehet näyttäytyvät historian tekijöinä, kun taas naiset ovat kiinnike luontoon. Mies on rationaalinen, kun taas naiseuteen liittyy vahva tunteellisuus ja sen mukana ohjautuminen. (Harding 1986, 122.)

Vastakkainasettelussa mies on saanut usein edustaa ihmisyyden positiivisia ja ihannoituja ominaisuuksia ja olennaisena lähtökohtana sukupuolten määrittämiselle onkin ollut miehen ylivertaisuus naiseen verrattuna. Miesten ylivertaisuus on koskettanut niin älykkyyttä, moraalialueita kuin fyysistä muotoakin, minkä myötä mies on nähty viisaampana, siveämpänä, voimakkaampana ja kestävämpänä kuin nainen. (Heinonen 2003, 26.) Sukupuolidikotomioiden onkin koettu paitsi refleктоivan, myös legitimoivan naisten sosiaalista alistamista (Hirdman 1988, 8–10).

Dikotomioiden on katsottu luovan vahvaa ideologiaa sukupuolten oletetuista eroista, jotka asettuvat jäsentämään niin erilaisia instituutioita, kuin sosiaalista vuorovaikutustakin (Harding 1986, 125, 136). Dikotomiat perustuvat pitkälti sukupuolistereotyyppioihin, jotka ovat määrittämässä sitä, millaiset luonteenpiirteet, ominaisuudet ja käyttäytymismallit mielletään kummallekin sukupuolelle tyypillisiksi ja hyväksytyiksi (Suoninen 1995, 15). Sukpuolistereotyyppiat jäsentävät kulttuurissa sukupuoliin liitettyjä ominaisuuksia ja ovat myös vaikuttamassa siihen, miten yksilö mieltää itsensä sukupuolensa edustajana. Stereotyyppioissa naiseen liitetään usein käyttäytymisen hoivaavuus, alistuvuus, heikkous ja tunteellisuus sekä sosiaalisten suhteiden äidillisuus, ruokkisuus ja huolehtivuus. Mieheen kiinnittyvät vastaavasti omat, naisen stereotyyppioille vastakkaiset oletukset miehisistä piirteistä ja käyttäytymistavoista. (Hyypä 1996, 18.) Nähtiinpä sukupuolistereotyyppiat ja dikotomisat vastakkainasettelut enemmän tai vähemmän osuvina ja paikkansapitävinä, ovat ne pysyvyydellään ja voimakkuudellaan jäsentämässä ihmisten käsityksiä siitä, mitä on olla nainen ja mitä mies.

3.4 Sukupuolijärjestelmän ylläpito ja muutoksen mahdollisuus

Sukupuolijärjestelmän voima perustuu sen jatkuvaan ylläpitoon, joka toteutuu niin yhteiskunnallisissa instituutioissa kuin yksilöiden jokapäiväisessä elämässä. Ylläpito konkretisoituu arkipäivän sukupuolittuneissa käytännöissä, joiden pohjalta yksilöt todentavat sukupuoltaan ja sukupuolten järjestystä. Naiset ja miehet tuottavat ja uusintavat sosiaalisia ja kulttuurisia rakenteita sekä omaa itseään ja toinen toisiaan sukupuoliolentoina, mikä mahdollistaa sukupuolijärjestelmän jatkuvuuden ja toimivuuden (Rantalaiho 1994, 10). Sukupuolten toimiessa hallitsevan sukupuolijärjestelmän mukaisesti sulassa sovussa ja toisiaan täydentäen, säilyy järjestelmä ennallaan ja pitää paikkansa yhteiskuntaa järjestävänä rakenteena. Yksilöiden toiminnan ja valintojen ohella sukupuolijärjestelmää ylläpitävinä voimina ovat näyttäytyneet myös muun muassa biologiset ja anatomiset tekijät, sosialisatio sekä sukupuolen representoimisen tavat (Julkunen 2010, 281).

Muiden järjestelmien tavoin myös sukupuolijärjestelmän voi ajatella taistelevan muutosta vastaan, pyrkien säilyttämään totutut sukupuolijaot. Julkunen (1999) vertaakin

sukupuolijärjestelmää monipäiseen lohikäärmeeseen, joka yhden pään menetettyään kasvattaa uuden tilalle. Kun sukupuolten suhteet muotoutuvat jollain elämänalueella tasavertaisempaan suuntaan, löytyy uusi alue, jossa sukupuolierot pääsevät jälleen kukoistamaan. Esimerkiksi naisten rikottua yksityisen ja julkisen rajan tulemalla työmarkkinoille ja poliittisille areenoille, on niiden sisälle alkanut muodostua sukupuolinen työnjako ja hierarkia. (Julkunen 1999, 80.)

Sukupuolijärjestelmän muutoksen mahdollisuuden voi katsoa tiivistyvän sen keinotekoisuuteen ja neuvoteltavuuteen. Hallitsevat sukupuolten järjestykset eivät kumpua luonnosta, vaan edustavat aikojen kuluessa vakiintuneita ja jähmettyneitä tapoja toimia ja järjestää yhteiskunta. Vallalla olevaa sukupuolijärjestelmää ylläpitävistä mekanismeista huolimatta sukupuolten järjestykset tuleekin nähdä potentiaalisesti muuttuvina ja muutoksille avoimina. (Julkunen 1999, 80.) Sukupuolijärjestelmää muokkaavia tekijöitä ovat muun muassa toisin tekeminen ja representoiminen, uudelleenneuvottelu ja instituutioiden uudelleenmuotoilu. Muutos tapahtuu tekemällä arjessa uudenlaisia tekoja, tuottamalla uusia ideoita ja tuomalla niitä keskustelun kohteeksi. (Julkunen 2010, 21.)

Tutkimuksessani media määrittyy yhdeksi sukupuolijärjestelmän ylläpitoon ja uudistamiseen osallistuvaksi voimaksi, jolla on huomattava potentiaali osallistua kulttuurisessa ymmärryksessä vallitsevien sukupuolijakojen uusintamiseen tai uudelleen määrittämiseen. Muun median tavoin lastenohjelmat voivat välittää katsojilleen perinteistä sukupuolijärjestelmää tukevaa kuvaa, jonka myötä sukupuolet tulevat määritellyiksi erontekojen ja vastakkainasettelujen kautta. Toisaalta lastenohjelmat voivat myös osallistua välittämään kaavoja rikkovia sukupuolten esityksiä, tarjoten mahdollisuuksia uudenlaisille sukupuolten määreille. Lastenohjelmat voivat tukea ja haastaa hallitsevaa sukupuolijärjestelmää tarjoten kuvauksillaan valtavan määrän tietoaineista siitä, mitä tyttönä tai poikana, naisena tai miehenä olemineen yhteiskunnassamme tarkoittaa. Omassa tarkastelussani lastenohjelmat määrittävätkin yhteiskunnan sukupuolijärjestelmää kuvastaviksi, mutta myös sitä rakentaviksi ja muovaaviksi esityksiksi.

4. TELEVISIO LASTEN ELÄMÄSSÄ

4.1 Lapsi television katselijana

Lasten television katseluun on kiinnitetty varsin paljon huomiota läpi television historian. Tutkimukset ovat kohdistuneet niin lapseen aktiivisena ohjelmien katsojana ja merkitysten tuottajana kuin erilaisten ohjelmasisältöjen mahdollisiin vaikutuksiin lapsen kasvun ja kehityksen näkökulmasta. Viimevuosien tutkimuksissa huomiota on kiinnitetty entistä enemmän tapoihin, joilla lapset katsovat ja tulkitsevat televisiota sekä siihen, miten he ymmärtävät näkemäänsä. Kiinnostuksen kohteena on ollut se, millaisia kokemuksia lapsi saa mediaympäristöstään, kuten juuri televisiosta ja millaisia tunteita nähty hänessä herättää. Nykyisessä keskustelussa on myös pohdittu, mitä lyhyen ja pitkän aikavälin vaikutuksia television välittämällä informaatiolla on lapsiin. (ks. esim. Kotilainen 2011; Salokoski & Mustonen 2007; Valkonen, Pennonen & Lahikainen 2005.)

Käsitykset lasten televisionkatselusta ja television vaikutuksista lapseen ovat vaihdelleet paljon koulukunnasta toiseen. Toisinaan lapset on nähty joukkotiedotuksen armoilla olevina, passiivisina ja arvostelukyvyyttöminä katselijoina, kun taas toisinaan lapsia on pidetty pätevinä ja kyvykkäinä median käyttäjinä ja aktiivisina mediasisältöjen kuluttajina (Livingstone & Drotner 2008, 9; Suoninen 1993, 10). Television katseluun on liitetty monia negatiivisia vaikutuksia, kuten aggressiivisuutta, passiivisuutta ja ahdistusta ja televisio onkin nähty jopa lapsuuden tuhoavana voimana (Cricher 2008, 96–97). Toisaalta televisiolla on todettu olevan myös positiivisia vaikutuksia lapsikatsojiin, kuten heidän kielelliseen ja kognitiiviseen kehitykseensä (Lemish 2008, 158–161).

Median vaikutusta lapseen ei tule nähdä yksiselitteisesti. Joskus sillä voi olla suuri vaikutus, joskus ei vaikutusta ollenkaan ja toisinaan vaikutus taas voi olla päinvastainen kuin saatettiin olettaa. Median mahdollisia vaikutuksia on syytä tarkastella holistisesta näkökulmasta, jolloin median roolia tarkastellaan suhteessa kaikkiin muihin lapsen kasvuun vaikuttaviin tekijöihin. Televisio näyttäytyy palasena lapsen ja vanhempien, kavereiden, koulun ja muiden tekijöiden vuorovaikutuksessa, jolloin televisio-ohjelmien sisällöt siirtyvät katselukokemuksen ulkopuolelle samalla kun muun muassa vanhemmat

ja ystävät vaikuttavat lapsen ja television väliseen suhteeseen. Monimuotoisen vaikutusketjun ohella television vaikuttavuuden tarkastelussa tulee huomioida myös lapsen oma aktiivisuus, jolloin lasta ei nähdä tyhjänä tauluna, joka imee itseensä kriiikkittömästi kaikki ohjelmien sisällöt ja sanomat, vaan toimijana, joka aktiivisesti työstää näkemäänsä ja muodostaa siitä käsityksiä aikaisempien kokemustensa ja tietojensa perusteella (Werner 1996, 11, 19–23).

Huolimatta siitä, että lapsen kyky ymmärtää televisio-ohjelmien sisältöjä on rajallinen, katsoo lapsi televisiota nauttien ja rakentaen merkityksiä niillä taidoilla ja välineillä, jotka hänellä ikänsä ja kokemuksensa puolesta on (Lemish 2008, 154). Lapset pyrkivät ymmärtämään ohjelmia omalla tavallaan ja omista lähtökohdistaan, eivätkä he lopulta eroa muista katsojaryhmistä tavoiltaan tai motiiveiltaan, vaikka heidän ohjelmille antamat tulkintansa voivatkin erota suuresti varttuneempien katsojien tulkinnoita (Suoninen 1993, 10). Lapset myös valikoivat ohjelmia omien kiinnostusten ja lähtökohtien perusteella, jolloin katseluun liittyy tietoinen päätös ja myös kyky vaikuttaa katselun seurauksiin (Valkonen ym. 2005, 67).

Omassa tutkimuksessani näen lapsen aktiiviseksi television katselijaksi, joka ohjaa omaa katseluaan ja tarkkaavaisuuttaan sekä käsittelee aktiivisesti katselukokemuksiaan (vrt. Suoninen 1993, 15). Jokainen lapsi muodostaa omanlaistaan käsitystä katsomistaan lastenohjelmista, joten tutkimukseni kautta en pysty tuottamaan ymmärrystä siitä, miten sukupuolten representaatiot tulevat nähdyiksi lapsikatsojien toimesta. Luomalla yleiskuvaa piirrettyjä lastenohjelmia hallitsevista sukupuolen esittämisen tavoista, on kuitenkin mahdollista avata näkökulmia siihen, mitä mahdollisuuksia ne tarjoavat sukupuolikäsitysten muodostamiseen.

4.2 Lastenohjelmat viihteenä ja tiedonsaanninkanavana

Suomessa televisio kuuluu nykypäivänä osaksi lähes jokaisen perheen elämää ja myös lapset tutustuvat television ohjelmatarjontaan jo pienestä pitäen. Televisio edustaa kirjojen ohella käytetyintä mediaa lasten keskuudessa (Walamies 2011, 6) sen kuuluessa vahvasti osaksi lasten arkea: kaksi kolmasosaa 3–8 -vuotiaista seuraa televisiota päivittäin ja viikoittain televisio-ohjelmia katselee yli 90 % ikäryhmästä (Suoninen 2011, 17). Syinä television katselun yleisyyteen voidaan nähdä television löytyminen lähes jokaisesta kotitaloudesta ja lapsen oikeus käyttää televisiota usein myös itsenäisesti (Suoninen 2011, 16). Television katselu ei myöskään vaadi erityistaitoja, kuten lukutaitoa, mikä mahdollistaa katselukokemuksesta nauttimisen jo pienten lasten keskuudessa.

Finnpanelin mittauksen perusteella 4–9 -vuotiaat lapset katsovat televisiota päivässä 1 tuntia 18 minuuttia (Finnpanel 2012a). Samansuuntaista tulosta osoittaa vuonna 2005 toteutettu haastattelututkimus (Valkonen ym. 2005), jossa vanhemmat arvioivat 5–6 -vuotiaiden lastensa katsovan televisiota keskimäärin 1,4 tuntia päivässä, katselumäärien vaihdellessa 36 minuutin ja 4,2 tunnin välillä. Lisäksi vanhemmat arvioivat lastensa katsovan arkisin passiivisesti televisiota keskimäärin 1,2 tuntia vuorokaudessa. (Valkonen ym. 2005, 64–65.) Merkittävimpinä televisionkatseluun vaikuttavina tekijöinä näyttäytyvät lapsen ikä, mentaaliset taidot, käsityskyky sekä luontainen mieltymys katsomiseen. Siihen, kuinka paljon televisiota katsotaan ja mitä televisiosta katsotaan, vaikuttavat kuitenkin huomattavissa määrin myös yhteiskunnalliset tekijät, kotitalouden katselutottumukset, lapsen ominaisuudet sekä olosuhteiden vaikutukset. (Comstock & Scharrer 2001, 65, 68.)

Television tullessa lapselle tutuksi jo ensimmäisistä elinvuosista lähtien, näyttäytyvät lastenohjelmat useimmiten ensimmäisinä merkityksellisinä katselukokemuksina, joiden kautta lapsi aloittaa varsinaisen tutustumisen television ohjelmatarjontaan. Lastenohjelmat tarjoavat lapselle mahdollisuuden ensimmäisiin itsenäisiin katselukokemuksiin niiden ollessa pääsääntöisesti niin yksinkertaisia ja yksiselitteisiä, ettei lapsi tarvitse vanhempiansa tukea niiden seuraamiseen. Televisio lastenohjelmien toimii monissa lapsiperheissä myös hyväksi havaittuna ja turvallisenä lapsenvahtina,

jonka seuran vanhemmat voivat hyvillä mielin jättää lapsensa kotitöiden ja muiden arkiaskareiden ajaksi. (Suoninen 1993, 85.)

Katselukokemuksen kannalta lastenohjelmien on oltava riittävän yksinkertaisia ja selkeiden henkilöhahmojen varaan rakentuvia, jotta lapsi pystyy seuraamaan ohjelmien kulkua (Suoninen 1993, 31). Suosituimpia lasten keskuudessa ovat sarjamuotoiset ohjelmat, joiden tutut hahmot ja tarinan perusrakenne helpottavat katselua. Yksinkertaistetut, vain muutaman piirteen varaan rakennetut hahmot, tekevät ohjelmien seuraamisen ja ymmärtämisen vaivattomaksi. (Suoninen 1995, 46–47.) Piirretyt näyttäytyvät lapsille helposti avautuvina ohjelmina ja ne edustavatkin suosituinta ohjelmatyyppejä lasten keskuudessa makasiiniohjelmien (*Pikku Kakkonen, Galaxi*) ohella. Esimerkiksi 5–6 -vuotiaiden keskuudessa piirrettyjä seuraa kaksi kolmasosaa lapsista. (Suoninen 2011, 19–20.) Piirretyt osoittautuvat lasten suosikkiohjelmiiksi myös Finnpanelin (2012b) mittauksen perusteella, kun suurin osa katsotuimmista lastenohjelmista lukeutuu piirretyiksi.

Piirretyt määrittyvät usein suosikkiohjelmiiksi niiden sisältäessä lasten odottamaa juonellisuutta ja lastenohjelmatarjonnan koostuessa lähinnä piirretystä ohjelmista. Erityisen suosittuja piirretyistä tekee niiden määrittymisen selkeästi fiktiivisiksi esityksiksi, sillä lapsille mielekkäimpinä näyttäytyvät kuvitteellisiksi tunnistettavat ohjelmat. Piirrosohjelmien fiktiivisyys antaa lapsille mahdollisuuden astua rauhassa sisään tarinaan ja eläytyä sen sisältämiin hahmoihin tiedostaen samalla mahdollisuuden palata turvalliseen, ulkopuoliseen maailmaan. (Suoninen 1993, 27–29.) Piirrosohjelmat ovat myös usein sarjamuotoisia, mikä helpottaa ohjelmien seuraamista ja ymmärtämistä, samanlaisen perusrakenteen toistuessa ja tuttujen hahmojen esiintyessä jaksosta toiseen (Suoninen 1995, 46–47).

Lapset etsivät lastenohjelmista monenlaisia sisältöjä, kuten jännitystä, huumoria ja tietoa sekä mukaansatempaavia tarinoita ja mielenkiintoisia henkilöhahmoja (Suoninen 2004, 130). Ensisijaisesti mediaan kiinnittymistä ohjaavat viihtymisen, elämysten ja yhteisyyden tavoittelu, niiden noustessa todellista tiedonhalua oleellisimmiksi (Kupiainen 2002, 71). Ohjelmien voi kuitenkin nähdä toimivan lapselle myös tärkeänä oppimisen välineenä, niiden välittäessä paitsi todellista tietoa maailmasta, myös epäsuoraa tietoa käytännön tilanteissa toimimisesta (Werner 1996, 106).

Lastenohjelmat eivät ole lapsille vain hetkellistä viihdettä, vaan ohjelmasisältöjen käsittely jatkuu sosiaalisessa kanssakäymisessä, kuten leikeissä. Ohjelmat toimivat lapsille sosiaalisena resurssina ja lapset jalostavatkin ohjelmien sisältöjä leikkiensä kautta, suodattaen niihin sisäistämäänsä materiaalia. Leikkeihin voi kuulua mediasisältöjen tarkka imitointi, mutta niihin liittyy kuitenkin myös tiedonhaku, oppimista ja oivaltavaa yhdistelyä. (Noppiari, Uusitalo, Kupiainen & Luostarinen 2008, 57, 63.) Muihin median tuotteisiin verrattuna televisio-ohjelmien voima sosiaalisessa toiminnassa perustuu niiden tuttuuteen, kun useimpien lasten samanaikaisesti katsomat ohjelmat ovat yhteisiä puheen- ja leikinaiheita seuraavana päivänä (Suoninen 2004, 132–133). Leikkien ohella katseltujen ohjelmien sisällöt siirtyvät myös keskusteluihin, joita käydään päivittäin niin kavereiden kuin vanhempienkin kanssa (Noppiari ym. 2008, 64).

4.3 Televisio lasten kasvattajana

Nykyinen tietämys lapsen kehityksen ja median suhteesta perustuu mielikuvaan, jossa massamedian, etenkin television, saatavuuden myötä lapsuuden katsotaan olevan perustaltaan hyvin erilainen ilmiö tänä päivänä kuin aikaisempien sukupolvien kohdalla. Median tuottaman, massiivisen representaatioiden tulvan ja sen tarjoamien symbolisten mallien katsotaan muotoilevan lasten ajatuksia maailmasta sekä siitä, miten he suhteuttavat itsensä siihen. Televisiosta ja muusta mediasta saadut vaikutteet voivat näkyä lapsen arvoissa, uskomuksissa, unelmissa ja odotuksissa, jotka limittyvät osaksi lapsen kehittyvää identiteettiä. (Huntemann & Morgan 2001, 309–311.)

Lähestyn tutkimuksessani televisiota lasta sosiaalistavana voimana sosiaalisen oppimisen ja kultivaatioteorian pohjalta, joiden katson selittävän keskeisellä tavalla television roolia lapsen kasvuun vaikuttavana tekijänä. Sosiaalisen oppimisen näkökulmasta televisio näyttäytyy tosielämän ihmisten tavoin mallina, jota seuraamalla ja imitoimalla lapsi oppii asioita. Samalla tavoin, kuin lapset oppivat seuraamalla ympäröiviä ihmisiä ja matkimalla sitten heidän toimiaan, he myös kopioivat televisiosta opittuja toimintatapoja siirtäen niitä omaan toimintaansa. Kultivaatioteorian pohjalta taas ajatellaan, että mitä enemmän lapsi käyttää aikaa television katselemiseen, sitä todennäköisemmin hänen

käsityksensä ympäröivästä maailmasta ja ihmisistä heijastelevat televisiossa nähtyä. Monipuolisesta tarjonnasta huolimatta television nähdään esittävän lopulta varsin yhteneviä, usein stereotyyppisiä käsityksiä asioista ja ilmiöistä, jolloin kasvava televisionkatselemäärä vahvistaa tietynlaisen maailmankuvan muodostumista. (Signorielli 2001, 344.)

Televisio toimii lapselle keskeisenä rooli- ja käyttäytymismallien lähteenä ja sen onkin nähty nousseen perinteisten sosiaalistajien, kuten kodin ja koulun rinnalle (Suoninen 1995, 13–14). Median on jopa nähty ohittaneen viralliset kasvatusinstituutiot sen näyttäytyessä sisällöllisesti vahvana ”opetusautomaattina”, joka tuottaa merkityksiä ja toimii lapsille apuna maailmankuvan muodostamisessa (Kupiainen 2002, 72). Mediatarinat, kuten tv-ohjelmat, toimivatkin viihteen ohella kasvatuksellisinä tekijöinä ja tulkintakehysten tuottajina, jotka tarjoavat keinoja ympäristön hahmottamiseen ja järjestyksen rakentamiseen lapsen maailmaan (Mustonen 2002, 55, 57). Televisio-ohjelmat välittävät malleja, arvoja sekä käsityksiä ”meistä ja muista”, joiden kautta lapsi muokkaa omaa identiteettiään ja suuntautuu yhteiskuntaan (Kupiainen 2002, 72).

Televisioon roolia lasta sosiaalistavana voimana ei toki tule liioitella, muttei sitä tule myöskään sivuuttaa. Lapsen kasvun kannalta merkittävimmät samastumiskohteet ja sosiaalistajat löytyvät varmasti lähipiirin ihmisistä, mutta myös televisiolla voi olla varsin suuri vaikutus siihen, miten lapsi oppii hahmottamaan ympäröivää maailmaa. Ensisijaisten sosiaalistajien rinnalla televisiolla on oma roolinsa lapsen kasvun tukemisessa sen tarjotessa muun muassa malleja ja ihanteita, siitä, mitä lapselta sukupuolensa edustajana yhteiskunnassamme odotetaan.

5. LASTENOHJELMAT SUKUPUOLITUOTANTONA

5.1 Median mallit sukupuoli-identiteetin rakennusaineena

Lapsen käsitys sukupuolesta ja omasta roolistaan sukupuolensa edustajana rakentuu ensimmäisistä elinvuosista alkaen. Lapsen sukupuoli-identiteetti, eli käsitys itsestä poikana tai tyttönä, muodostuu pitkälti jo ennen kouluikää, jolloin varhaislapsuudessa saadut vaikutteet ja käsitykset sukupuolten ominaisuuksista vaikuttavat merkittävästi yksilön myöhempiin käsityksiin sukupuolista ja sukupuolen mukaisesta toiminnasta (Suoninen 1995, 17). Ensimmäiset käsitykset naiseudesta ja mieheydestä rakentuvat jo varhain lähipiirin vaikutuksesta, jonka jälkeen ne kuitenkin alkavat kehittyä, täydentyä ja muovautua erilaisten vaikutteiden voimasta. Perheen, kavereiden ja hoitopaikan rinnalla myös televisio näyttäytyy sosiaalistavana voimana, joka antaa lapselle rakennusaineita oman sukupuoli-identiteetin muodostamiseen, tarjoten aineksia sukupuolisuuden jäsentämiseen ja sukupuolelle ominaisina pidettyjen toimintatapojen omaksumiseen.

Rakentaessaan ymmärrystä sukupuolesta, lapsi kiinnittää huomiota siihen, millaisista tekijöistä maskuliinisuus ja feminiinisyys koostuvat, saaden myös mediasta tukea käsityksensä muodostamiseen. Televisio tarjoaa lapselle jatkuvan informaation lähteen sukupuolijaosta ja välittää valtavan määrän normatiivisia malleja miehisestä ja naisellisesta käyttäytymisestä vaikuttaen näin ollen lasten käsityksiin sukupuolista sekä heidän toimintaansa sukupuolensa edustajina. (Huntemann & Morgan 2001, 314; Salokoski & Mustonen 2007, 58.) Television toistaessa tietynlaisia, kulttuurissa vahvoina eläviä käsityksiä sukupuolista kerrasta toiseen, tarjoaa se voimallisia esimerkkejä oletetusti oikeanlaisesta mieheydestä ja naiseudesta. Lasten onkin todettu kopioivan mediassa esitettyjä sukupuolten toimintatapoihin liittyviä odotuksia, kun heiltä on kysytty, millaiset askareet ovat soveliaita tytöille ja mitkä pojille (Huntemann & Morgan 2001, 314).

Muiden medioiden tavoin lastenohjelmat pitävät yllä sukupuoleen liittyviä arvoja, normeja ja uskomuksia ja tuottavat merkityksiä, joissa toteutuvat erilaiset toimintatavat,

rutiinit, lajityypit, kerronnat ja ratkaisukehikot (Puustinen, Ruoho & Mäkelä 2006, 41). De Laurentiksen (2004) näkemysten pohjalta näen lastenohjelmat sukupuolia rakentavina teknologioina, jotka ovat tuottamassa, markkinoimassa ja juurruttamassa tietynlaisia representaatioita sukupuolista. Representaatiot muotoutuvat yksilöiden itserepresentaatioiksi, alkaen määrittelemään yksilön ymmärrystä omasta sukupuolestaan. Katson lastenohjelmien sisältämien koodien ja sosiaalisten muodostelmien määrittävän sukupuoleen liittyviä merkityspositioita, joita yksilö työstää edelleen ja tuottaa niistä subjektiivisen konstruktion. (de Laurentis 2004, 60, 104.) Lastenohjelmat osallistuvat sukupuoliteknologioina niin sukupuolen kuin sukupuolijärjestelmän rakentamiseen esittäessään sukupuolten kuvauksia ja määritellesään sukupuolten suhteita.

5.2 Sukupuolet lastenohjelmissä

Mediamailman sukupuolikuvat ovat kiinnostaneet tutkijoita jo vuosikymmenten ajan ja sukupuolen representaatioita on tutkittu paljon muun muassa elokuvien, lehtien ja television kontekstissa. Television tarjoamiin sukupuolen representaatioihin on paneuduttu television synnyinvuosista lähtien. Erityisen paljon television tarjoamat sukupuolikuvat ovat herättäneet kiinnostusta feministisen mediatutkimuksen piirissä, jolloin huomiota on kiinnitetty ennen kaikkea median stereotyyppisiin naiskuviin sekä miesjohtoisen sukupuolijärjestyksen uusintamiseen (Carter & Steiner 2004, 37).

Yleisenä huomiona tutkimuksesta toiseen on ollut television mies- ja naisrepresentaatioiden epätasapaino. Television alkuaajoista lähtien miehet ovat näyttäneet ohjelmien sisällä naisiin nähden yliedustettuina, saaden myös merkityksellisempiä rooleja suhteessa naisiin. Vaikka naisten määrä televisio-ohjelmissä on noussut kuluneina vuosikymmeninä huomattavasti, esiintyy mieshahmoja edelleen selvästi enemmän ohjelmien sisällä. Miehet myös näyttävät useammin ohjelmien päärooleissa, naisten jäädessä sivurooleihin. (Signorielli 2001, 344–345.) Televisio-ohjelmien hiljattaisesta tasa-arvoistumisesta huolimatta sukupuolten kuvaukset edustavat pitkälti miesjohtoisuus, naisten ollessa aliedustettuina televisiossa aina mainoksista piirrettyihin (Thompson & Zerbinos 1995, 651).

Sukupuolen tutkimisen ollessa television kontekstissa hyvin suosittua, on tutkimus keskittynyt vahvasti aikuisväestölle suunnattujen ohjelmien tarkasteluun. Sen sijaan lastenohjelmien tarjoamien sukupuolikuvausten tutkiminen on jäänyt vähemmälle niin kotimaisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Ulkomaisia tutkimuksia on löydettävissä suhteellisen paljon aina 1970-luvulta tähän päivään (ks. esim. Levinson 1975; Götz ym. 2008; Thompson & Zerbinos 1995), mutta Suomessa toteutetut tutkimukset ovat jääneet hyvin harvalukuisiksi (Suoninen 1995, 2006; Kattelus 1995). Niin ulkomaiset kuin kotimaisetkin tutkimukset ovat piirtäneet varsin yhtenäistä kuvaa lastenohjelmien sukupuolikuvausta, eikä löydettävissä olekaan sitä rikkovia tutkimustuloksia.

Sukupuolta on lähestytty lastenohjelmissä usein määrällisen tarkastelun kautta, jolloin tutkimuksissa on pyritty selvittämään, kuinka paljon mies- ja naishahmoja ohjelmissä esiintyy ja kuinka keskeisiä rooleja sukupuolet ohjelmissä saavat. Tutkimuksesta toiseen tulokset ovat olleet varsin yhteneväisiä: mieshahmoja on selkeästi naishahmoja enemmän, minkä lisäksi mieshahmot saavat useimmiten keskeisimmät ja monipuolisimmat roolit ohjelmissä. Esimerkiksi piirrettyjen lastenohjelmien sukupuolenkuvauksia tarkastelleet Thompson ja Zerbinos (1995, 668) ovat todenneet mieshahmojen esiintyvän piirretyissä selkeästi naishahmoja useammin niin pää- kuin sivurooleissa sekä puhuvan naishahmoja huomattavasti enemmän. Yhteneväisiä tuloksia osoittaa myös tähän mennessä laajin lasten televisio-ohjelmiin keskittynyt kvantitatiivinen tutkimus, jossa tarkastelussa oli ohjelmia 24 eri maasta. Tutkimustulosten mukaan lastenohjelmissä naishahmot ovat selkeästi aliedustettuja ja lisäksi hyvin stereotyyppisesti kuvattuja. Esimerkiksi piirrettyjen keskeisistä hahmoista naisia oli 31 % ja miehiä 69 %. (Götz ym. 2008, 4–6.) Ulkomaisten tutkimusten tavoin myös kotimaiset tutkimukset ovat todentaneet mieshahmojen keskeisyyttä naishahmoihin nähden. Mieshahmoja esiintyy lastenohjelmissä naisia enemmän ja ne määrittyvät ohjelmien johtohahmoiksi naisia selvästi useammin (Suoninen 1995, 2006). Esimerkiksi vuosien 1990–1995 aikana esitettyjä Pikku Kakkosen -ohjelmia tarkastelleessa tutkimuksessa miesten nähtiin määrittyvän päähenkilöiksi 55 % ja naisten 18 % ohjelmista (Kattelus 1995, 84–85). Vuonna 2006 noin puolet fiktiosarjoista oli nimetty miespuolisten ja viidennes naispuolisten henkilöihahmojen mukaan. Miespuolisten hahmojen osuus fiktiivisten lastenohjelmien päähenkilöistä oli tuolloin 60 % ja naisten 40 %. (Suoninen 2006, 72.)

Määrällisten tarkastelujen ohella sukupuolen tarkastelussa on kiinnitetty huomiota myös siihen, millaisten ominaisuuksien ja toimintatapojen kautta sukupuolet tulevat kuvatuiksi ja kuinka stereotyyppisiksi kuvaukset muodostuvat. Tutkimusten perusteella piirrettyjen lastenohjelmien nais- ja mieshahmojen on todettu eroavan merkittävästi toisistaan. Miespuoliset hahmot on nähty muun muassa naishahmoja itsenäisempinä, määrätietoisempina, vastuullisempina ja merkittävämpinä. Naispuolisten hahmojen on sen sijaan todettu olevan huomattavasti emotionaalisempia ja heikompia sekä hoivaavampia ja perhekeskeisempiä kuin miesten. Mieshahmot määrittyvät naisia useammin johtajuuden, saavutusten ja kekseliäisyyden, mutta myös taitamattomuuden kautta, kun taas naiset määrittyvät usein avuttomiksi, mutta toisaalta myös kunnioitetuiksi hahmoiksi. (Thompson & Zerbinos 1995, 659, 662.) Abel'in (1995, 185) tutkimuksen perusteella naishahmot myös näyttäytyvät useimmiten toissijaisina, mieshahmoihin suhteutuvina kumppaneita, jotka saavat miehiä vähemmän tilaa esityksissä.

Vertailtaessa miesten ja naisten toimijuutta piirretyissä lastenohjelmissä, on tutkimuksissa havaittu naishahmojen kysyvän useammin apua ja tarvitsevan suojelua sekä osallistuvan yleisemmin rutiinitehtävien hoitoon. Naishahmojen on myös todettu osoittavan enemmän kiintymystä ja painottavan ihmissuhteita omassa toiminnassaan. Mieshahmot määrittyvät sen sijaan naisia todennäköisemmin fyysisen ja verbaalisen aggression tekijöiksi ja kohteiksi ja heihin liittyy myös naisia useammin kerskailu, epäonnistuminen sekä toisten pelastaminen. Selvästi suuremmasta esiintymismäärästä johtuen miehet määrittyvät kokonaisuudessaan naisia monipuolisemmiksi hahmoiksi tehden ohjelmissä lähes kaikkea enemmän kuin naispuoliset hahmot. (Thompson & Zerbinos 1995, 662, 668.) Suonisen (1995) mukaan, naiset tulevat usein kuvatuiksi miehistä riippuvaisiksi, itsenäiseen toimintaan kykenemättömiksi hahmoiksi, jotka tarvitsevat aina miehen parikseen tai tuekseen. Kun miehet vievät itse toimintaa ja tarinaa eteenpäin, näyttäytyy naisten pääasiallisena tehtävänä hoivaaminen ja muiden tarpeista huolehtiminen. (Suoninen 1995, 39.)

Omissa tutkimuksissaan Suoninen (1995, 2006) on todennut animaatioisarjoissa selkeät, sukupuolenmukaiset erot niin tyttö- ja poikahahmojen, kuin aikuisten nais- ja mieshahmojenkin välillä. Kun pojat kuvataan vilkkaina, kurittomina ja uteliaina sekä erilaisiin seikkailuihin ja kommelluksiin ajautuvina, näyttäytyvät tytöt joko korostetun naisellisina, poikien toimintaa hillitsevinä pikkuprinsessoina tai viltteinä poikatytöinä,

jotka pyrkivät sulautumaan poikien joukkoon. Pojat toimivat useimmiten tarinoiden päähenkilöinä ja joukon johtajina tyttöhahmojen esiintyessä pienemmissä rooleissa. (Suoninen 1995, 47–49.) Kansainvälisten vertailujen perusteella lastenohjelmien hahmot näyttäytyvät yleisimmin tasavertaisina toimijoina ja vain viidesosasta ohjelmista on löydettävissä johtohahmo. Mikäli johtohahmo on kuitenkin löydettävissä, on se todennäköisemmin mies kuin nainen (Götz ym. 2008, 6).

Suonisen (1995) tarkastelujen perusteella aikuiset naishahmot tulevat useimmiten kuvatuiksi lapsiaan ja perhettään hoivaaviksi ja holhoaviksi äideiksi, jotka keskittyvät tekemään kotiaskareita. Äitiys määrittyy hyvin kokonaisvaltaiseksi rooliksi, eikä äideille muodostu roolia irrallaan lapsistaan ja perheistään. Mieshahmojen kuvauksissa isyyden rooli jää sen sijaan sivummalle ja määrittyy marginaaliseksi piirteeksi. Miehen ensisijainen elinpiiri löytyy kodin ulkopuolelta ja ammattirooli nousee isyyttä merkittävämpään asemaan. Isänä mieshahmot kuvataan järkeviksi ja kaiken tietäviksi neuvonantajiksi sekä pulmatilanteiden ratkaisijoiksi. Kaikkiaan animaatiotarjojen miehet näyttäytyvät selvästi naishahmoja aktiivisempina, kun sarjojen sankarillisimmat ja ihailtavimmat, mutta samaten myös inhottavimmat ja inhotuimmat hahmot ovat miehiä. (Suoninen 1995, 49–52.)

Tutkimustulosten perusteella naiset ja miehet tulevat lastenohjelmissä kuvatuiksi toisistaan niin luonteenpiirteiltään kuin toiminnaltaankin eroaviksi ja toisiaan täydentäviksi vastinpareiksi. Edelleen selkeistä eronteista huolimatta sukupuolten kuvauksissa on kuitenkin tapahtunut muutoksia kuluneiden vuosikymmenten aikana ja niiden onkin nähty muuttuneen tasa-arvoisempaan suuntaan. Suonisen tutkimusten (1995, 2006) perusteella fiktiivisten lastenohjelmien henkilöhahmojen sukupuolijakaumassa tapahtui selkeitä muutoksia vuosien 1995 ja 2006 välillä siten, että kun aikaisemmassa tarkastelussa 80 % päähenkilöistä oli miespuolisia, oli osuus vuonna 2006 enää 60 %. Myös myöhemmässä tarkastelussa miespuoliset hahmot määrittivät kuitenkin selkeästi naisia useammin keskeisiin rooleihin ja saivat pääroolit etenkin ohjelmissä, joissa oli löydettävissä selkeä, yksittäinen päähenkilö. (Suoninen 2006, 75.)

Omassa tutkimuksessaan piirrettyjen sukupuolikuvioiden muutoksia 70-luvulta 90-luvulle tutkineet Thompson ja Zerbinos (1995) löysivät myös selkeitä muutoksia niin nais- kuin mieshahmojenkin kuvauksissa kuluneena ajanjaksona. Naishahmot olivat muuttuneet

muun muassa itsenäisemmiksi, määrätietoisemmiksi ja kilpailullisemmiksi ja heidät myös esitettiin vahvempina ja kovempina sekä vähemmän emotionaalisina. Naishahmoja myös esiintyi entistä enemmän niin pää- kuin sivurooleissa. Verrattuna aikaisempaan mieshahmot muun muassa kyselivät ja vastailivat enemmän, ilmaisivat enemmän innostusta ja kerskailivat vähemmän. Toisaalta aikaisemmin vahvasti miehisinä piirteinä näyttäytyneet älykkyys, kovuus, johtajuus ja aggressiivisuus olivat voimistuneet entisestään mieshahmoja määrittävinä ominaisuuksina. (Thompson & Zerbinos 1995, 663, 669.)

Sukupuolten kuvausten hiljattainen muuttuminen tasa-arvoisemmiksi ja vähemmän stereotyyppisiksi, ei ole muuttanut ohjelmien kokonaiskuvaa, joka piirtää edelleen selkeää eroa mies- ja naishahmojen välille. Tapahtuneesta edistyksestä huolimatta lastenohjelmien voi aikaisempien tutkimusten perusteella nähdä edelleen välittävän varsin sovinnaisia kuvauksia naisista ja miehistä ja tukevan kuvauksillaan perinteisen sukupuolijärjestelmän ylläpitoa. Uusi tutkimus mahdollistaa tuoreen tiedon saamisen siitä, ovatko sukupuolten kuvaukset muuttuneet viime vuosien aikana, vai edustavatko ne edelleen totuttuja sukupuolen esittämisen tapoja.

5.3 Lastenohjelmat sukupuolistereotyyppien välittäjinä

Televisio tuottaa päivittäin valtavan määrän informaatiota, tarjoten monenlaisia näkökulmia erilaisiin ilmiöihin, ihmisiin ja maailmanmenoon kokonaisuudessaan. Moninaisesta tarjonnastaan huolimatta television on nähty välittävän kuitenkin systemaattisesti totuttua ymmärrystä ja erilaisia stereotyyppisiä tukevia esityksiä (Huntemann & Morgan 2001, 309), mikä todentuu muun muassa sukupuolen esittämisen tavoissa. Stereotyyppit määrittyvät totunnaisiksi käsityksiksi tai mielikuviksi sekä yleistyksiksi tai olettamuksiksi, jotka perustuvat usein harhaluuloihin. Ne sisältävät yleensä yleisesti tiedetyn, yksiulotteisen näkökulman todellisuuteen. Stereotyyppiset kuvaustavat ovat nousseet huolenaiheeksi, kun lasten on alettu nähdä kehittävästä mielikuvia ihmisistä televisiossa näkemiensä stereotyyppien perusteella. (Signorielli 2001, 343.)

Suonisen (1995) mukaan lapsille suunnattujen animaatio-sarjojen henkilöhahmot esitetään varsin yksioikoisesti, jolloin yhteen hahmoon liittyy vain muutamia ominaisuuksia. Tämä ei ole välttämättä paha asia, sillä yksinkertaistetut hahmot ovat merkityksellisiä lapsen mielekkään katselukokemuksen kannalta. (Suoninen 1995, 46.) Yksinkertaistaminen voi kuitenkin vahvistaa stereotyyppisiä käsityksiä sukupuolista, mikäli naiset ja miehet tulevat aina kuvatuiksi sukupuolille ilmeisimpinä ajateltujen ominaisuuksien kautta. Mikäli lastenohjelmat esittävät toistuvasti naiset passiivisina, epävarmoina sekä miehiä alempiarvoisina ja miehet johtavissa rooleissa, osoittamassa määrätietoista ja päättäväistä toimintaa, alkavat lapset mieltää nämä ominaisuudet ja käyttäytymistavat sukupuolilleen ominaisiksi ja alkavat myös mallintaa niitä omassa toiminnassaan (Witt 2000).

Tutkimusten perusteella lastenohjelmilla näyttää olevan vaikutusta siihen, millaisia käsityksiä lapset muodostavat sukupuolista ja kuinka stereotyyppisiksi lasten käsitykset miesten ja naisten ominaisuuksista muotoutuvat. Mitä enemmän televisiota katsotaan, sitä stereotyyppisempiä käsityksiä lapsilla on naisista ja miehistä. (Signorielli 2001, 348–352.) Tutkimusten perusteella televisiota katselemattomat ja vain vähän televisiota katsovat lapset osoittavat vähemmän sukupuolistereotyyppistä asennoitumista, samalla kun perinteisiä sukupuolistereotypioita rikkovia ohjelmia katsovilla lapsilla on vähemmän traditionaalisia käsityksiä ja odotuksia sukupuolten ominaisuuksien ja toimintatapojen suhteen (Witt 2000). Paljon televisiota katsovien lasten leikkien ja toiveammattien on myös katsottu olevan stereotyyppisempia suhteessa vähemmän televisiota katsoviin lapsiin (Suoninen 1995, 16).

Thompsonin ja Zerbinosin (1997) tutkimustulosten perusteella lapset kykenevät huomaamaan miesten ja naisten erilaiset roolit lastenohjelmissa ja kuvailevat mies- ja naispuoliset hahmot varsin stereotyyppisesti toisistaan eroaviksi. Lapset kuvailivat miespuoliset hahmot hassuiksi, väkivaltaisiksi, tehtäväsuuntautuneiksi ja aktiivisiksi toimijoiksi naispuolisia hahmoja useammin. Naispuoliset hahmot taas koettiin miesten huomiota tavoitteleviksi, ulkonäöstään huolehtiviksi ja kodinpiiriin kiinnityviksi hahmoiksi. (Thompson & Zerbinos 1997, 427–438.) Tutkimuksen perusteella lapsille voi ajatella muodostuneen hyvin stereotyyppisiä näkemyksiä mies- ja naishahmoista ja heidän toiminnastaan. Mikäli tietynlaiset sukupuolistereotyyppit toistuvat jatkuvasti lasten seuraamissa ohjelmissa, voivat he ruveta mieltämään tietyt ominaisuudet ja käyttäytymistavat sukupuolilleen ominaisiksi, oikeanlaisiksi tavoiksi toimia (Witt 2000).

Lastenohjelmien välittämät sukupuolistereotyytiat voidaan nähdä ongelmallisina lasten ottaessa oppia ensisijaisesti omaa sukupuolta edustavista hahmoista. Lapset kiinnittyvät useimmiten samaa sukupuolta edustaviin televisiohahmoihin, mikä näkyy muun muassa kunnioituksena hahmoa kohtaa ja haluna muistuttaa tätä aikuisena. Pojat kiinnittyvät vahvasti mieshahmoihin, mutta tytöt voivat sen sijaan ihailla niin nais- kuin mieshahmojakin. Selityksenä tälle on pidetty sukupuolijärjestelmää, jossa naisten on miestä hyväksyttävämpää liikkua vastakkaisen sukupuolen alueelle ja osallistua miesten toimiin. Toisaalta television miesroolit ovat useimmiten myös monipuolisempia ja jännittävämpiä, jolloin ne tarjoavat tytöille enemmän kiinnittymispintaa kuin naisroolit. (Werner 1996, 52.) Lasten kiinnittyessä kuitenkin etusijassa omaa sukupuoltaan edustaviin hahmoihin, on merkityksellistä, millaisena nais- ja miespuoliset hahmot ohjelmissa kuvataan. Mikäli lastenohjelmat esittävät sukupuolet toistuvasti kaksinaavaisessa kehyksessä, toisistaan perustaltaan eroavina ja erilaisten ominaisuuksien ja toimintojen kautta määrittävinä, ovat ne vahvistamassa kulttuurissa eläviä sukupuolistereotyytoita ja tukemassa perinteisen sukupuolijärjestelmän ylläpitoa.

Tutkimusten perusteella televisiolla on voimaa vaikuttaa siihen, kuinka perinteisiksi ja yksioikoisiksi lapsen käsitykset sukupuolista ja niiden ominaisuuksista muotoutuvat, vaikka lapsen sukupuolia koskeva ymmärrys kertyykin ensisijaisesti lähipiiriin ihmisiltä. Television esittämät sukupuolten kuvaukset, joita perhe, kaverit ja koulu voivat asettua vahvistamaan, rakentavat lapselle käsitystä siitä, mitä miehenä tai naisena oleminen yhteiskunnassamme tarkoittaa. Televisio lähettää voimakkaita, usein ennakkoluuloisina ja vanhentuneina näyttäytyviä viestejä sosiaalisesti hyväksyttävistä tavoista toteuttaa sukupuolta, välittäen lapsille stereotyyppisiä uskomuksia niin omasta kuin vastakkaisesta sukupuolesta. Nuorten lasten imitoidessa ja toistaessa televisiossaan näkemäänsä käytöstä he voivat omaksua sukupuoliennakkoluuloisia käyttäytymistapoja ja asenteita näkemänsä pohjalta. (Witt 2000.) Lastenohjelmien esittämien sukupuolten kuvausten ja niiden sisältämien stereotyyppien esille nostaminen ja problematisoiminen näyttäytyvät tärkeinä, jotta voidaan lisätä ymmärrystä siitä, miten yksiulotteista ymmärrystä sukupuolista ohjelmat osallistuvat mahdollisesti rakentamaan.

6. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Visuaalisen kulttuurin tutkimusta toteuttamassa

Olen toteuttanut tutkimukseni visuaalisen kulttuurin tutkimuksen lähtökohdista, keskittäen huomioni piirrettyjen lastenohjelmien sisältämiin merkityksiin (vrt. Seppänen 2005, 35). Visuaalisen kulttuurin tutkimus on ymmärrettävissä ihmisen oman ympäristön, arvojen ja asenteiden tutkimuksena, joka liittyy yhtäältä maailman visualisoitumiseen ja toisaalta kulttuurin tutkimukseen (Kalha, Rossi & Vänskä 2002, 13). Laajasti määriteltynä visuaalinen kulttuuri viittaa kaikkiin kulttuurin asioihin ja esineisiin, joiden visuaalisuus on niiden olemassaolon tai tarkoituksen kannalta oleellinen ominaisuus (Jenks 1995, 16). Seppäsen (2005, 17) mukaisesti visuaalinen kulttuuri voidaan määritellä myös näköaistiin nojautuvaksi merkitysvälitteiseksi toiminnaksi ja tämän toiminnan tuotteiksi, kuten mediakuvastoiksi.

Sisällöllisesti tutkimukseni kiinnostus kohdistuu siihen, millaisia kulttuurisia ja yhteiskunnallisia merkityksiä piirretyistä lastenohjelmista voidaan jäljittää. En näe ohjelmien välittämiä kuvia ympäröivästä todellisuudesta irrallisina, vaan osallisina ideologioiden, arvojen ja normien rakentamiseen. Kuvallisten esitysten tutkiminen avaakin mahdollisuuden yhteiskunnan ja kulttuurin muotojen, rakenteiden sekä muutosten tarkasteluun. (Mäkiranta 2010, 104, 117.) Visuaalisen kulttuurin tutkimuksessa kuvallisiin esityksiin sekä niiden tulkintaan liittyy aina valintoja, arviointia sekä merkityskamppailua, jolloin myös tutkija vaikuttaa keskeisesti kuvista muodostettaviin tulkintoihin. Esitykset eivät pidä sisällään vain yhtä merkitystä, jonka tutkija pystyy suodattamaan, vaan löydökset ovat aina suhteessa tutkijan omaan positioon, näkökulmaan sekä aineistoon. (Mäkiranta 2010, 105; Kalha ym. 2002, 18.)

Tutkimuksessani kiinnitän huomioni lastenohjelmien ja niiden tuottamien merkitysten tarkasteluun jättämällä tuotannon ja kuvia katsovan yleisön analysoinnin tutkimukseni ulkopuolelle. Tarkastelussani painottuu kompositionaalisen, eli kuvien materiaaliseen perustaan huomiota kiinnittävän lähestymistavan ohella sosiaalinen tarkastelunäkökulma,

jossa huomiota kiinnitetään siihen, millaisia sosiaalisia suhteita, instituutioita ja käytäntöjä kietoutuu kuvallisen esityksen ympärille. Sosiaalinen näkökulma tarjoaa mahdollisuuden kiinnittää huomiota muun muassa siihen, millaisiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin kuvat liittyvät ja mitä niillä kenties halutaan viestittää. (Rose 2007, 13, 19–20.)

Rose (2007) on esittänyt viisi näkökulmaa visuaalisen kulttuurin tutkimuksen toteuttamiseen, joista kolme koskettaa tutkimustani, katsojan näkökulmien jäädessä tarkastelujen ulkopuolelle. Ensimmäisenä lähtökohtana toimii kiinnostus siitä tavasta, jolla kuvat visualisoivat sosiaalisia eroja. Sosiaaliset kategoriat nähdään konstruoituina, jolloin kuvallisten esitysten tarkastelussa syvennyttään siihen, miten ne tarjoavat aivan tietynlaisia visioita sosiaalisista kategorioista, kuten juuri sukupuolesta. Tutkimuksessani toteutuu myös näkökulma, joka korostaa visuaalisen kulttuurin kytköstä laajempaan kulttuuriin. Näkökulman mukaisesti katson kuvan merkitysten ja vaikutusten kiinnittyvän tapaan katsoa kuvaa, mutta samalla vaikutukset ovat myös aina liitoksissa kulttuurisiin käytäntöihin. Viimeisenä keskeisenä näkökulmana toimii ajatus siitä, että kuvilla itsellään on oma toimijuutensa, jolloin niillä nähdään olevan voimaa luoda merkityksiä ja vaikuttaa asioihin. (Rose 2007, 7, 10–11.)

Lopulta visuaalisen kulttuurin tutkimuksen keskeisimpänä lähtökohtana voidaan pitää ajatusta kuvien valtavasta merkityspotentialista ja kyvystä vaikuttaa katsojaansa. Kuvalliset esitykset pitävät sisällään monenlaisia esityksiä todellisuudesta luoden samalla aivan tietynlaisia käsityksiä maailmasta, jolloin niihin sisältyy huomattava määrä piiloista valtaa. Kuvallisuutta tuleekin lähestyä merkityksellisenä, maailmaa muotoilevana asiana, jonka sisällään pitämät merkitysmaailmat muokkaavat käsityksiämme siitä, millainen maailma on. Kuten Gillian Rose (2007, 35) on todennut: ”...ei ole mitään järkeä tutkia visuaalista, ellei tiedosta visuaalisuuden valtaa. Visuaaliset kuvat nappaavat tarkkailijan katseen ja vaikuttavat häneen jollain tapaa katsomistavasta riippuen”.

6.2 Representaatiot todellisuuden rakentajina

Tutkimuksessani tarkastelen lastenohjelmia ja niiden sisältämiä sukupuolten kuvauksia representaatioina, jotka osallistuvat uusintamaan, tuottamaan ja markkinoimaan ymmärryksiä sukupuolesta (vrt. Paasonen 2010, 41). Representaatiolla tarkoitetaan jonkin asian, ihmisen tai ilmiön esitystä, jolloin esitetty kohde ei ole fyysisesti läsnä, vaan se havaitaan ja ymmärretään vain representaation välityksellä, uudelleen esitettynä (Mäkiranta 2010, 101). Representaatiot näyttäytyvät maailman, tapahtumien ja kokemusten esittämisenä sekä merkitysten tuottamisena kielen ja kuvien avulla (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 57). Tutkimuksessani piirrettyjen lastenohjelmien esittämät sukupuolten representaatiot tulevat ymmärretyiksi todellisten sukupuolten korvikkeina sekä kulttuurissa elävien sukupuolikäsitysten edustajina (vrt. Webb 2009, 2–3).

Representaatio määrittyy tutkimuksessani verbaalisen ja visuaalisen esityksen kokonaisuudeksi, minkä myötä keskityn analysoimaan niitä sukupuolille tuotettuja merkityksiä, joita kuvat ja verbaalinen kieli yhteisvaikutuksessa piirrettyjen lastenohjelmien sisällä tuottavat (vrt. Mäkiranta 2010, 102). Representaation käsitteen kautta tarkastelen sitä, millä tavoin lastenohjelmat esittävät ja tuottavat sukupuolten todellisuutta ja miten niiden sisältämät merkitykset liittyvät osaksi kulttuuria ja erilaisia merkitysjärjestelmiä (vrt. Seppänen 2005, 77, 85). Sukupuolten representaatioiden tarkastelussa huomio kiinnittyy sukupuolen sosiaaliseen ja kulttuuriseen muotoutumiseen, jolloin representaatiot näyttäytyvät sukupuolia normittavina esityksinä (Rossi 2010a, 268–269). Representaatiot ovat uusintamassa, tuottamassa ja markkinoimassa ymmärryksiä sukupuolesta (Paasonen 2010, 41) määritellen samalla oikeanlaista tapaa olla mies ja nainen.

Tutkimuksessani lähestyn representaatiota konstruktivistisesta näkökulmasta, jolloin representaatiota ei verrata todellisuuteen, vaan sen nähdään osallistuvan todellisuuden rakentamiseen. Kiinnostus kohdistuu siihen, millaista todellisuutta mediaesitys tuottaa ja millaisilla keinoilla. (Hall 1997, 94–95.) Representaatiot eivät näyttäydy vain todellisten sukupuolten edustamisena ja korvaamisena, vaan myös muodostamisena niiden rakentaessa sukupuolittunutta maailmaa ja tapaamme olla maailmassa miehinä ja naisina

(vrt. Webb 2009, 10). Tulkinnassa en ole kiinnostunut pohtimaan vastaako representaatio todellisuutta, tai mitkä ovat olleet sen luoja tarkoitusperät, vaan tarkastelu keskittyy representaation luomiin kuviin asioiden tilasta (Seppänen 2005, 95). Konstruktivistisen näkökulman pohjalta keskityn tutkimuksessani luomaan näkemystä siitä, miten ja millaisia käsityksiä sukupuolista piirretyissä lastenohjelmissa tuotetaan, uusinnetaan ja muokataan.

Sukupuolten representaatioiden tarkastelu määrittyy tärkeäksi, niiden rakentaessa sosiaalista todellisuutta ja strukturoidessa tapaa, jolla ihmiset käyttäytyvät jokapäiväisessä elämässä. Mediaesitykset eivät esitele merkityksettömiä kuvia, vaan ne tuottavat, jäsentävät ja rakentavat todellisuutta heijastellen samalla niitä arvoja, normeja ja ihanteita, joita kulttuuriin tiettyssä ajassa sisältyy (Mäkiranta 2010, 100). Representaatiot eivät näyttäydy viattomina esityksinä ja tyhjentävinä kuvauksina kohteestaan, vaan ne esittävät maailman aivan tietynlaisesta näkökulmasta pitäen sisällään aina vallankäyttöä (Rose 2007, 2; Törrönen 2010, 278). Esimerkiksi sukupuolen representoiminen voi tapahtua tietynlaisen diskurssin ohjaamana, jolloin sukupuolet tulevat esitetyiksi hyvin rajatusta perspektiivistä. Toiston myötä diskurssin esittäminen voi alkaa vaikuttaa itsestään selvältä ja keskustelun ylittävältä, ilman mahdollisuutta toisenlaisiin näkökulmiin. Kertautumisen myötä representaatiot alkavat näyttäytyä ilmiselviltä totuuksilta saaden yksilöt vakuuttuneiksi niiden paikkansapitävyydestä. (Webb 2009, 116, 142.) Representaatioiden tarkastelu avaa mahdollisuuden luonnollistuneiden kuvaustapojen esille tuomiseen ja niiden kyseenalaistamiseen.

6.3 Lastenohjelmat tutkimusaineistona

Olen koonnut tutkimusaineistoni yhden, sattumanvaraisesti valitun viikonlopun aikana siten, että lauantaina 22.1.2012 tallensin kaikki Yle tv2:lla ja sunnuntaina 23.1.2012 MTV3-kanavalla aamuaikaan (07.40–10.25) esitetyt lastenohjelmat. Muut pääkanavat eivät esittäneet kyseisenä viikonloppuna lastenohjelmia aamuaikaan. Syynä viikonloppuaamujen lastenohjelmien tarkasteluun toimi oletukseni siitä, että viikonloppuaamut näyttäytyvät lapsille otollisina aikoina ohjelmien katseluun ja niihin keskittymiseen. Suonisen tarkasteleman, vuodelta 1995 olevan TV-mittaritutkimuksen

mukaan 3–7-vuotiaat lapset katselivat televisiota arkipäivisin keskimäärin 42 minuuttia päivässä, kun taas viikonloppuna television katseluun käytettiin kaksinkertainen aika, 87 minuuttia (Suoninen 1995, 42). Vaikka kyseinen tilastointi on jo lähes 20 vuoden takaa, voidaan sen pohjalta tuoreemman tiedon puuttuessa kuitenkin olettaa, että nimenomaan viikonloput ovat lasten television katselulle otollisinta ja suosituinta aikaa. Viikonloppuaamujen lastenohjelmat valtaavat myös kärkisijat katsotuimpien lastenohjelmien joukossa (Finnpanel 2011b), minkä myötä tutkimusaineiston koostaminen viikonloppun lastenohjelmista tuntui perustellulta.

Tallentamani tutkimusaineisto sisältää taulukossa 1 näkyvät lastenohjelmat:

Taulukko 1 Tallennetut lastenohjelmat

Yle tv2	MTV3
Pikku Kakkonen	Chuggington
Richard Scarry: Touhulan arvoituksia	Smurffit
Pikku Kakkosen posti	Daltonit
Hertan maailma	Superpahisten liiga
Franklin ja ystävät	Kasper
Katinkontti	
Galaxi	
Sherlock Jakki	
Lulu ja lehmä	
Late Lammas	
Asha	
Hirveä Henri	
Muumilaakson tarinoita	

Ohjelmien läpikäynnin jälkeen päätin rajata lopullisen tutkimusaineistoni suomenkielisiin piirrettyihin tiivistääkseni aineistoani ja saadakseni sen hallittavampaan muotoon. Katsoin yhteen ohjelmatyyppiin keskittymisen antavan paremmat lähtökohdat yhtenäisen kokonaiskuvan luomiseen tutkimusaineistosta ja mahdollistavan paremmin vertailut eri ohjelmien kesken. Suomenkielisiin piirrettyihin keskittyminen näyttäytyi perustellulta niiden edustaessa yleisintä ohjelmatyyppiä tallentamieni lastenohjelmien sisällä, minkä

lisäksi ne ovat myös katsotuin ohjelmatyyppi lasten keskuudessa (Finnpanel 2011b). Suomenkieliset piirretyt näyttäytyvät myös monipuolisimpina tutkimuskohteina oman ongelmanasetteluni kannalta.

Tekemieni rajausten jälkeen lopullinen tutkimusaineistoni koostuu taulukossa 2 esitellyistä ohjelmista:

Taulukko 2 Tutkimusaineistoon sisältyvät ohjelmat

Yle tv2	MTV3
Richard Scarry: Touhulan arvoituksia (24min 17s)	Chuggington (10 min 30s)
Franklin ja ystävät (23min 4s)	Smurffit (24min 32s)
Sherlock Jakki (12min 39s)	Daltonit (24min 5s)
Lulu ja lehmä (7 min 8s)	Superpahisten liiga (23 min 33s)
Asha (13min 2s)	
Hirveä Henri (10min 59s)	
Muumilaakson tarinoita (23min 13s)	

Lopullisen aineistoni kokonaispituus on 3 tuntia 17 minuuttia 2 sekuntia, Yle tv2:n ohjelmien yhteiskeston ollessa 1 tunti 54 minuuttia 22 sekuntia ja MTV3:n ohjelmien 1 tunti 22 minuuttia 40 sekuntia.

Tutkimusaineistooni kuuluu 11 lasten piirrettyä, joista jokaista tarkastelen aineistonkeruuviikonlopun aikana esitetyn jaksoselta. Poikkeuksen muodostavat Daltonit kolmella jaksollaan sekä Superpahisten liiga kahdella jaksollaan. MTV3 esittää kyseisten ohjelmien jaksot kuitenkin peräkkäin ja toisiinsa limittyen, ikään kuin yhtenä

jaksona, minkä pohjalta tarkastelen niitä myös omassa tutkimuksessani yhden jakson muodostavina kokonaisuuksina.

Huolimatta siitä, että keskityn omassa tarkastelussani tutkimaan vain suomenkielisiä piirrettyjä, katson pystyväni omalla aineistollani luomaan suhteellisen kattavaa yleiskuvaa viikonlopun lastenohjelmissa esiintyvistä sukupuolten representaatioista. Kaikista tallentamistani ohjelmista lopullinen aineisto kattaa lukumääräisesti 61 % ja ohjelma-ajallisesti 76 %. Aineistoni edustavuutta tukee myös sen rakentuminen kahdella eri kanavalla esitetyistä, eri-ikäisille suunnatuista piirretyistä.

Tarkastelemani ohjelmat ovat määriteltävissä lastenohjelmiksi sisältöjensä perusteella, minkä lisäksi ohjelmia esittävät kanavat määrittelevät ohjelmat lastenohjelmiin kuuluviksi. Aineistoni sisältää eri-ikäisille lapsille suunnattuja ohjelmia, joiden voi nähdä eroavan toisistaan niin hahmoiltaan, juonenkuluiltaan kuin tempoltaankin. Oletukseni kuitenkin on, ettei lasten kohdalla lastenohjelmien katsominen rajoitu vain omalle ikäryhmälle suunnattuihin ohjelmiin, minkä vuoksi olen halunnut ottaa tarkasteluuni kaikki tutkimuspäivieni suomenkieliset piirretyt tekemättä rajauksia tarkasteltavan ikäryhmän suhteen.

Keräämäni tutkimusaineiston läpikäynnin ja analysoinnin jälkeen päätin koetella aineistoni riittävyttä ja edustavuutta ottamalla tarkasteluun lisää lastenohjelmia. Pitäydyin edelleen viikonlopun lastenohjelmissa ottamalla tarkasteluun MTV3:n lauantaiamun (31.3.2012) ja Yle tv2:n sunnuntaiamun (1.4.2012) lastenohjelmat. Rajauksena toimi edelleen keskittyminen suomenkielisiin piirrettyihin. Uusien ohjelmien läpikäynnin ja alustavan analyysin myötä en kuitenkaan todennut ohjelmien tuovan lisäarvoa omalle aineistolleni, vaan ohjelmat asettuivat tukemaan jo tekemiäni analyysijä sukupuolten representaatioista piirretyissä ohjelmissa. Päätin siis jättää ohjelmat tutkimusaineiston ulkopuolelle jatkaen keskittymistä alkuperäiseen aineistooni.

Aineiston kattavuuden tarkastelemisen myötä pidän aineistoani riittävänä ja uskon sen saavuttaneen saturaation. Tutkimuskysymykseni kannalta aineistoni mahdollistaa monipuoliset tarkastelut ja koen pystyväni tuottamaan sen pohjalta luotettavaa kuvaa sukupuolten representaatioista piirretyissä lastenohjelmissa. Aineiston laajentaminen arkipäivinä tai muilla kanavilla esitettyihin piirretyihin olisi voinut tuoda uusia

ulottuvuuksia ohjelmien analysointiin, mutta samanlaisten sukupuolten representaatioiden toistuesssa useasti jo alkuperäisen aineistoni sisällä, oli perusteltua todeta aineisto tutkimukseni kannalta riittäväksi.

6.4 Diskurssianalyysi hegemonisten diskurssien paljastajana

Olen käyttänyt aineistoni analyysissä diskurssianalyysyä, joka voidaan nähdä tiukan ja selkeärajaisten tutkimusmenetelmän sijaan väljänä teoreettis-metodologisena viitekehystenä (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 17; Valtonen 1998, 96). Diskurssianalyysi ei muodosta yhtenäistä teoriaa tai metodista käsitteistöä (Jokinen 2000, 108), eikä tarjoa selkeitä suuntaviivoja tai ohjeita tutkimuksen toteuttamiseen, jolloin jokaisen tutkijan on kyettävä itse määrittelemään, mitä diskurssianalyysi oman tutkimuksen kohdalla tarkoittaa. Diskurssianalyysin avulla pyrin tutkimuksessani pureutumaan siihen, miten sanat ja kuvat rakentavat sukupuolta lastenohjelmien kontekstissa ja miten erilaiset diskurssit tulevat hallitseviksi nais- ja mieshahmojen kohdalla. Analyysissäni kiinnostus kohdistuu paitsi tekstiin, myös siihen, millaisia subjektipositioita sukupuolille tekstin sisällä rakentuu ja millaisia seurauksia sillä voi olla (vrt. Valtonen 1998, 99).

Tutkimuksessani käsitän diskurssin Arto Jokisen (2000, 110) määritelmän mukaisesti kulttuurisesti jaetuksi ja hyväksytyksi yleiseksi merkityssysteemiksi ja merkityksellistämisen tavaksi, joka muotoilee esittämänsä kohteet. Diskurssit ovat siis määriteltävissä toiston ja variaatioiden kautta kiteytyneiksi puhe- ja ajattelutavoiksi (Jokinen 2004, 191) sekä laajoiksi ajatusten ja ideoiden ideologisiksi muodostumiksi (Jokinen 2000, 112). Diskurssin materiaaleina toimivat kieli ja teksti laajoissa merkityksissään, jolloin niin lastenohjelmien sanat kuin kuvatkin näyttävät diskurseja synnyttävinä teksteinä. Diskurssien tutkiminen määrittyy niille ominaisten lausumien ja kuvausten sekä niitä säätelevien sääntöjen ja käytäntöjen kuvailuna. (Jokinen 2000, 109, 116.)

Diskurssianalyysin keskeisenä lähtökohta-ajatuksena toimii konstruktionistinen näkökulma kieleen, jolloin kielenkäyttöä ja visuaalisuutta analysoidaan todellisuuden rakentamisen näkökulmasta. Tekstit eivät näyttäyty siltana todellisuuteen, vaan osana

todellisuutta itseään. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 9.) Sosiaalista todellisuutta katsotaan rakennettavan erilaisten diskurssien avulla siten, että mukana on ideologisesti latautuneita käytäntöjä uusintavia tai muuntavia elementtejä (Suoninen 1993, 72). Kielen luonteen lisäksi myös tutkijan ja tutkimuskohteen välinen suhde nähdään diskurssianalyysissä konstruktiivisena, jolloin tutkijan nähdään tutkimuksensa kautta paitsi kuvaavan, myös luovan sosiaalista todellisuutta (Jokinen 1999, 41).

Oman tutkimukseni voi nähdä nojautuvan lähtökohdiltaan kriittisen diskurssianalyysin piiriin sen painottaessa yhteiskunnallista ulottuvuutta ja kiinnittyessä lähtökohdiltaan vahvasti sukupuolen kulttuurisiin jäsennyksiin. Kriittisessä lähestymistavassa diskursseja tutkitaan, jotta voidaan luoda kuvaa sosiaalisesta todellisuudesta ja siitä mitä esimerkiksi mieheys ja naiseus tarkoittavat tietyssä ajassa ja paikassa. Kysymyksen aiheiksi nousevat muun muassa se, mitä sukupuolten representaatioissa todentuvat diskurssit kertovat kulttuurista ja millaisia vaikutuksia niillä voi olla tapoihin käsittää asioita. (Jokinen 2000, 125–126.) Huomio kiinnittyy paitsi diskurssien palasiin myös niiden historiallisesti rakentuviin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin merkityksiin (Valtonen 1998, 113).

Yhteiskunnallista näkökulmaa painottavassa diskurssianalyysissä keskeisenä näyttäytyy ideologian käsite, joka kiinnittyy diskurssien tapaan kuvata todellisuutta tietyistä näkökulmasta. Diskurssien katsotaan järjestävän merkityksiä ja luovan perspektiivejä ilmiöihin ja toimijoihin tarjoamalla aivan tietynlaista, rajautunutta kuvaa asioiden tilasta. Ideologialla tarkoitetaan näkemyksiä ja uskomuksia maailmasta ja niiden kautta muotoutuvaa ajatusjärjestelmää, joka voi asettua ohjaamaan toimintatapoja. Diskurssit osallistuvat tietynlaisen ideologian rakentamiseen kuvaten ja organisoiden tietynlaisia uskomuksia ja käsityksiä maailmasta, sen tapahtumista ja ihmisistä. Diskursseilla nähdään olevan voimaa nimetä ja hierarkisoida sekä nostaa esiin tai jättää sivuun erilaisia näkökulmia maailmaan, vaikuttaen siten tapaamme ja keinoihimme tietää ja ymmärtää. Toisaalta diskurssien voi myös nähdä nojautuvan hallitseviin ideologioihin niitä kierrättäen tai niitä haastaen. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 55–56, 59.)

Yhteiskunnallista ulottuvuutta painottavan lähestymistapani myötä keskityn tutkimuksessani tarkastelemaan piirrettyjen lastenohjelmien sukupuolten representaatioita jäsentäviä hegemonisia diskursseja ja niiden kautta hallitseviksi rakentuvia kuvauksia naiseudesta ja mieheydestä. Hegemonisilla diskursseilla tarkoitetaan ”historiallisesti ja

alueellisesti vakiintuneita ajattelun, kielenkäytön ja toimintatapojen käytäntöjä, joita yhteiskunnalliset instituutiot vahvistavat, normalisoivat ja uusintavat”. Hegemoninen diskurssi pitää sisällään yleisesti jaetun ja hyväksytyyn tiedon tietystä aiheesta, kuten sukupuolesta. (Jokinen 2004, 193.) Hegemonisille diskursseille on ominaista luonnollistuminen, mikä tarkoittaa alkujaan kulttuuristen totuuksien muuttumista hiljalleen biologisina pidetyiksi faktoiksi (Jokinen 2003, 21). Hegemonisten diskurssien taustalta onkin löydettävissä syvään juurtuneita ja kyseenalaistamattomia käsityksiä, joiden purkaminen vaatii niiden nostamista tarkastelun ja keskustelun aiheiksi (Laiho & Ruoho 2005, 8).

Hegemonisten diskurssien analysoinnin kautta kytken tutkimukseni laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin tarkastelemalla muodostamiani diskursseja sukupuolijärjestelmän kehityksessä. Tutkimuksessani keskeisenä näyttäytyy sukupuolten representaatioiden sisältämien yhteiskunnallisten ja kulttuuristen käytäntöjen sekä niihin sisältyvien ideologioiden ja valtasuhteiden analysoiminen. Oleellista on myös huomioida tekstien ja yhteiskunnan välinen dialektinen suhde, jonka myötä tekstit muotoutuvat sosiokulttuurisesti, mutta ne myös muotoilevat yhteiskuntaa ja kulttuuria. (Fairclough 1997, 50–51.) Hegemonisten diskurssien tarkastelu johdattaa myös pohtimaan, millaisia vaikutuksia hegemonioilla voi olla, eli miten lastenohjelmia hallitsevat kuvat naiseudesta ja mieheydestä osallistuvat ohjaamaan katsojien näkemyksiä sukupuolista. Omalla merkitystuotannollaan lastenohjelmat voivat uusintaa ja pitää yllä sosiaalisia identiteettejä ja suhteita sekä tieto- ja uskomusjärjestelmiä konventionaalisella tavalla, mutta voivat myös uudistaa niitä ja muuttaa niitä toisenlaisiksi. (Fairclough 1997, 76.)

Diskurssianalyysin apuna olen käyttänyt analyysissäni semiotiikan välineistöä, sen tukiessa diskurssianalyysiä merkitysten tutkimiseen soveltuvien teoreettisten ja analyttisten käsitteidensä vuoksi (Jokinen 1999a, 47). Keskeisinä semioottisina käsitteinä analyysissäni toimivat konnotaatio sekä myytti. Konnotaatio kuvaa vuorovaikutusta, joka syntyy, kun merkki (sana tai kuva) kohtaa käyttäjiensä tuntemukset sekä kulttuuriset arvot. Tällöin kohteen tarjoamat merkitykset muuttuvat subjektiivisemmiksi, jolloin tuloksen tulos on vähintään yhtä riippuvainen tulkitsijasta kuin itse kohteesta. Konnotaatio määrittyy siis denotaatioon, eli kohteen ilmimerkitykseen liittyviksi assosiaatioiksi, jotka ovat pitkälti kulttuurisidonnaisia. Konnotaatiot ovat merkin herättämiä mielle yhtymiä sekä kulttuurisesti jaettuja

sivumerkityksiä. (Fiske 1993, 113–115, 215.) Myytti puolestaan määrittyy kertomukseksi, jonka avulla kulttuuri selittää luonnon tai todellisuuden eri puolia. Myytti kuvastaa kulttuurin tapaa ajatella jotakin, ymmärtää ja käsitteellistää se. (Fiske 1993, 116–117.) Barthesin (1994) mukaan myytin tehtävänä on antaa historialliselle ilmiölle, kuten juuri sukupuolille, luontoperäinen perusta. Myytti puhdistaa asioita tehden ne viattomiksi ja antaen niille luonnollisen ja ikuisen pohjan. ”Myytti tekee syvyydettömästä ja itsestäänselvyyksissä vellovasta maailmasta ristiriidattoman ja luo iloisen selvyden”. (Barthes 1994, 201–202.) Esimerkiksi ajatus naisista luonnostaan hoivaavampina yksilöinä ja miehistä perheen elättäjinä, on kulttuurissa elävä myytti, joka saa sukupuolten järjestykset näyttämään yleispäteviltä ja kumoamattomilta. Myytit naturalisoivat historian, eli kääntävät sen luonnoksi. (Fiske 1993, 118.)

Kriittisen diskurssianalyysin lähtökohtien ohella lähestyn tutkimuksessani analyyttistä suuntausta pyrkiessäni olemaan mahdollisimman avoin aineistolle ja sieltä löytyville jäsenyksille. Kriittinen ja analyttinen suuntaus eivät olekaan välttämättä toisiaan pois sulkevia, vaan tutkija, joka käyttää kriittiselle tutkimukselle ominaisia analyttisiä käsitteitä ja kysymyksenasetteluja voi pyrkiä katsomaan aineistoa avoimesti ja antaa myös ennakko-oletusten vastaisten tulosten nousta esille (Jokinen & Juhila 1999, 87). Omassa tutkimuksessani en siis halua luoda tiukkaa vastakkainasettelua kriittisen ja analyttisen diskurssianalyysin välille, vaan lainaan molempien orientaatioiden aineksia tuottaakseni avoimelle tarkastelulle perustuvan analyysin aineistostani.

6.5 Tutkimuksen eteneminen

Keräsin tutkimusaineistoni 22.–23.1.2012 ja aineiston analysoinnin aloitin 24.1.2012. Aloitin analyysin tutustumalla tallentamiini lastenohjelmiin pyrkien pääsemään sisälle ohjelmien tapahtumiin, hahmokuvauksiin sekä siihen, millaisia sukupuolen tarkastelunäkökulmia aineistoni voi lopulta tarjota. Ensimmäisten katselukertojen aikana kirjasin ylös piirrettyjen juonenkulut kohtauksittain tehden samalla jo alustavia huomioita tutkimuskysymykseni kannalta kiinnostavilta vaikuttavista kuvauksista ja heränneistä mietteistä. Toteutin karkeaa litterointia keskittymällä kirjaamaan vuorosanoja sekä visuaalisen kuvauksen pääpiirteistä etenemistä kiinnittämättä kuitenkaan vielä huomiota yksittäisiin sanavalintoihin tai visuaalisiin merkkeihin. Kun tutkimuksessa keskitytään

tarkastelemaan representatiivisia merkitysrakenteita ja diskursiivisia käytänteitä näyttäytyykin puheen ja visuaalisen kuvauksen sisältöön keskittyvä litterointi perusteltuna. Tärkeintä on, että oma aineisto ja sen saattaminen analysoitavaan muotoon palvelevat tutkimuksen tehtävää. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 162.) Ensimmäiset katselukerrat toimivat pohjatyönä varsinaisen analyysin aloittamiselle tehden aineiston tutuksi ja mahdollistaen siten yksityiskohtaisemman tarkastelun aloittamisen.

Aineistoon tutustumisen jälkeen lähdin tarkastelemaan tarkemmin aineistoni ohjelmia lähiluvun avulla sukupuolen näkökulmasta kiinnittämällä huomiota siihen, millaisiin subjektipositioihin sukupuolet ohjelmissa asemoituvat, millaisen toiminnan kautta nais- ja miespuoliset hahmot tulevat kuvatuiksi, sekä miten sukupuolet suhteutuvat toisiinsa hahmosuhteissa. Pyrin löytämään sukupuolten kuvauksissa toistuvia teemoja ja hahmottelemaan alustavia diskursseja, jotka näyttivät kiinnittyvän mies- ja naishahmoihin. Tarkastelemalla ohjelmien verbaalisuutta sekä visuaalista puolta kirjasin ylös huomioita muun muassa sanavalinnoista, tunteiden ilmauksista sekä ruumiillisuudesta. Erityistä huomiota kiinnitin siihen, mitä nais- ja mieshahmot piirretyissä tekevät ja ovatko toiminnanmuodot ja tekemisen tavat kenties sukupuolittuneita.

Alustavien diskurssien luomisessa pyrin ottamaan huomioon mahdollisimman monipuolisesti informaatiota, jota sukupuolten representaatioista oli aineistostani saatavissa, jotta hahmottelemani diskurssit olisivat mahdollisimman kattavia sekä selkeästi todennettavissa olevia ja päteviä. Analyysissäni huomioin koko ohjelmien yleislinjan, kiinnittämällä kuitenkin erityishuomiota kohtauksiin, jotka näyttäytyivät merkityksellisinä sukupuolen tuottamisen kannalta. Yksityiskohtaista litterointia toteutin harkiten rajoittamalla sen kohtauksiin, joiden katsoin olevan merkityksellisiä oman tutkimuskysymykseni lähtökohdista. Jokaisen sanan, kuvan ja kohtauksen tarkastelun sijaan, järkevämpänä ja informoivampana lähestymistapana näyttäytyykin usein keskittyminen osioihin, joilla on analyysin kannalta eniten annettavaa. Tämä ei toki saa tarkoittaa, että aineistosta nostetaan esille vain omia argumentteja tukevat otteet jättäen muut näkökulmat huomiotta. Oleellista on pysyä uskollisena aineiston tuottamalle kokonaiskuvalle ja aineiston luomille kokonaismerkityksille, vaikka analyysi rajautuisi tarkemmin vain tiettyihin aineiston pätkiin. (Tonkiss 1999, 253.) Lopulta tutkijan

vastuulla on se, että analyysi ja aineistosta tehdyt poiminnat tekevät oikeutta aineistolle (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 167).

Mahdollisimman moninaisten representaatioiden erittelyn sijaan pyrin kiinnittämään ohjelmien tarkastelussa erityisesti huomiota vahvoina, toistuvina ja hallitsevina näyttäytyviin sukupuolten representaatioihin pyrkien hahmottelemaan niiden kautta muodostuvia hegemonisia diskursseja. Hegemonisten diskurssien paikantamisessa tukeuduin Jokisen ja Juhilan (1993) näkemyksiin niiden ilmenemisestä aineistossa. Heidän mukaansa sitä hegemonisemmasta diskurssista voi olla kyse mitä useammin ja mitä useammassa yhteydessä tietyn diskurssin palat toistuvat. Toiseksi diskurssi on sitä vahvempi mitä itsestään selvempänä ja vaihtoehdottomampana se esiintyy, vaikka se vaikuttaisikaan lukumääräisesti dominoivalta. (Jokinen & Juhila 1993, 81.) Analyysin edessä pysähdyin tarkastelemaan syvällisemmin myös yksittäisiä, yleislinjasta poikkeavia sukupuolen representaatioita, joiden katsoin osallistuvan määrittelemään ja rakentamaan sukupuolta merkittävällä tavalla. Usein toistuvien representaatioiden rinnalla erityisinä näyttäytyvien kuvaustapojen analysointi auttoi hahmottamaan kokonaiskuvaa siitä, miten miehet ja naiset tulevat ohjelmissa kuvatuiksi ja auttoi myös kyseenalaistamaan aikaisempien analyysikierrosten aikana tehtyjä päätelmiä hegemonisilta näyttäytyneistä kuvaustavoista.

Aineiston yksityiskohtaisen lähiluvun tuottamien huomioiden myötä lähdin kokoamaan käsitystä sukupuolen representaatioista aineistoni sisällä ja nimeämään analyysin kautta esiin tulleita hegemonisia diskursseja. Tässä vaiheessa tulkinnallisen työn apuna toimivat tutkimuksen kannalta keskeiset teoreettiset käsitteet sekä aikaisemmat tutkimukset (vrt. Pietikäinen & Mäntynen 2009, 167). Hegemonisten diskurssien tarkastelun myötä kiinnitin analyysini sukupuolijärjestelmä-teorioihin pyrkien luomaan käsitystä siitä, miten sukupuolijärjestelmä todentuu oman aineistoni sisällä. Tekemieni tulkintojeni perusteella lähdin pohtimaan, miten ohjelmissa esiintyvät sukupuolten representaatiot suhteutuvat yhteiskunnassamme vallitseviin sukupuolten järjestyksiin ja millaisia hallitsevan sukupuolijärjestelmän rakenteita tukevia ja haastavia elementtejä ne pitävät sisällään. Aineistoni analyysi eteni siis vahvasti aineistolähtöisestä lähiluennasta teoriaohjaavaan diskurssien muodostamiseen, kiinnittyen loppua kohden yhä vahvemmin yhteiskunnalliseen kontekstiin.

Yhä uusien katselukierrosten ja alustavien diskurssien muodostamisen, muokkaamisen ja täydentämisen jälkeen muodostin aineistostani naiseuden ja mieheyden representaatioita hallitsevat hegemoniset diskurssit. Naiseuden kuvauksissa todentuvat diskurssit nimesin huolenpitodiskurssiksi, avustusdiskurssiksi sekä avuttomuusdiskurssiksi. Mieheyden representaatioita hallitseviksi diskursseiksi nimesin puolestaan johtajuusdiskurssin, todisteludiskurssin sekä kovuusdiskurssin.

Aineiston analyysivaihe oli pitkälinen prosessi, jossa aineisto tuli tutuksi yhä uusien ja uusien katselukertojen sekä erilaisten tarkastelunäkökulmien kautta. Ennen analyysiä vallinneet ennako-oletukset ja teoreettiset näkökulmat tulivat useaan otteeseen haastetuksi pakottaen tarkastelemaan aineistoa aina uusin silmin ja entistä avoimemmin mielin. Diskurssintutkimukseen liittyvän hermeneuttisen otteen mukaisesti aineiston analyysi johti lopulta tutkimusta voimakkaasti eteenpäin tutkimuskysymyksiä täsmentäen ja uusia luoden. Lopullisen tiedon ja ymmärryksen kokoaminen tapahtui prosessin eri osien ja kokonaisuuksien toistuvien tarkastelujen kautta, minkä jälkeen lopulta ymmärrys aiheesta ja tutkimuskohteesta oli todettava tutkimuksen kannalta riittäväksi. Viimein tuli aika astua ulos hermeneuttiselta kehältä ja kirjoittaa omat tulkinnat muiden luettavaksi. (vrt. Pietikäinen & Mäntynen 2009, 143–144.)

Kokonaisuudessaan käsillä oleva tutkimus ei ole ollut suoraviivaista etenemistä tutkimuskysymysten asettamisesta aineiston analyysiin ja tulosten esittämiseen, vaan pikemminkin edestakaista liikettä, minkä myötä tutkimus on muotoutunut jatkuvasti, saaden uusia ulottuvuuksia ja hyläten alussa oleellisilta näyttäneitä näkökulmia. Myös oman tutkimukseni kohdalla laadullinen tutkimusprosessi on näyttäytynyt spiraalimaisena matkana, joka on koostunut erilaisten vaiheiden vuorottelusta, takaisin palaamisesta, uudelleen tekemisestä ja vuoropuhelusta (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 141–142). Monien kiertoteiden ja harhapolkujen jälkeen tutkimusmatka on kuitenkin tullut lopulta päätökseen ja matkan anti on tiivistynyt pro gradu -tutkielman muotoon.

7. NAISEUTTA RAKENTAVAT DISKURSSIT

Sukupuolten representaatioiden tarkastelun kautta olen muodostanut aineistoni pohjalta kolme naiseutta rakentavaa diskurssia, jotka ovat huolenpitodiskurssi, avustuskurssi sekä avuttomuuskurssi. Syvennyn näiden diskurssien tarkasteluun seuraavissa alaluvuissa, esitellen jokaisen diskurssin omana kokonaisuutenaan.

7.1 Huolenpitodiskurssi

Sukupuolijärjestelmän kehityksessä naiset on liitetty länsimaissa läpi historian voimakkaasti yksityiseen elinpiiriin ja heidän päävastuualueekseen on nähty perheen ja kodin ylläpidosta huolehtiminen. Naiseuteen on liitetty toisten tarpeiden huomioonottaminen, empaattisuus sekä epäitsekkyyttä (Hyyppä 1996, 18, 40; Harding 1986, 122), minkä kautta nainen on näyttäytynyt luontaisesti hoivaavuuteen kiinnittyvänä sukupuolena. Tutkimusaineistoni sisällä naispuoliset hahmot tulevat sukupuolijärjestelmää tukien representoiduiksi vahvasti hoivan ja huolenpidon kautta, minkä myötä toisia palveleva toiminta määrittyy yhdeksi hallitsevaksi teemaksi naishahmojen kuvauksissa. Olen nimennyt tämän naishahmoin kiinnittyvän kuvaustavan huolenpitodiskurssiksi, jonka katson rakentuvan tarkastelemissani lastenohjelmissa läheisistä huolehtimisen sekä kodin järjestyksen ylläpidon kautta. Naisten ihannoituina piirteinä pidetyt hoivaavuus, tunteellisuus sekä äidillisuus (Rossi 2003, 89) todentuvat piirretyissä voimakkaasti huolenpitodiskurssin kautta. Voimakkaimmin diskurssi rakentuu aikuisiksi määrittyvissä naishahmoissa, mutta sen voi nähdä rakentuvan paikoitellen myös tyttöahmojen kuvauksissa.

Aikuisten naishahmojen kohdalla huolenpitodiskurssi ilmenee hyvin voimakkaana heidän tullessa kuvatuksi pääosin hoivaroolinsa kautta. Samalla kun naishahmot edustavat selkeää vähemmistöä ohjelmissa, määrittyvät he pääsääntöisesti pelkästään toisista huolta pitäviksi, läheistensä hyvinvointia palveleviksi hahmoiksi. Aikaisemmassa tutkimuksessa (Thompson & Zerbinos 1995, 659) naishahmoin liitetty hoivaavuus ja perhekeskeisyys todentuvatkin ilmeisinä aineistossani. Useimmiten aikuinen naishahmo on perheen äiti,

jonka rooli tiivistyy hoivaan ja arjen pyörittämiseen yksityisen sisällä. Sukupuolisessa työnjaossa kotityö näyttäytyy naistyönä, johon kietoutuu huolenpitoa ja hoivaa sekä huolehtimista kodintuntuisuudesta ja emotionaalisesta ilmapöörästä (Julkunen 2010, 144). Aikuisten naishahmojen kuvaukset jäävät kaikkiaan hyvin yksilönteisiksi, niiden rakentuessa lähes poikkeuksetta huolenpidon diskurssin kautta.

Vahvimmaksi esimerkiksi huolenpidon diskurssin ilmenemisestä nousee *Muumilaakson tarinoiden* Muumimamman hahmo, jonka kuvauksessa diskurssiin lukemani ulottuvuudet nousevat kattavasti esille. Muumimamman kohdalla naiseus tulee representoiduksi hyvin pelkistetyksi, kun koko hahmon olemassaolo rakentuu hoivan ja huolenpidon varaan, tullen kauttaaltaan määritellyksi huolenpidon diskurssin kautta. Tarkastelemassani jaksossa Muumimamman toiminta tiivistyy kodin askareiden tekemiseen ja muumitalossa oleskelevan Nanan hyvinvoinnista huolehtimiseen. Huolenpidon kuvaus rakentuu voimakkaaksi esimerkkikohtauksessa, jossa Muumimamma on vienyt muumitalossa lepäävälle Nanalle keittoa ja asettunut istumaan hänen vierelleen (kuva 1).

Kuva 1 Muumimamma äidillisenä hoivaajana

Nana (keittoa syöden): *Ah, hyvää.*

Muumimamma: *Hauskaa, että maistuu. Olen keittänyt sopen isoäidin reseptin mukaan.*

Nana: *Oi te olette niin kilttejä minulle.*

Muumimamma: *Otatko lisää?*

Nana: *Kiitos, en jaksa.*

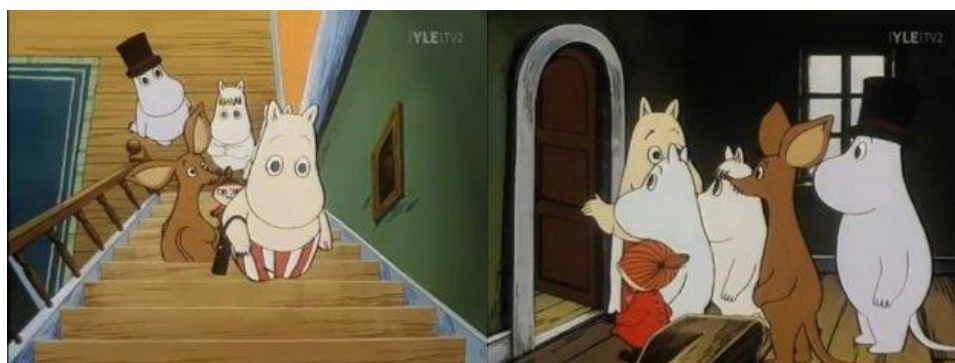
Muumimamma: *Koita vielä nukkua vähän aikaa. Lapset lähtevät etsimään sulhastasi.*

Nana: *Voi kiitos Muumimamma.*

Nana alkaa itkeä ja Mamma lohduttaa tyttöä halaten.

Kohtauksessa tuotetaan selkeää kuvaa naisesta hoivajana Muumimamman huolehtiessa tytön ruokailusta, levosta ja lohdutuksesta. Äitiyden kulttuurisina koodeina näyttäytyvät vastuullisuus, äidinrakkaus sekä pyyteettömyys (Nikunen 2005, 139–140) todentuvat Muumimamman hahmossa ilmeisinä, kun hoivarooli ei rajoitu vain omasta perheestä huolehtimiseen, vaan hoiva ja huolenpito koskettavat kaikkia läheisiä, kuten myös tuntemattomia ihmisiä. Sanojen ja tekojen rinnalla huolenpidodiskurssia tukevinä elementteinä näyttäytyvät Muumimamman lempeä ääni ja tapa puhua, sekä aina yllä oleva esiliina, joka piirtää kuvaa loppumattomasta työvuorosta kodinhoitajan roolissa. Muumimamman hahmon voi tulkita konnatoivan kulttuurissa elävää äitimyyttiä sekä representoivan käsityksiä ideaaliäitiydestä, joiden myötä naisen tehtäväksi määrittyy epäitsekäs, toiset huomioonottava toiminta. Muumimamma esitetään perhe-elämää johtavana äitinä, jolle hoivarooli näyttäytyy keskeisimpänä toimijuuden määreenä.

Muumimamman roolin tiivistyessä toisten palvelemiseen ja hyvinvoinnista huolehtimiseen tulkitsen aseman kodin hengettärenä tuovan hänelle myös arvonantoa ja valtaa. Hoivaroolissaan Muumimamma näyttäytyy oleellisena hahmona ja kaiken koossapitävänä voimana, joka saa osakseen kunnioitusta subjektipositiostaan käsin. Hoivaroolin mukanaan tuoma valta todentuu muun muassa kohtauksessa, jossa muumitalossa lepäävä Nana on herännyt uniltaan. Muumitalon asukkaat odottavat innoissaan tytön näkemistä ja Muumipappa ehdottaakin hänen luokseen menemistä. Nanan vointia lähtee kuitenkin tarkastamaan vain Muumimamma, muiden jäädessä odottamaan tilanteen selviämistä. Vasta kun Muumimamma on varmistanut tytön voinnin, ovat muut tervetulleita katsomaan häntä (kuva 2).

Kuva 2 Hoivarooli vallan tuojana

Muumimamma: ”*Käykää peremmälle. Tyttö voi erinomaisesti.*”

Hoivaroolissaan Muumimamma määrittyy siis suvereeniksi johtohahmoksi, jolle kyseinen asema tuo tietynlaista arvontoa ja ylivertaisuutta muihin nähden. Muumimamma näyttäytyy huolenpidon hallitsijana, jonka osaamiseen luotetaan ja jonka päätäntävaltaan alistutaan. Muumimamman rooli tiivistyy äidilliseksi hoivaajaksi ja huolenpitäjäksi, mikä toimii hahmon saaman vallan ja kunnioituksen perustana. Julkisen elämän ja sen toimintatapojen kääntöpuolena toimiva koti näyttäytyy naisen pätevyys- ja kontrollialueena (Nätkin 1986, 162).

Muumimamman ohella huolenpidodiskurssi rakentuu vahvasti aikuisia naishahmoja määrittäväksi kuvaustavaksi myös *Hirveän Henrin*, *Ashan* sekä *Lulu ja lehmä* -sarjan jaksoissa. Huolenpidodiskurssi tiivistyy ohjelmien äitihahmoihin ja se rakentuu äidin ja lapsen välisessä suhteessa sekä kodin ylläpidossa. Suonisen (1995, 49–52) tutkimuksen mukaisesti äitiys määrittyy piirretyissä lastenohjelmissa hyvin kokonaisvaltaiseksi rooliksi, eikä äideille muodostu roolia irrallaan perheistään. Tarkastelemissani jaksoissa äiti määrittyy kodin aktiiviseksi vanhemmaksi isän roolin jäädessä joko määrittelemättömäksi tai hyvin sivulliseksi. Kaikki kodin ylläpitoon liittyvä toiminta kuvastuu naisen tehtäväksi, samalla kun hoivaan ja huolenpitoon liittymätön kuvaus jää marginaaliseksi. Nainen tulee sidotuksi yksityiseen kodin piiriin sukupuolijärjestelmää tukien. Tulkintani mukaan naiseuden representaatioissa todentuu vahvana käsitys ideaalista äitiydestä, jolloin nainen määrittyy epäitsekkääksi, muut etusijalle asettavaksi, emomaiseksi suojelijaksi (Laiho 1996, 63).

Hirveässä Henrissä Henrin äiti edustaa jakson ainoaa aikuista naishahmoa tullen kuvatuksi ainoastaan äidin roolin ja huolenpidodiskurssin kautta. Kaikki hahmon kuvattu toiminta on luettavissa huolenpidodiskurssia tukevaksi; äiti hoitaa Henrin herättelyn ja auttaa pukemaan paidan päälle (kuva 3), tiskaa sekä puuttuu veljesten väliseen kinasteluun.

Kuva 3 Nainen perhearjen pyörittäjänä

Naisen hoivarooli korostuu edelleen, kun sitä verrataan isähahmoon, jonka toiminta keskittyy jaksossa lehden lukemiseen ruokapöydän äärellä istuen. Ei jää epäselväksi, kuka perheessä hoitaa kotityöt ja kantaa vastuun lastenhoidosta. Äidin ensisijaisuutta huolenpitäjänä piirtää muun muassa perheen arki-aamua kuvastava kohtaus, jossa äiti tiskaa isän ja poikien istuessa ruokapöydässä. Henri pyrkii välttämään päivän uimahallikäynnin kiinnittämällä aamiaismuron jalkapohjaansa syyliä esittämään. Vieressä istuvasta isästä huolimatta ”syyliä” on saatava esiteltyä tiskialtaan äärellä ahertavalle äidille.

Henri: Äiti! Minä en voi mennä uimaan. Katso, minulla on jalassa syyliä.

Äiti kiirehtii tarkastamaan tilanteen isän ihmetellessä tapahtumia lehden luvun ohella (kuva 4).

Kuva 4 Äidin ensisijaisuus lapsen hyvinvoinnista huolehtijana

Huolenpitodiskurssi kiinnittyy yksipuolisesti äitihahmoon rakentaen selkeää kontrastia äidin ja isän roolien välille. Kohtaus todentaa sukupuolirutiinia, jossa äidin ja lapsen suhde kontrastina miehen ja työn liittoon asettaa lapsesta huolehtimisen sukupuolitapaisiin uomiin (Julkunen 2010, 178), eli naisen vastuulle.

Hoivavietin luonnollinen kiinnittyminen naiseen tulee representoiduksi selkeästi myös *Asha*-sarjassa, kun nainen ottaa vastuun lapsen hyvinvoinnista miehen jäädessä

tarkastelemaan tilannetta sivummalta. Kohtauksessa Daniel näkee unta, jossa hänen isänsä ilmoittaa harkitsevansa yhteen muuttoa uuden naisystävänsä, Maritan kanssa. Daniel tulee pahoinvoivaksi ajatuksesta, jolloin isän sijaan, Marita ottaa hoivavastuun pojasta (kuva 5).

Kuva 5 Naisen luontainen hoivavietti

Daniel: *En voi oikein hyvin*

Marita: *Voooi, tällä pikkumiehellä on kuumetta. Älä huoli Dani, huolehdin sinusta öin ja päivin.*

Daniel: *Aaa. Tuntuu koko ajan pahemmalta. Nyt pitää mennä.*

Marita: *Ei, ei kulta. Sinun pitää pysyä karanteenissa.*

Hieman erilaisen huolenpidodiskurssin ilmentymän tarjoaa *Lulu ja lehmä* -sarjan äidin hahmo, jonka äidillinen hoiva ja huolenpito määrittyvät pitkälti muista kuvauksista poikkeaviksi. Ohjelmassa äiti ei kuvastu herttaiseksi hoivaajaksi, vaan pikemmin tiukaksi kurinpitäjäksi, minkä myötä huolenpidodiskurssi todentuu selvimmin rajojen asettamisen ja kieltämisen kautta. Vauhdikkaan perheen arjessa äiti näyttäytyy järjestyksen ylläpitäjänä, jolta vaaditaan myös selkeitä kasvatustoiteita arjen hallitsemiseksi. Koti kuvastuu naisen reviiriksi, jonka sisällä hän sanelee säännöt, mitä voidaankin pitää naisen arkisena vallankäyttönä (Julkunen 2010, 160).

Tarkastelemassani jaksossa äidin tehtäväksi tulee puuttua niin liialliseen mehunjuontiin, nukkumaanmenoaikoihin kuin television katseluunkin (kuva 6).

Kuva 6 Äiti sääntöjen asettajana ja kurinpitäjänä

Samalla esiin tulee hoivaroolin ikävä puoli; äidin tehtäväksi määritty kaikien kivan kieltäminen, minkä seurauksena hän saa kantaakseen ”diktaattorin” roolin. Toisin kuin Muumilaakson tarinoissa, ei *Lulu ja lehmä* -sarjassa hoivarooli suo naiselle kunnioitusta, vaan tuo mukanaan kärkeästä vastarintaa ja protestointia.

Äiti: Siinähan sinä olet. Muistuttaisin vain säännöistä; ei telkkaria.

Saku: Niin, mutta tämä on lukkimiehen kolmoskauden viimeinen jakso. Äiti, se on tärkeää!

Lulu: Olet diktaattori! Yli kolmekymppiset ovat vallanhimoisia!

Muita ohjelmia selvemmin *Lulu ja lehmä* -sarjassa naisen tehtäväksi määritty järjestyksen ylläpito ja sääntöjen asettaminen. Äiti kuvataan ilkeäksi aikuiseksi, joka tekee elämästä tylsää omilla säännöillään. Perheen isän roolin jäädessä ohjelman sisällä puhelimen välityksellä ohjeita antavaksi ääneksi ja poissa olevaksi auktoriteetiksi, piirtyy äidin harteille vastuu perhearjen pyörittämisestä.

Huolenpidodiskurssin rakentuessa voimakkaimmin perheen äideiksi määrittyvien naishahmojen kohdalla ottaa se tilaa myös muiden naispuolisiksi lukeutuvien hahmojen kuvauksissa. Yhtenä esimerkkinä toimii *Chugginton*-sarjan naisäänellä varustettu kuulutusääni, joka ohjeistaa junien toimintaa ja huolehtii töiden sujumisesta. Kuulutusääni määritty yleisen järjestyksen ylläpitäjäksi ja junien hyvinvoinnista vastaavaksi äidilliseksi huolehtijaksi, jonka tehtävänä näyttäytyy muun muassa nuorten junien nukkumaanmenoajoista huolehtiminen. Esimerkkikohtauksessa Coco- ja Wilson-junat kisailevat iltamyöhällä junaraiteilla nopeudestaan, kun kuulutusääni pysäyttää heidät lempeään sävyyn (kuva 7).

Kuva 7 Kuulutusääni huolenpitäjänä

Kuulutusääni: *Rauhoittukaa vähäsen, on aika palata kotiin.*

Wilson: *Vielä kymmenen minuuttia, kiltti!*

Kuulutusääni: *Pitää mennä ajoissa nukkumaan. Ensimmäinen postikierroksesi on huomenna.*

Suhteessa ensimmäistä työpäiväänsä ahertavaan Wilsoniin määritty kuulutusääni vahvasti myös kasvattavaksi hahmoksi antaen niin ohjeita, toruja kuin kannustustakin nuorelle junalle. Kuulutusäänen tulkitsen määrittyvän eräänlaiseksi äitihahmoksi hoivadiskurssia ilmentävän loppukohtauksen keskustelussa, jossa Wilson rientää ylpeänä kuulutuspylvään luo työpäivänsä päätteeksi (kuva 8).

Kuva 8 Naisääni äidillisenä kasvattajana

Wilson: *Onnistuin V. Sain toimitettua kaiken.*

Kuulutusääni: *Hienoa työtä. Hyvä, että korjasit asiat oikealle tolalle.*

Wilson: *Anteeksi, kun tuotin kaikille pettymyksen. En tee niin toiste, lupaan.*

Kuulutusääni: *Hyvä. Ehkä myös opit tänään jotain?*

Wilson: *Kyllä, kunnon yöunet kannattaa.*

Kuulutusääni: *Aivan totta. Ilman lepoa on vaikea tehdä asiat oikein.*

Keskustelun päätteeksi Wilson lupaa parantaa tapansa ja onnistua seuraavasta työpäivästä kunnialla.

Kuulutuspylvään ja Wilsonin välinen kohtaaminen tuo mieleen äiti-poika-suhteen, jossa kuulutusääni määrittäytyy perinteiksi, äidilliseksi hoivaajaksi, joka pitää huolta, kannustaa ja tukee lasta toimissaan. Huolenpidodiskurssin todentuminen myös pelkän äänen varaan rakentuvan naishahmon kuvauksessa ilmentää diskurssin hegemonisuutta naiseuden representaatioissa.

Huolenpidodiskurssin näyttäytyessä voimakkaimmin aikuisia naishahmoja määrittävänä kuvaustapana, todentuu se paikoitellen myös tyttöhahmojen kuvauksissa. Esimerkiksi *Smurffeissa* Smurffiina jahtaa luudanvarsi käsissään apinaksi muuttunutta Suursmurffia varmistaakseen kodin järjestyksen ylläpidon (kuva 9).

Smurffiina: Voi ei! Et sinä ole Suursmurffi! Mitä sinä täällä teet? Suursmurffi ei halua apinoita tänne! Mene pois, hus, pois, hus, hus!

Touhulan arvoituksissa puolestaan Salli pysähtyy harmittelemaan Juupas- ja Eipäspossujen likaamaa mattoa ja äidin reaktiota siihen (kuva 9).

Salli: He onnistuvat tahrimaan noella myös äidin hienon maton. Siitä äiti kyllä suuttuu.

Kohtauksessa poikahahmot jatkavat omia toimiaan Sallin jäädessä yksin pohtimaan maton kohtaloa, minkä myötä kodin siisteydestä huolehtiminen kuvastuu vain naisia koskettavaksi asiaksi. Sallin huolestuneisuus äidin mahdollisesta reaktiosta jatkaa edelleen kuvausta kodin järjestyksen tärkeydestä juuri naiselle.

Kuva 9 Smurffiina ja Salli kodin järjestyksestä huolehtijoina

Siitä huolimatta, että huolenpitodiskurssi rakentuu tyttöhahmojen kuvauksissa vain hetkittäin, ovat kuvaukset tukemassa diskurssin kiinnittymistä nimenomaan naispuolisiin hahmoihin. Tytöt tulevat kuvatuiksi huolenpitodiskurssia tukeviksi hahmoiksi, eikä kuvauksista ole löydettävissä diskurssia vastustavia esitystapoja. Huolenpitodiskurssi ei näyttäydy hallitsevana tyttöhahmojen kohdalla, mutta tulkitsen sen piirtävän kuitenkin paikoitellen kuvaa työistä naisen alkuina, jotka ovat jo omaksuneet itselleen ”naisten velvoitteet” huolehtijoina ja järjestyksen ylläpitäjinä. Samalla kun huolenpitodiskurssi ei todennu poikahahmojen kohdalla, vahvistavat tyttöhahmoihin liittyvät, kodin siisteydestä huolehtimiseen ja järjestyksen ylläpitoon viittaavat kohtaukset käsitystä naisesta kodin hoitamisesta vastaavana sukupuolena.

Lastenohjelmien kontekstissa vastuu kodinpiiristä vaikuttaa olevan yhä naisen harteilla, vaikka tämän päivän yhteiskunnassamme naisten ja miesten odotetaan osallistuvan tasapuolisesti kodin ylläpitoon ja lasten hoitamiseen (Miettinen 2008, 9). Perinteisen sukupuolijärjestelmän mukaisesti naiset näyttäytyvät piirrettyjen lastenohjelmien sisällä kodinhengettinä, jotka vastaavat niin kodin ylläpidosta kuin hoivaroolin toteuttamisesta miehen roolin jäädessä kodin piirissä vähäiseksi. Esimerkiksi *Franklin ja ystävät* -sarjassa Franklinin isä tulee hetkellisesti huolenpitodiskurssin määrittämäksi tullessaan kuvatuksi lastenhoitajana. Kohtauksessa rakentuu kuitenkin ymmärrys tilanteen poikkeuksellisuudesta, kun lastenhoitovastuu on siirtynyt vain hetkellisesti isälle äidin ollessa kynsihoitolassa äitienpäivän kunniaksi. Hoivaroolin toissijaisuus todentuu myös isän siirtäessä Franklinille vastuun pikkusiskonsa hoitamisesta päästäkseen korjaamaan tiskiallasta. Huolenpitodiskurssi kiinnittyy siis korostuneesti naishahmoihin, mikä on vahvistamassa käsitystä naisesta ensisijaisena hoivan antajana. Diskurssi asettuu tukeman yhteiskunnassamme eläviä käsityksiä, joissa äitiys näyttäytyy kulttuurisesti isyyttä perustavammanlaatuisena ja ensisijaisempana vanhemmuutena, jolloin huoltajuus ja hoivavastuu nähdään voimakkaammin naiselle kuuluvina (Nikunen 2005, 139).

Tulkintani mukaan huolenpitodiskurssi rakentuu aineistoni sisällä voimakkaaksi naiseuden representaatioita jäsentäväksi kuvaustavaksi, sen hallitessa aikuisten naishahmojen esityksiä ja saaden tilaa myös tyttöhahmojen kuvauksissa. Läheisistä ja kodista huolehtiminen kiinnittyy korostetusti etenkin äitiyteen ja mikäli äidin rooli on hahmonkuvauksessa etusijalla, tuo se samalla etusijalle myös huolenpitodiskurssin.

Vahvimmin diskurssi todentuu perheen ja kodin kontekstissa sen saadessa kuitenkin paikoitellen tilaa myös niiden ulkopuolella.

Huolenpitudiskurssi näyttäytyy aineistoni ensimmäisenä naiseuden representaatioissa todentuvana hegemonisena diskurssina, jonka pohja on löydettävissä yhteiskuntamme vallitsevista sukupuolen järjestyksistä sekä kulttuurisista olettamuksista, joiden kautta hoivan katsotaan kiinnittyvän luonnollisesti naiseuteen ja ennen kaikkea äitiyteen. Huolenpitudiskurssin kautta nainen tulee representoiduksi epäitsekkääksi, muiden hyvinvointia edistäväksi ja turvaavaksi kodin hengettäreksi, jonka elämä täyttyy kodin askareista ja vastuista. Kun yhteiskunnassamme ”sisar hento valkoinen” on tuttu mielikuva ideaalinaisesta, jolle hoiva näyttäytyy sisäsyntyisenä ominaisuutena (Hyypä 1996, 39), asettuvat piirretyt tukemaan tätä käsitystä kuvaten naisen luonnollisesti huolenpitoon ja hoivaan kiinnittyvänä sukupuolena.

7.2 Avustusdiskurssi

Toisena, naiseuden representaatioissa keskeiseksi nousevana kuvaustapana, näyttäytyy naisen asettuminen miehen rinnalla avustavaan asemaan. Naisen asema on yhteiskunnassamme nähty läpi historian monin tavoin miehelle vallalle alistaiseksi (Badinter 1993, 19), minkä tulkitsen todentuvan myös tarkastelemissani ohjelmissa. Sukupuolten muodostamassa parivaljakossa mies on määrittynyt aktiivisemmaksi ja toimintasuuntautuneemmaksi toimijaksi naisen saadessa miestä tukevan ja avustavan aseman. Naiset on nähty kykenemättöminä itsenäiseen toimintaan, jolloin miehen rinnalla kulkeminen on näyttäytynyt luonnollisena naisluonnolle. (Badinter 1993, 19; Rauste-von Wright 1984, 113.) Naisen valta-asema on tiivistynyt yleisesti ottaen kodin seinien sisäpuolelle, kun taas julkisessa tilassa nainen on määrittynyt avustavassa asemassa olevaksi suhteessa mieheen.

Huolimatta siitä, että nykypäivänä naiset ovat yhteiskunnassamme yhä vähemmän riippuvaisia miesten toimista ja määrittävät miesten vallasta vapaiksi, itsenäisiksi toimijoiksi, eivät käsitykset naisesta alistuvampana ja heikompana yksilöinä ole kokonaan laantuneet. Kun käsityksen naisen avustavasta asemasta voi nähdä osoittavan kulttuurissamme heikentymisen merkkejä, elää se vahvana aineistossani, määrittyen

voimakkaimmaksi ja yleisimmäksi naiseuden representaatioita jäsentäväksi merkityksellistämisen tavaksi. Tämän avustuskurssiksi nimeämäni kuvaustavan katson rakentuvan tarkastelemisani piirretyissä konkreettisten kuvausten kautta, joissa nainen esitetään miestä avustavana hahmona, kuin myös ohjelmien kokonaiskulussa, jolloin naishahmo asettuu toissijaiseen, miehen toimintaa tukevaan asemaan. Aikaisemman tutkimuksen (Abel 1995, 185) mukaisesti naishahmot tulevat yleisesti kuvatuiksi mieshahmoihin suhteutuvina kumppaneina. Naishahmojen saamat subjektipositiot ovat toistuvasti tulkittavissa avustaviksi, minkä myötä avustuskurssi näyttäytyy hyvin hallitsevana naiseuden representaatioissa.

Voimakkaimmin katson avustuskurssin rakentuvan aineistoni ohjelmissa, joissa naishahmon rooliksi määrittyy julkilausutusti miehen auttaminen hänen toiminnassaan. Naiset tulevat toistuvasti representoiduiksi juonta eteenpäin vievän, päähenkilöksi määrittyvän mieshahmon tukijoiksi, jotka seurailevat miehen toimintaa ja suuntautuvat auttamaan miestä hänen toimintansa eteenpäin viemisessä ja loppuun saattamisessa. Naispuolisten hahmojen avustama asema ei todennu vain toiminnan tasolla, vaan heidät tullaan nimetyiksi avustajiksi tai avustavia tehtäviä suorittaviksi myös verbaalisesti.

Voimakkaimmin naiseus tulee representoiduksi avustuskurssin kautta aineistoni *Franklin ja ystävät* -sarjan jaksossa, jossa ainoaksi keskeiseksi naispuoliseksi hahmoksi määrittyvän Hanhen asema tiivistyy poikahahmojen toiminnan avustamiseen. Jaksossa Franklin ja Nalle harjoittelevat taikatemppuja äitienpäivän taikashow'ta varten esitellen Hanhelle taitojaan. Hanhi ihastelee poikien etevyyttä, jotka lupaaatkin opettaa temppuja myös Hanhelle. Sen sijaan, että Hanhi pääsisi osallistumaan taikatemppujen tekemiseen, nimittävät pojat hänet kuitenkin vain taikurin apulaiseksi, jonka tehtäväksi määrittyy tempuissa avustaminen ja taikureiden sanelemien toimintaohjeiden toteuttaminen (kuva 10).

Kuva 10 Hanhi poikien sanelemien toimintaohjeiden toteuttajana

Franklin: *No niin hanhi, sinä olet taikurin apulainen.*

Hanhi: *Siis lahjakas taikurin apulainen*

Franklin: *Hyvä on. Lahjakas taikurin apulainen. Anteeksi. Joten saat avata esiripun.*

Hanhi: *Jee!*

Franklin: *Vedä tästä narusta.*

Hanhi: *Ha, helppo nakki!*

Franklin: *Hyvä. Tiesin, että voimme luottaa sinuun. Tästä tulee hienoa. No niin harjoitellaan show'n alkua. Sanot nimemme ja avaat esiripun.*

Pojat antavat Hanhelle ohjeita, joita hän pyrkii kuuliaisesti noudattamaan jättäen sivuun omat haaveensa tanssinumeron esittämisestä taikashow'ssa. Kohtaus todentaa naisiin liitettyä vastuurationaalisuutta, kun Hanhi luopuu omista intresseistään ja yksilöllisistä eduistaan jääden samalla ilman vaikutusvaltaa (vrt. Nätkin 1986, 159). Hanhen omaamat tanssitaidot tulevat huomioiduiksi vasta kohdatun ongelman edessä, kun baletissa opitut hyppyt tulevat tarpeellisiksi poikahahmojen loppuhuipennustempun onnistumisen kannalta.

Franklin: *Mistä me löydämme hyvän hyppääjän ennen...Hanhi, olet superhyppääjä!*

Hanhi: *Tiedän. Sitä olen sanonut koko aamun.*

Franklin: *Oletko? Aaii, baletti. Olen pahoillani Hanhi, taisimme keskittyä temppuihimme emmekä sinuun.*

Nalle: *Niin, mutta nyt tarvitsemme hyvää hyppääjää. Suureen katoamistemppuun show'n lopussa.*

Huolimatta Hanhen loppua kohden kasvavasta roolista, määrittyy hän edelleen vahvasti poikahahmojen toiminnan ohjailemaksi hahmoksi, jonka tehtäväksi jää lopultakin vain Franklinin ja Nallen taikashow'n onnistumisen edesauttaminen. Läpi jakson Hanhi tulee kuvatuksi poikien käskytysvallan alaiseksi ja heidän onnistumista palvelevaksi hahmoksi, jonka keskeisimpänä tehtävänä näyttäytyy toisten toiminnan tukeminen. Hanhen kohdalla omien taitojen ja mieltymysten toteuttaminen tulevat kuvatuiksi alisteiseksi toisten avustamiselle samalla kun poikahahmot keskittyvät oman toimintansa läpiviemiseen.

Avustusdiskurssi tulee keskeisesti esille myös aineistoni ”salapoliisisarjoissa”, joissa naispuoliset hahmot määrittyvät tutkimusapulaisiksi suhteessa miespuoliseen arvoituksen ratkaisijaan. Esimerkiksi *Sherlock Jakki* -sarjassa keskeisimmän naisosan saava Hertta (kuva 11) määrittyy Sherlock Jakkia tukeväksi hahmoksi salapoliisitutkimusten keskellä. Hertta auttaa rikoksen selvittämisessä kuulustelemalla epäiltyjä, varmistamalla alibeja ja etsimällä johtolankoja.

Kuva 11 Hertta tutkimusapulaisena

Hertta: *Kerrohan, mitä teit alkuiltapäivästä?*

Hyeena: *Näyttelyn avajaisista menin hoitamaan lapsia.*

Sherlock Jakki: *Hmm, tässä on sinun karvaasi, eikö niin.*

Hertta: *Niin, karvaa, jonka löysimme taulun vierestä.*

Hyeena: *Lavastettu juttu, olin varmasti rouva Virtahevolle.*

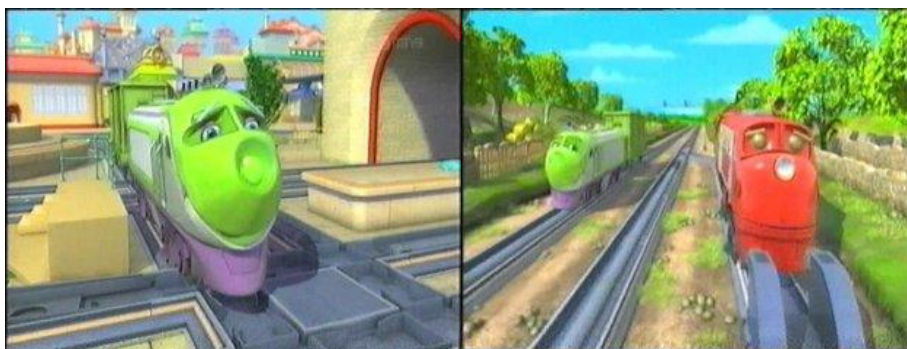
Hertta: *Minä tarkistan sen. (soittaa rouva Virtahevolle)*

Huolimatta siitä, että Hertan hahmo saa juonenkulussa huomattavan tilan osallistuen aktiivisesti rikoksen ratkaisemiseen, jää rooli Sherlock Jakin rinnalla toissijaiseksi. Hertan tekemät löydöt ohjaavat tutkimusta eteenpäin, mutta lopullisen päättelytyön tekeminen ja

arvoituksen ratkaiseminen esitetään kuitenkin yksipuolisesti Jakin ansiona. Kaikesta aktiivisuudestaan huolimatta naishahmo jää selkeästi miehen jalkoihin tullen auttamatta määritellyksi vain miehisen toimijuuden tukijaksi. Naishahmo näyttäytyy kykenevänä konkreettisten tutkimustehtävien, kuten kuulustelun hoitamiseen, mutta rationaalinen päättelytaito ja kyky ratkaisun tuottamiseen määrittyvät vain mieshahmon ominaisuuksiksi. Avustuskurssi rakentuu selväksi miehen määrittyessä tehtävän johtajaksi ja naisen saadessa paikan apulaisena ja päättelytyön tukijana.

Sen lisäksi, että naiset asemoituvat aktiivisten miestoimijoiden rinnalla avustaviin asemiin, rakentuu avustuskurssi myös naisten omaehtoisessa toiminnassa. Naiset tulevat toistuvasti representoiduiksi toisten auttamiseen suuntautuneiksi, läheisten toimintaa edesauttaviksi hahmoiksi. Aineistoni ohjelmissa naishahmot ottavat toistuvasti vastuuta läheistensä hyvinvoinnista, suunnaten omia voimiaan heidän auttamiseen. Naisten toiminnan onkin nähty alistuvan yhteisille päämäärille ja toisten toiminnan edistämiseksi (Nätkin 1986, 158–159).

Chugginton-sarjan esimerkkikohtauksessa naispuolinen Coco-juna potee huonoa omatuntoa Wilson-junan kanssa käymästään valvomiskilpailusta, jonka seurauksena Wilsonin ensimmäinen työpäivä uhkaa mennä piloille. Coco katsookin tarpeelliseksi mennä auttamaan ystävänsä, jotta tämä saa työnsä ajoissa tehdyksi (kuva 12).

Kuva 12 Coco vastuun kantajana ja avun tarjoajana

Coco: Voi ei. Wilsonia väsyttää, koska valvotin häntä. Parasta kysyä tarvitseeko hän apua.

Coco rientää Wilsonin apuun herättäen hänet uniltaan ja kannustaen töiden pariin.

Coco: *Wilson!* (tööttää torvellaan)

Wilson: (haukutellen) *Hei Coco! Onko jo aamu? Voitinko?*

Coco: *Herää jo Wilson! Olet myöhässä!*

Wilson: *Mitä?*

Coco: *Posti piti viedä lajitteluun!*

Tarkastelemieni piirrettyjen sisältäessä paljon konkreettisia kuvauksia naisten avustavasta asemasta suhteessa mieshahmoihin, tulkitsemisen naisiin kiinnittyvän avustuskurssin todentuvan myös ohjelmien yleislinjassa. Naishahmojen määrittyessä kerta toisensa jälkeen miehiä passiivisempiin sivurooleihin ja asettuessa mieshahmojen toimintaa tukeviksi tai seuraileviksi hahmoiksi, ovat naishahmojen saamat subjektipositiot luettavissa yleisesti koko juonen kannalta toissijaisiksi, avustaviksi. Ohjelmien sisällöissä ja juonenkuluissa naishahmot määrittyvät toistuvasti täytehahmoiksi, ohjelmien sisältöjä värittäviksi vierailijoiksi, joille jää juonenkulussa varsin sivullinen ja merkityksetön rooli. Naispuoliset hahmot esiintyvät ohjelmissa yleisimmin vain lyhyissä kohtauksissa, vuorosanojen rajoittuessa muutamaan virkkeeseen. Aineistoni ohjelmissa näkyvämmän roolin saa ohjelmaa kohden enimmillään kaksi naispuolista hahmoa, eikä nainen määrity yhdessäkään tarkastelemassani piirretyissä päähenkilön asemaan. Naishahmojen voi siis tulkita asettuvan koko ohjelmien rakenteessa avustaviksi heidän tuodessa ohjelmiin moninaisuutta ja värikkyyttä samalla kun heidän roolinsa ei kuitenkaan näyttäytyä keskeisenä tai ratkaisevana.

Esimerkiksi *Smurffeissa* ainoaa naishahmoa edustava Smurffiina ei saa tarkastelemassani jaksossa juonen kulkua edistävää roolia, vaan tulee kuvatuksi poikasmurffeja seurailevana, tunteiden ilmaisuun keskittyvänä hahmona. Täytehahmoina naiset näyttäytyvät myös muun muassa miespuolisten toimijoiden kuvauksiin keskittyvissä *Hirveässä Henrissä*, jossa tytöt määrittyvät vain merkityksettömiksi luokkatovereiksi sekä *Daltoneissa*, jossa ainoaa naispuolista hahmoa edustava vankilanjohtajan ”sihteerin” rooli tiivistyy yhteen vuorosanaan (kuva 13).

Kuva 13 Naiset ohjelman kulkua värittävinä täytehahmoina

Naishahmojen esiintyminen ohjelmien kulussa on yleisesti hetkittäistä ja suurin osa naishahmoista tuleekin esitetyiksi vain yhden kohtauksen sisällä. Myös naishahmojen vuorosanat jäävät hyvin vähäisiksi, niiden näyttäytyessä lähinnä täydennyksenä miehen aktiivisille ilmauksille. Kun miespuoliset hahmot asettuvat ohjelmien keskiöön ja päähenkilöiksi, joiden toiminnan kuvaaminen näyttäytyy ohjelmien keskeisimpänä sisältönä, jäävät naiset sivullisiksi, joko mieshahmojen toimintaa, tai juonen yleiskulkua tukeviksi hahmoiksi (vrt. Suoninen 1995, 47–49).

Avustusdiskurssin tarkasteleminen naishahmojen näkökulmasta ei tarkoita, etteikö se todentuisi myös mieshahmojen kuvauksissa. Piirrettyjen rakentua yleisimmin yhden tai muutaman johtohahmon varaan, tulee suuri osa runsaslukuisista mieshahmoista kuvatuksi avustusdiskurssin kautta. Avustusdiskurssi on kuitenkin merkityksellinen nimenomaan naishahmojen kohdalla sen rakentua voimakkaimmaksi naiseuden representaatioita jäsentäväksi kuvaustavaksi ohjelmien sisällä. Samalla kun naishahmojen määrä on varsin vähäinen suhteessa mieshahmoihin, määrittyvät naiset lähes poikkeuksetta mieshahmoihin nähden toissijaisiksi, avustaviin asemiin asettuviksi hahmoiksi. Naisen ”yläpuolelle” asettuu kerta toisensa jälkeen miespuolinen hahmo, johon nähden naisen paikka määrittyy alempiarvoiseksi ja avustavaksi.

Avustusdiskurssin tulkitsen todentuvan hyvin vahvana naiseuden representaatioissa sen ilmetessä niin hahmosuhteiden kuin ohjelmien kokonaiskulun tasolla. Aineistoni sisällä naishahmot asettuvat luonnollisen oloisesti mieshahmojen alaisuuteen saaden vähemmän tilaa ohjelmien sisällä ja määrittyen toistuvasti vain sivulliseen, juonen kulkua tukevaan rooliin. Naishahmot eivät ota ohjia käsiinsä, eivät aiheuta juonenkäänteitä, saati suorita loppuratkaisuja. Naiset voivat olla osallisina edellisissä, mutta vain miespuolisen hahmon rinnalla, toissijaiseksi hahmoksi määrittyen. Naishahmojen kuvauksissa ei ole myöskään juuri löydettävissä pyrkimystä aktiivisemmän roolin ottamiseen, minkä myötä avustava

asema representoituu naiselle hyväksyttynä ja tyydyttävänä toimijapositiona. Sukupuolijärjestelmän miesjohtoinen hierarkia (Hirdman 1988) todentuu vahvana naisten määrittäessä miesten toiminnan ja ohjauksen valtaan alistuviksi ja paikkaansa tyytyviksi subjekteiksi.

7.3 Avuttomuusdiskurssi

Kolmanneksi, naiseuden representaatioissa keskeisenä näyttäytyväksi merkityksellistämisen tavaksi katson naisen asemoitumisen tukea tarvitsevaan, heikosti itsenäiseen toimintaan kykenevään subjektipositioon. Aineistoni sisällä nainen tulee representoiduksi toistuvasti heikkona ja mieheen nojautuvana yksilönä, jonka toimijuus on pitkälti riippuvainen miessukupuolesta. Aineistoni kolmantena hegemonisena diskurssina näyttäytyvän avuttomuusdiskurssin katson todentuvan tavoissa, joilla nainen tulee esitetyksi heikkona ja passiivisena, toisten tukea ja pelastusta kaipaavana yksilönä sekä epäitsenäisenä toimijana. Perinteisesti dikotomioissa naiseuteen liitetyt riippuvuus, alistuminen ja heikkous (Rossi 2003, 89) nousevat vahvasti esille naiseuden representaatioissa avuttomuusdiskurssin myötä.

Avuttomuusdiskurssin katson rakentuvan vahvasti kuvauksissa, jossa naispuolinen hahmo tulee esitetyksi miehestä riippuvaiseksi toimijaksi. Aineistoni sisällä nainen tulee muun muassa toistuvasti kuvatuksi tunteiden valtaan heittäytyväksi toimijaksi, joka kaipaa miehistä tukea selvitäkseen pelottavista tai ongelmallisista tilanteista. Nainen määrittyy avuttomaksi, apua ja suojelua kaipaavaksi sukupuoleksi miehen saadessa pelastajan roolin (Thompson & Zerbinos 1995, 662, 668). Esimerkkinä toimii *Touhulan arvoitukset* -ohjelman kohtaus, jossa Salli luulee löytäneensä hirviön jäljet ja kiiruhtaa peloissaan Hessun luo turvaan. Tyttöhahmon määrittäessä pelokkaaksi, suojelua tarvitseväksi toimijaksi, saa poikahahmo urhoollisen ja rationaalisen position, joka ei säikähdä olematonta hirviötä (kuva 14).

Kuva 14 Salli miehistä turvaa kaipaavana hahmona

Salli: *Tu-tuolla noin..nä-nään jotain kamalaa...*

Hessu: *Rauhoitu Salli, hengitä syvään.*

Salli: *Tuolla on hirviö!*

Hessu: *Ei hirviötä ole olemassakaan*

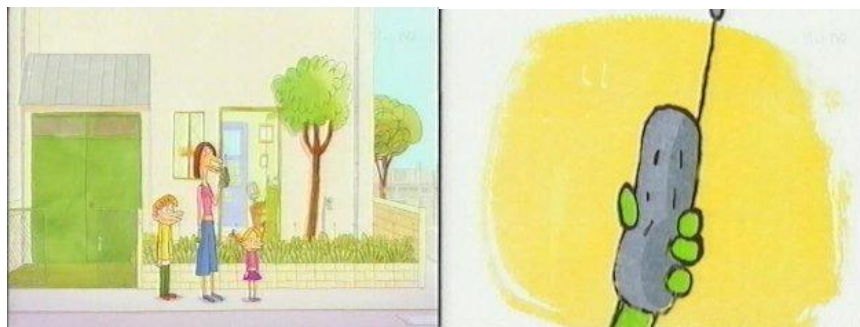
Naisellinen pelko ja tunteiden valtaan heittäytyminen korostuvat myös *Smurffeissa*, jossa tunteikas Smurffiina kaipaa rinnalleen järjellä toimivia poikasmurffeja, jotka kykenevät keskittymään toimintaan uhkaavasta tilanteesta huolimatta. Esimerkkikohtauksessa Smurffit ovat saaneet haltuunsa taikamunan ja kiirehtineet puunrungon sisään piiloon munaa etsiviä Suurisuuta ja Velhoa. Kaikki smurffit esitetään pelästyneinä, Smurffiinan pelon saadessa kuitenkin näkyvimmän aseman. Kun poikien pelokkuus tuodaan vähäeleisesti esille äänenväriä ja ilmeillä, korostuu Smurffiinan kokema turvattomuus selväsanaissa ilmauksissa useaan eri otteeseen:

Smurffiina (ääni väristen): *Voooi, hän on niin iso ja pelottava--Voihan smurffeli, Suurisuu on tulossa---Voi, pelkään sitä ilkeää Velhoa ja Suurisuutakin. Voi smurffin smurffi, kunpa olisimme jo kylässä.*

Smurffiinan kuvauksen tiivistyessä tapahtumien kauhisteluun ja voivotteluun, kuvataan poikasmurffit pelosta huolimatta tilanteen selvittämiseen ja kultamunan smurffikylään saamiseen keskittyvinä toimijoina. Sukupuolten välinen eronteko todentuu tunteellisen naisen ja toimintasuuntautuneiden miesten välille rakentuvassa kontrastissa (vrt. Harding 1986, 122).

Aineistoni piirretyissä naiset asemoituvat miehistä tukea tarvitseviksi myös hankalilta näyttäytyvien tilanteiden edessä, kun mies kuvastuu naisen turvaksi niin arkipäivän ongelmissa kuin ritarillista pelastusta vaativissa tilanteissa. Naishahmot kuvastuvat toistuvasti miehen läsnäoloa tarvitseviksi ja maskuliinista auktoriteettia kaipaaviksi toimijoiksi, kuten *Lulu ja lehmä*-sarjan esimerkkikohtauksessa, jossa miehinen tuki

haetaan puhelimen välityksellä miehen ollessa fyysisesti tavoittamattomissa. Kohtauksessa lehmä on päättänyt muuttaa pois kotoa, mikä aiheuttaa suurta hämmennystä perheen keskuudessa. Äidin riippuvuus miehisestä tuesta tilanteen hallitsemiseksi nousee esille äidin puhelinsoitosta ”kullalleen” (kuva 15).

Kuva 15 Nainen miehisten tuen tarvitsijana

Äiti: *Kulta, lehmä lähti tiehensä.*

Puhelimen miesääni: *Hän palaa kyllä, kun huomaa miten kovaa elämä on.*

Äidin tuntiessa olonsa voimattomaksi tilanteen ratkaisemisessa, näyttäytyy soitto miehelle keinona saada ohjeistusta ja tukea asian käsittelemiseen.

Naisellinen avuttomuus ja riippuvuus miesten pelastuksesta tulevat esille myös *Smurffien* kohtauksessa, jossa smurffit yrittävät saada Suurisuulta takaisin heidän ruokavarastojaan. Smurffiina pyrkii ratkaisemaan ongelman vetoamalla jätin tunteisiin, jossa epäonnistuttuaan Suurisuus puhaltaa hänet ilmalentoon. Kimeän huudon saattelemana Smurffiina putoaa Suursmurffin käsivarsille kuvastuen pelastusta kaipaavaksi neidoksi (kuva 16).

Kuva 16 Smurffiina pelastusta kaipaavana neitona

Naishahmo tulee asemoiduksi avuttomaan, pelastusta vaativaan asemaan myös *Muumilaakson tarinoissa*, kun Nipsun muumitaloon pelastama Nana määrittyy hoivaa ja huolenpitoa tarvitseväksi hahmoksi, jota muumitalon asukkaat ryhtyvät auttamaan (kuva 17). Sulhastaan etsimään tullut tyttö keräilee voimiaan Muumimamman hoivissa, kun muut muumitalon lapsihahmot ryhtyvät Muumipeikon johdolla etsimään sulhasta johdattaen tämän lopulta morsiamensa luo. Avuttomuusdiskurssin rakentuessa voimakkaimmin sukupuolten välisten suhteiden kuvauksissa, saa se paikoitellen siis vahvistusta myös naisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa, kuten Muumeissa, jossa Muumimamman antama hoiva vahvistaa avuttomuuden kuvausta Nanan kohdalla.

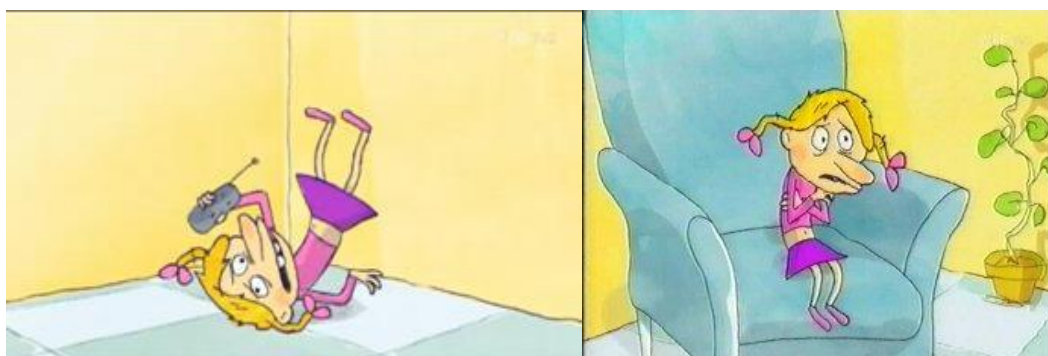
Kuva 17 Nana muumitalon asukkaiden hoivattavana

Naishahmoin kiinnittävää avuttomuusdiskurssia tuotetaan myös kiintymyksen kautta, kun läheisestä erillään olo tekee naisista avuttomia toimijoita. Diskurssi rakentuu muun muassa *Lulu ja lehmä* -sarjan Lulun kuvauksessa, kun lehmän läsnäolosta riippuvaiseksi määrittyvä tyttö muuttuu päivä päivältä epätoivoisemmaksi lehmän kotoa pois muuton myötä. Lehmän puuttuminen elämästä tekee Lulusta toimintakyvyttömän hahmon, joka keskittyy vain lehmän takaisin saamiseen. Lulun vuorosanat tiivistyvät *Lehmä*-huutoihin sekä lehmän kotiin palauttamista vaativiin ja lehmän kohtaloa surkutteleviin lauseisiin.

Lulu: Tahdon, että lehmä tulee kotiin ja ollaan normaali perhe, jolla on oma lehmä ---Tyhmää! Entä jos hän menehtyy suruun. Yksin, perheettä. Ehkä niin kävi! En kestä! --- Haloo. Hätänumero? Ilmoittaisin kadonneesta lehmästä.

Verbaalisuuden rinnalla avuttomuus ja riippuvuus tuodaan esille hyvin voimakkaasti myös visuaalisesti, kun Lulu muuttuu jakson edetessä yhä raihnaisemmaksi, fyysisesti oirehtivaksi hahmoksi. Kohtauksessa todentuvan avuttomuusdiskurssin visuaalisina

koodeina näyttäytyvät muun muassa sohvalla tutiseminen sekä puhelinkeskustelun käyminen lattialla pyörien (kuva 18).

Kuva 18 Avuttomuuden fyysiset ilmentymät Lulun hahmossa

Tulkintani mukaan naisten representaatioita hallitseva avuttomuusdiskurssi todentuu osaltaan myös vuorosanojen muotoilun tasolla, kun naishahmo saa toistuvasti neuvoja toimintansa tueksi kaipaavan, kysymyksen esittäjän roolin. Mieshahmojen vuorosanojen lukeutuessa toimintaa edistäviksi ja tilanteita ratkaiseviksi, asemoituvat naishahmot useasti neuvoa kysyviksi, miesten tietämykseen nojaaviksi toimijoiksi. Vaikka esitetyt kysymykset eivät lukumääräisesti nouse erityisen suuriksi, näyttäytyvät ne kuitenkin merkityksellisinä muutenkin vähäisiksi jäävissä vuorosanoissa piirtäen kuvaa tietämättömistä, ohjeistusta kaipaavista naisista.

Ilmeisimmillään jako kysyviin naisiin ja tietäviin miehiin todentuu *Smurffit*-sarjassa, kun ohjelman ainoaksi naishahmoksi määrittyvä Smurffiina asemoituu poikkeuksetta tietämättömäksi, miehiltä selvennystä tai neuvoa kaipaavaksi hahmoksi. Kohtauksesta toiseen Smurffiina esittää kysymyksiä, joihin miespuoliset smurffit tarjoavat vastaukset. Smurffiinan vuorosanojen kysymyspainotteisuus rinnastuu poikasmurffien aktiivisempiin puheenvuoroihin vahvistaen yksittäisissä kohtauksissa rakentuvaa avuttomuusdiskurssia entisestään. Ehdotusten tai päätelmien tekeminen kuuluvat miehille naisen saadessa kyselijän roolin, kuten seuraavassa esimerkissä.

Smurffiina: *Suursmurffi. Mitä aiomme smurffata smurffipäivänä huomenna?*

Suursmurffi: *Noo, koska se on vuoden smurffein päivä, sen pitää olla jotain erityistä.*

Välkky: *Meillä pitäisi olla paraati*

Ärjysmuffi: *Minä vihaan paraateja*

Pattismurffi: *Oo, smurffataan ilotulitteita*

Kysymysten paljous naishahmojen vuorosanoissa rakentaa tulkintani mukaan ymmärrystä epävarmoista, itsenäistä ajattelua vierastavista naisista, jotka tukeutuvat helposti miehiseen tietämykseen. Kohtaukset ovat myös vahvistamassa käsitystä miehestä auktoriteettina, jolta nainen tyytyy kyselemään ohjeistusta oman toimintansa tueksi.

Avustusdiskurssin tavoin tulkitsen myös avuttomuusdiskurssin rakentuvan yksittäisten kohtausten ja vuorosanojen rinnalla ohjelmien kulussa yleisellä tasolla. Ensimmäinen yleinen huomio koskettaa tapaa, jolla naiset tulevat representoiduiksi lähes poikkeuksetta miesten rinnalla kulkeviksi hahmoiksi. Aineistoni sisältä onkin löydettävissä vain yksi kohtaus (Muumimamma hoivaa Nanaa), jonka kokonaiskulku rakentuu naishahmojen varaan. Suonisen (1995) tutkimustuloksia tukien naiset tulevat kuvatuiksi miehistä riippuvaisiksi, itsenäiseen toimintaan kykenemättömiksi hahmoiksi, jotka tarvitsevat aina miehen tuekseen. Naishahmojen kohdalla aktiivisen toiminnan ja omaehtoisen päätöksenteon kuvaukset jäävät vähäisiksi, minkä myötä naiset representoituvat passiivisiksi, mieshahmojen toiminnan säätelemiksi yksilöiksi. Aineistoni sisällä naiset tekevät hyvin vähän itsenäisiä päätöksiä, johdattavat juonta eteenpäin omalla toiminnallaan, saati näyttäytyvät keskeisinä loppuratkaisun kannalta. Naishahmot kuvastuvatkin mieshahmojen rinnalla ”seinäruusuiksi”, joiden esiintyminen ohjelmissa on tiukasti sidoksissa siihen, mitä mieshahmojen kuvataan tekevän. Yhdessäkään aineistoni piirretyissä jakson juoni ei keskity kuvaamaan naispuolisen hahmon toimintaa, vaan tarinan kulku keskittyy poikkeuksetta mieshahmojen toiminnan kuvauksiin. Avuttomuusdiskurssin näen rakentuvan osaltaan voimakkaasti sen kautta, miten naishahmot eivät tule kuvatuiksi; kun aktiivisuus ja oma-aloitteisuus jäävät marginaaliin, näyttäytyy avuttomuus yleisenä piirteenä naiseuden representaatioissa.

Tulkitsen siis avuttomuusdiskurssin saavan aineistoni sisällä monenlaisia ilmenemismuotoja, minkä myötä se näyttäytyy vahvana naiseuden määrittäjänä. Vaikka tarkastelemieni ohjelmien sisältä on toki löydettävissä myös aktiivisia, itsenäiseen toimintaan kykeneviä naishahmoja, nousee riippuvuus mieshahmoista tai heidän toiminnastaan kuitenkin kokonaisuudessaan varsin voimakkaaksi teemaksi. Ainoina selkeinä kuvauksina, joihin avuttomuusdiskurssin en katso ulottuvan, ovat hoivaan ja

huolenpitoon liittyvät kohtaukset, joissa naiset näyttävät apua tarvitsemattomina asiantuntijoina. Tämän voikin nähdä edelleen sukupuolijärjestelmää tukevana kuvaustapana, kun naisen itsenäinen toimijuus tiivistyy perinteisesti naisille liitettyihin tehtäviin, kun taas julkiselle alueelle siirryttäessä nainen tukeutuu miehen asiantuntijuuteen. Avuttomuusdiskurssi saa hegemonisen aseman sen näyttäytyessä hallitsevana naiseuden representaatioissa, asettuen samalla tukemaan kulttuurisia uskomuksia naisen riippuvuudesta ja heikkoudesta.

8. MIEHEYYTÄ RAKENTAVAT DISKURSSIT

Aineistoni analyysin kautta esiin tulleiden mieheyden representaatioiden myötä olen muodostanut kolme diskurssia, joiden katson saavan hallitsevan aseman mieshahmojen kuvauksissa. Olen nimennyt diskurssit johtajuusdiskurssiksi, todisteludiskurssiksi sekä kovuusdiskurssiksi. Seuraavat alaluvut keskittyvät näiden diskurssien yksityiskohtaiseen läpikäymiseen yksi diskurssi kerrallaan.

8.1 Johtajuusdiskurssi

Mies on nähty kulttuurissamme yleisesti sukupuolten hierarkiaa hallitsevaksi, naisen yläpuolelle asettuvaksi sukupuoleksi, joka oletettujen ominaisuuksiensa kautta on määrittynyt yhteiskunnan johtoon läpi historian (Badinter 1993, 19). Johtava asema on näyttäytynyt miehelle luontaisena, kun rationaalisuus, aktiivisuus ja hallitsevuus on luettu miehiseksi piirteiksi (Moi 1999, 93). Myös tarkastelemisani piirretyissä mies tulee representoiduksi hyvin yleisesti johtavana, käskytyks- ja päätösvaltaa omaavana sukupuolena, joka asettuu toiminnan keskiöön. Omassa tarkastelussani olen nimennyt tämän miesten johtorooleissa ja valta-asemissa rakentuvan kuvaustavan johtajuusdiskurssiksi, joka määrittyy hegemoniseksi mieheyden määrittäjäksi aineistoni sisällä. Johtajuusdiskurssi pitää sisällään miespuolisten hahmojen keskeisyyden ja juonta eteenpäin vieviksi päähenkilöiksi määrittymisen sekä muiden toiminnan ohjailemisen. Johtajuusdiskurssiin kiinnittyvät vahvasti myös erilaiset valtahierarkiat sekä auktoriteettiasemat muihin hahmoihin nähden. Yleisesti maskuliinisina ominaisuuksina pidetyt toiminnallisuus, hallitsevuus, suoriutuminen sekä rationaalisuus (Jokinen 2003, 8) nousevat aineistossani esille johtajuusdiskurssin kautta.

Aineistossani esiintyy aikaisempien tutkimusten (mm. Suoninen 1995, 2006; Thompson & Zerbinos 1995) mukaisesti huomattavasti enemmän mies- kuin naispuolisia hahmoja, minkä lisäksi miespuoliset hahmot esiintyvät ohjelmissa selvästi naisia keskeisemmissä ja aktiivisemmissä rooleissa. Valtaosassa tarkastelemistani piirretyistä keskeiset roolit kuuluvat mieshahmoille, minkä myötä ohjelmien sisällöt keskittyvät kuvaamaan ennen

kaikkea mieshahmojen toimintaa. Mieshahmot ottavat huomattavasti naisia suuremman tilan juonen kulussa, määrittyen myös moniulotteisemmiksi hahmoiksi naisiin verrattuna. Miespuoliset hahmot kuljettavat juonta eteenpäin omalla toiminnallaan ja edustavat ohjelmien johtohahmoja, joiden alaisuuteen muut asettuvat ja alistuvat. Mieshahmoon kiinnittyvä tilanne tai toiminta käynnistää useimmiten juonen kulun ja juoni lähteekin rakentumaan miestoimijuuden varaan päättyen miehen toteuttamaan ongelmanratkaisuun tai toiminnan lopettamiseen. Miespuoliset hahmot määrittyvät naisiin verrattuna selkeästi useammin johtajuuden, saavutusten ja kekseliäisyyden kautta (Thompson & Zerbinos 1995, 659).

Katson johtajuusdiskurssin todentuvan useiden eri ilmenemismuotojen kautta aineistoni sisällä. Paikoitellen miehinen johtajuusdiskurssi rakentuu hyvin ilmeiseksi ja juonen kannalta merkitykselliseksi nousten koko ohjelman rakennetta määrittäväksi kuvaustavaksi. Yleisimmin mieshahmoihin kiinnittyvä johtajuus todentuu kuitenkin hienovaraisemmissa kuvauksissa ja hahmosuhteissa, jolloin miehet määrittyvät toiminnan ohjaajiksi, päätösvallan hallitsijoiksi sekä auktoriteettiaseman omaaviksi toimijoiksi. Kaiken kaikkiaan mieshahmoihin kiinnittyvä johtajuusdiskurssi näyttäytyy kuitenkin erittäin yleisenä ja varsin näkyvänä kuvaustapana aineistoni sisällä.

Piirretyn juonenkulun kannalta keskeiseksi johtajuusdiskurssi rakentuu etenkin aineistoni ”salapoliisisarjoissa”, *Touhulan arvoituksissa* ja *Sherlock Jakissa*. Näissä tutkimuksia ohjaavat mieshahmot määrittyvät koko tarinaa eteenpäin vieviksi toimijoiksi. Johtajuusdiskurssi rakentuu mieshahmojen juonta siivittävän päättelytyön, muiden ohjeistamisen sekä lopullisen ongelman ratkaisemisen kautta. Miehistä auktoriteettia rakennetaan muiden hahmojen kuvastuessa johtavaa miestä tukeviksi alaisiksi, joiden toiminta seurailee johtajan esimerkkiä. Yhteiskunnassamme maskuliinisuuteen liitetyt järki ja aktiivisuus (Rossi 2003, 61) tulevat representoiduiksi miehisinä ominaisuuksina.

Touhulan arvoituksissa johtajuusdiskurssi tiivistyy Hessun hahmoon, jonka tehtävänä on kadonneen papukajijan arvoituksen ratkaiseminen sekä outojen jalanjalkien omistajan selvittäminen. Sarjan muut hahmot avustavat arvoitusten selvittämisessä, mutta lopullinen päättelytyö ja arvoitusten ratkaiseminen jäävät Hessulle. Avustajat edistävät juonen kulkua huomioillaan ja kysymyksillään siivittäen Hessua eteenpäin ratkaisun löytämisessä. Hessun hahmoon kiinnittyvä johtajuusdiskurssi tulee esille muun muassa

kohtauksessa, jossa Hessun ja Madon löytämä Pistaasi-papukaija päästää kilisevän äänen, mikä näyttyy vihjeenä Pistaasin kodin löytymisen ja arvoituksen ratkaisemisen kannalta (kuva 19).

Kuva 19 Hessu päättelyön eteenpäin viejänä ja arvoituksen ratkaisijana

Hessu: *Oi! Tuo kuulosti jännältä. Olen kuullut sen aiemminkin jossain, mutta missä?*

Mato: *Hmm, en osaa sanoa, mutta se kuulostaa tutulta.*

Hessu: *Mietitäänpä. Papukaijat siis matkivat kuulemiansa sanoja ja ääniä.*

Eläinkaupan myyjä: *Kyllä, juuri niin.*

Hessu: *Pistaasi on varmaan kuullut tuon kilinän siellä missä se asuu. Jos keksimme mistä tuo kilinä tulee, ehkä löydämme Pistaasin kodin.*

Hessu tulee asemoiduksi aktiiviseen roolin arvoituksen ratkaisemisen kannalta, minkä lisäksi Hessu ottaa myös itselleen johtajan paikan kannustaen itseään päättelyssä eteenpäin.

Hessu: *Olen varmasti kuullut tuon kilinän jossain, mutta missä? Mieti Hessu. Mikä kilisee noin?*

Hessun johtavaa asemaa tukee jakson loppukohtaus, jossa Hessu kertoo arvoituksen etenemisen vaiheet ja sen, kuinka loppuratkaisuun päädyttiin.

Herra Hippon: *Miten te osasitte etsiä minua?*

Hessu: *Antakaahan kun kerron. Vertasimme Pistaasin matkimaa kilisevää ääntä Touhulan eri kellojen ääniin ja kun kuulimme teidän auton kelloa, seurasimme ääntä ja löysimme teidät.*

Herra Hippon: *Aaa, sepä oli nokkelaa*

Muut hahmot osoittavat kunnioituksensa Hessun taituruudelle päästään valloilleen riemuhuudon: *Eläköön Hessu!* Kunnia onnistuneesta lopputuloksesta osoitetaan vain tutkimuksia johtaneelle poikahahmolle toisten ansioiden jäädessä huomiotta.

Juonta hallitsevan miesjohtajuuden ohella johtajuusdiskurssi tulee toistuvasti esille ohjelmien hahmosuhteissa, jolloin mies määrittyy toiminnan tai joukon johtajaksi. Johtajuusdiskurssi rakentuu niin keskeisten mieshahmojen toiminnassa, kuin myös miespuolisten sivuhenkilöiden kuvauksissa. Läpi linjan johtaviksi hahmoiksi määrittyvät kuitenkin nimenomaan mieshahmot, jolloin miehinen johtajuus ja auktoriteetti näyttäytyvät luonnollisina ja kyseenalaistamattomina totuuksina (vrt. Connell 2000). Kun kansainvälisissä vertailussa hahmot näyttäytyvät yleisimmin tasavertaisina toimijoina (Götz ym. 2008, 6), edustavat aineistoni ohjelmat selkeää miesjohtoisuutta. Länsimaisen kulttuurin miesideaalin mukaiset odotukset, kuten sosiaalinen valta sekä vakaa ja järkkymätön luonne, joka ilmenee päättäväisyytenä, kriisitilanteiden hallintana ja rationaalisuutena (Jokinen 2000, 210) rakentuvat näkyviksi mieheyden representaatioissa hahmosuhteiden tasolla.

Hahmosuhteissa miehinen johtajuusdiskurssi todentuu hyvin vahvana, kun mies kuvastuu määräysvallan hallitsijaksi ohjelmasta ja kohtauksesta toiseen. *Franklin ja ystävät* -sarjassa johtajuus näyttäytyy ystävien välisenä valtajakona, jossa Franklin ohjaa ystäviensä toimintaa neuvomalla ja ohjeita antamalla (kuva 20).

Franklin: Kani, aja hiljempaa mutkaan. Jos ajat liian lujaa, juna kallistuu ja voi pudota.

Kani: Hyvä on. Nyt hidastan.

Franklin: Juuri noin, onnistuit!

Kani: Hei, se onnistui!

Franklin: Hyvää työtä!

Hirveä Henri -sarjassa johtajuusdiskurssi taas todentuu sivuhenkilöksi määrittävässä uimaopettaja Simppassa (kuva 20), joka ankarilla käskyillään pakottaa Henrin uimaan tämän vastusteluista huolimatta.

Simppa: No niin kaikki, menkäähän altaaseen. Henri, älä yritäkään!

Henri: Anteeksi Simppa, mutta en voi uida koska...

Simppa: *Ei selityksiä Henri, sinä hirveä lapsi. Sairasta minun puolestani vaikka lepraa tai paiseruttoa. Sinä uit tänään. Vaihda vaatteet, heti!*

Miehinen johtajuus ilmenee myös ylempänä asemana muihin hahmoihin nähden sekä oikeutena muiden pomotteluun, kuten *Sherlock Jakissa*, jossa Kameleontin tehtäväksi jää alistua Kanarialinnun käskyjen alaisuuteen (kuva 20):

Kanarialintu: *Kameleontti! Minähän käskin sinun katsoa ketä päästät sisään. Olet täysin hyödytön! Ja lopeta jatkuva mässäys!*

Kuva 20 Miesjohtajuuden ilmeneminen Franklinin, Simpan ja Kanarialinnun hahmoissa

Aineistossani miehet representoituvat hyvin yleisesti tilanteiden hallitsijoiksi, eräänlaisiksi joukon puheenjohtajiksi, joiden alaisuuteen ja päätäntävaltaan muut hahmot tulevat asemoiduiksi. Mieshahmon määrittäessä toistuvasti joukkoa johtavaksi auktoriteetiksi, asettuvat samalla naishahmot luontaisesti miesjohdon alaisuuteen sukupuolijärjestelmän hierarkian mukaisesti (Connell 2000, 24–26). Mikäli piirretystä on löydettävissä ryhmätoiminnan kuvausta, toimii hahmojen välisissä suhteissa johtajana yhtä poikkeusta lukuun ottamatta aina miespuolinen hahmo. Johtajuus konnotoituu mieheen sisään kirjautuneeksi ominaisuudeksi, sen kiinnittyessä myös piirretyissä hyvin luonnollisen oloisesti juuri mieshahmoihin.

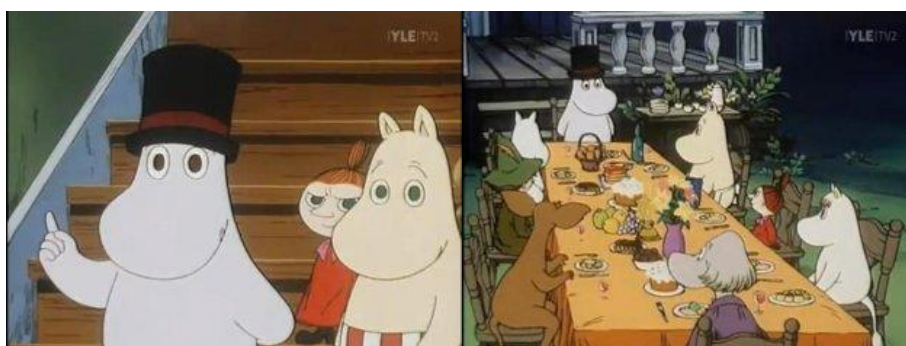
Joukon hallinnassa rakentuvan johtajuusdiskurssin tulkitsen kiinnittyvän *Muumilaakson tarinoissa* sekä Muumipeikon, että Muumipapan hahmoihin, kun Muumipeikko kuvastuu lapsijoukon johdattajaksi Muumipapan saadessa ylimmän auktoriteetin viran. Muumilaakson valtahierarkia rakentuu hyvin miesjohtoiseksi naispuolisten hahmojen jäädessä seurailijoiden rooliin. Muumipapan voi nähdä määrittävän talon auktoriteettia käsissään pitäväksi hahmoksi muun muassa kohtauksessa, jossa hän saa puhua kaikkien puolesta ehdottaessaan juhlien järjestämistä Hemulin kunniaksi (kuva 21).

Muumipappa: *Hemuli, tahtoisimme järjestää sinulle pikku kekkerit.*

Hemuli: *Ystävällistä.*

Muumimamma osoittaa hyväksyntänsä sanattomasti hymyilemällä ja Muumipapan vierelle siirtymällä. Asema johtohahmona saa vahvistuksen juhlakohtauksessa, jossa pöydän päähän asettunut Muumipappa pitää puheen illan isännäksi määrityn (kuva 21).

Muumipappa: *Rakkaat ystävät. Meitä on koskettanut korkea kunnia, kun saamme tänä kauniina iltana pitää seurassamme Hemulia. Ystävämme on löytänyt uuden kämmekälajin, joka pian saa nimeksi hemulensis tai hemuliformis. Maineikas kasvitieteilijämme kertoo teille kohta tarkemmin. Hemuli, kuvaile uutta kämmekkää.*

Kuva 21 Muumipappa muumitalon puheenjohtajana

Muumipeikon johtajuus suhteessa ystäviinsä todentuu muun muassa kohtauksessa, jossa Muumipeikko on ystävineen mennyt Hemulin luo kysymään neuvoja Nanan sulhasen löytämiseksi.

Muumipeikko: *Tunnetko nuoren miehen, joka valmistaa ilotulitusraketteja?*

Hemuli: *Juu, tuota, tavallaan.*

Muumipeikko: *Miehen sievä morsian on tullut tänne. Missä mies on? Kerro, jos tiedät.*

Hemuli: *Vai morsian... Olisiko se eilinen tyttö hänen morsian?*

Muumipeikko: *On.*

Keskustelu jatkuu Muumipeikon ja Hemulin välillä muiden hahmojen puheenvuorojen jäädessä kahteen virkkeeseen. Saatuaan tarvittavat tiedot, kannustaa Muumipeikko joukon liikkeelle muiden seurattessa johtajaa (kuva 22).

Kuva 22 Muumipeikko joukon johdattajana

Muumipeikko: *Matkaan sitten joka sorkka!*

Smurffeissa katson johtajuusdiskurssin tiivistyvän Suursmurffin hahmoon, joka kylän vanhimpana ja viisaimpana johtaa smurffikylän elämää ja antaa ohjeita muiden smurffien toiminnalle. Kun muut smurffit kuvastuvat tasavahvoiksi hahmoiksi, joiden välille ei ole tulkittavissa myöskään ikäeroja, korostuu Suursmurffin asema kylän johtohahmona, jota iän tuoma auktoriteettiasema vahvistaa. Suursmurffin kohdalla johtajuusdiskurssi tiivistyy itsenäisiin, koko yhteisöä koskeviin päätöksiin, joille hänellä kuvataan olevan yhteisön oikeutus. Tämä tulee esille muun muassa kohtauksessa, jossa smurffien löytämä taikamuna ja siltä toivotut taikatoiveet ovat aiheuttaneet ongelmia smurffikylässä, jolloin Suursmurffi päätyy ratkaisemaan tilanteen omalla päätösvalloillaan (kuva 23).

Kuva 23 Suursmurffi ylimmän päätösvalan haltijana

Suursmurffi: *Tämä on smurffimainen ongelma. Taikamuna muuttaa pikkuiset smurffini hirviöiksi, eikä kukaan kuuntele minua. Minun pitää päästä siitä eroon ennen kuin olemme kaikki apinoita---Nyt, kaiken näkemäni jälkeen jäljellä on enää yksi taikatoive. Koska olitte kaikki itsekkäitä hupsuja ja epäsmurffeja toiveidenne kanssa, haluan tämän taikamunan katoavan ihan ikiajoiksi.*

Muiden smurffien ollessa pettyneitä Suursmurffin päätöksiin he alistuvat kuitenkin johtohahmon tahtoon ja luopuvat taikamunasta. Kuten Smurffien esimerkissä, näyttäytyy miehen johtoasema aineistoni ohjelmissa yleisesti hyväksyttynä asiana, jonka alaisuuteen muut hahmot alistuvat. Vaikka johtavaan asemaan asettuvat mieshahmot voivat kohdata hetkittäistä vastustusta, kuvataan heidän tahtonsa kuitenkin lopulta toteutuvan ja asioiden ratkeavan heidän toimestaan.

Kokonaisuudessaan johtajuusdiskurssi todentuu hyvin hegemonisena aineistoni sisällä sen kiinnittyessä vahvasti mieshahmojen kuvauksiin. Mikäli piirretystä on löydettävissä selkeä johtohahmo, on se poikkeuksetta mies, jonka alaisuuteen muut hahmot tulevat asetetuiksi. Johtajuusdiskurssin kautta miehet tulevat esitetyiksi aikaisempien tutkimustulosten (Thompson & Zerbinos 1995, 659; Suoninen 1995, 39) mukaisesti toimintaa ja tarinaa eteenpäin vievinä, itsenäisinä ja määrätietoisina hahmoina. Johtajuusdiskurssi todentuu miesten toiminnassa lähes jokaisessa tarkastelemassani ohjelmassa, mutta jää hyvin marginaaliseksi naishahmojen kuvauksissa. Johtajuusdiskurssi muotoutuu niin hahmojen välisissä vuorovaikutussuhteissa kuin juonenkulussakin määrittyen hyvin voimakkaasti ohjelmia hallitsevaksi ja värittäväksi diskurssiksi, joka piirtää kuvaa miehisestä vallasta ja kyvystä toisten hallitsemiseen. Toiminnan ja ympäröivien hahmojen johtaminen piirtyy aineistoni kontekstissa miehiseksi ominaisuudeksi, luonnollistuen koskettamaan vain mieshahmoja. Miehinen johtajuus asettuu tukemaan paitsi sukupuolijärjestelmän miesjohtoisuutta, myös sukupuolten työnjakoa ja dikotomioissa miehiin liitettyjä ominaisuuksia. Kun yhteiskunnassamme mies vertautuu kulttuuriin, järkeen ja luonnon ylittämiseen, jolloin hänelle ikään kuin ”kuuluu” yhteiskunnan rakentaminen (Laiho 1996, 63), asettuu mieheyden representaatioissa todentuva johtajuusdiskurssi tukemaan näitä käsityksiä miehen määrittäessä tilanteita hallitsevaksi sukupuoleksi.

Miehisen johtajuusdiskurssin voimakkuus vahvistaa entisestään naishahmoihin nähden yliedustettujen mieshahmojen keskeisyyttä lastenohjelmien sisällöissä. Vaikka johtajuusdiskurssia ilmentävät hahmot nousevat yhtä lailla muiden nais- ja mieshahmojen ”yläpuolelle”, jolloin johtoasema ei näyttäydy vain sukupuolten välisenä valtahierarkiana, luodaan ohjelmissa kuitenkin kuvaa miesten luonnollisesta johtoasemasta ja oikeutuksesta muiden ohjailuun. Johtajuusdiskurssi rakentuu voimakkaaimmin ohjelmien päähenkilöiden kuvauksissa ja suurimman osan päähenkilöistä määrittäessä miehiksi on

odotettavaa, että johtajuus tulee kuvatuksi miehisenä ominaisuutena. Miehisen johtajuusdiskurssin rakentuminen keskeisten hahmojen ohella kuitenkin myös sivuhenkilöiden kuvauksissa, luonnollistaa miehen ja johtoaseman keskinäistä liittoa entisestään. Naishahmojen kohdalla johtajuutta ei sen sijaan ole löydettävissä sivuroolien kohdalla ja päärooleissakin sen ilmeneminen jää hyvin heikoksi. Naishahmojen kuvauksissa löydettävät johtajuusdiskurssin palaset jäävät selvästi muiden diskurssiulottuvuuksien varjoon, eivätkä naishahmot tule kuvatuksi yhdessäkään tapauksessa pääasiallisesti johtajuusdiskurssin kautta. Aineistoni kuvauksissa johtajuusdiskurssi kiinnittyy korostuneesti mieshahmoihin, minkä kautta miehet tulevat määriteltyiksi yksiselitteisesti muita johtaviksi, valta-aseman omaaviksi toimijoiksi. Sukupuolijärjestelmän miesjohtoinen hierarkia (Hirdman 1988) todentuu piirretyissä lastenohjelmissä vahvana, kyseenalaistamattomana faktana.

8.2 Todisteludiskurssi

Samalla, kun mies näyttäytyy sukupuolijärjestelmän kehyksessä johtavana sukupuolena, joka omaa valtaa ympäristönsä kontrollointiin, määritty miehelle keskeiseksi tuon valta-aseman säilyttäminen ja oman paikan oikeuttaminen (Connell 2000). Miehiä pidetään kunnianhimoisina ja kilpailullisuuden pyrkivinä yksilöinä, joita ohjaavat omia päämääriä edistävät arvot (Moi 1999; Puohiniemi & Nyman 2007, 41), jolloin omaan toimintaan keskittyminen ja itsekkäiden tarkoitusperien tavoittelu mieltävät miehille ominaisiksi piirteiksi. Aineistoni ohjelmat asettuvat tukemaan näitä mieheyden kulttuurisia määreitä, kun oman pätevyyden todistaminen, kunniantavoittelu sekä edellisiin liittyvä kilpailuhenkisyys nousevat etualalle miesten representaatioissa. Katson, että näiden ulottuvuuksien kautta rakentuu todisteludiskurssi, joka edustaa toista hegemonista diskurssia mieheyden representaatioissa tarkastelemisani piirretyissä. Todisteludiskurssi määritty johtajuusdiskurssia tukevaksi, kun oman aseman oikeuttamiseen ja korottamiseen pyrkivä toiminta näyttäytyy keinona valta-aseman saavuttamiseen. Sukupuolijärjestelmän kehyksessä katson todisteludiskurssin heijastelevan käsitystä sukupuolten hierarkiasta (Hirdman 1988), jolloin oman pätevyyden osoittaminen, kilpailu ja kunniantavoittelu tulevat tulkituiksi miesten keinoiksi johtavan aseman ylläpitoon ja miehisen vallan säilyttämiseen. Todisteludiskurssin jäädessä naiseuden representaatioiden

ulkopuolelle, kuvastuu kyvykkyyden osoittamisen ja arvostetun aseman saavuttamisen tärkeys ominaiseksi nimenomaan miestoimijuudelle.

Vahvana todisteludiskurssin ulottuvuutena aineistossani on mieshahmojen kilpailullisuus, jonka taustalta on löydettävissä oman etevyyden ja paremmuuden todistelua. Voitontavoittelu näyttäytyy tulkintani mukaan väylänä oman miehisyyden todistamiseen. Miehisessä mittelöinnissä tavoitellaan muiden hyväksyntää omalle mieheydelle ja pyritään myös todistamaan omaa maskuliinisuutta (Vainio 2003, 72). Kilpailullisuuteen liittyy toistuvasti heikoksi leimautumisen pelko, jolloin voitto määrittyy ainoaksi keinoksi oman uskottavuuden säilyttämiseen. Useissa tapauksissa kilpailullisuus on luettavissa myös kamppailuksi miesten välisistä valtahierarkioista, jossa voitto näyttäytyy tienä miehisyyden vahvistamiseen.

Aineistoni sisällä oman kyvykkyyden osoittamiseen tähtäävä kilpailu todentuu niin voimamittelöintinä, erilaisina vedonlyönteinä, kuin myös avuttoman neidon pelastamispyrkimyksinäkin, kuten *Smurffit*-sarjan esimerkki osoittaa. Kohtauksessa Suurisuu hönkäisee smurffien ruokavarastojen palauttamista anoneen Smurffiinan ilmalentoon, mikä käynnistää Patti-smurffin ja Väkyn välisen kilpailun ritarillisuudesta, molempien ilmoittaessa valmiudestaan tytön pelastamiseen (kuva 24).

Patti-smurffi: *Minä pelastan hänet!*

Välkky: *Älä huoli, minulla on vielä vähäsen voimia.*

Patti-smurffi: *En halua, että väsyvät itseäsi.*

Välkky: *Ei hätää, en väsy.*

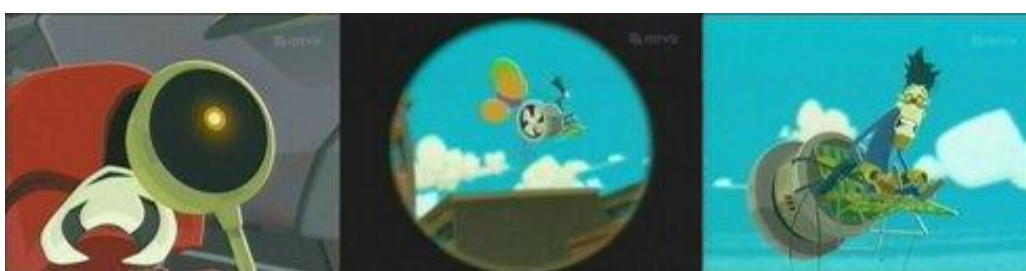
Patti-smurffi: *Nappaan hänet!*

Väkyn ja Patti-smurffin pettymykseksi Smurffiina putoaa suoraan Suursmurffin käsivarsille jättäen pojat kovasta yrityksestään huolimatta ilman tavoiteltua kunniaa (kuva 24).

Kuva 24 Patin ja Väkyn kamppailu ritarillisuudesta

Kilpailu paremmuudesta saa aineistossani myös hyvin fyysisiä piirteitä, kun *Smurffeissa*, *Daltoneissa* ja *Superpahisten liigassa* otetaan toisista mittaa ruumiinvoimilla. Aikaisempien, piirrettyjen lastenohjelmien sukupuolikuvia koskettaneiden tutkimustulosten (Thompson & Zerbinos 1995) tapaan mieshahmot määrittyvät toistuvasti fyysisen aggression tekijöiksi ja kohteiksi. Kuvauksissa miesten välinen kamppailu näyttäytyy keinona ratkaista paikat miesten keskinäisessä hierarkiassa (Jokinen 2003, 15). Esimerkiksi *Superpahisten liigassa* miesten välinen kilpailu ja ruumiillinen kamppailu asettuvat jakson keskiöön, kun liigalaiset yrittävät saada Kallossuksen salaiselle avaruusasemalle oikeuttavan, lihasäilykkeeseen pakatun kilpailulipukkeen käsiinsä keinolla millä hyvänsä. Voitontavoittelu saa varsin aggressiivisia muotoja, kun toisten pahoinpitely ja toiminnan sabotointi (kuva 25) toimivat keinoina miesten keskinäisen paremmuuden ratkaisemiseen.

Kuva 25 Kamppailua paremmuudesta sabotoinnin keinoin

Kilpailullisuuden kuvaus nojaa jälleen vahvasti mieheyden kulttuurisiin koodeihin, kun voima, aggressiivisuus ja väkivalta on liitetty länsimaisessa historiassa vahvasti maskuliinisuuteen (Rossi 2003, 61). Vain lipun löytäjälle tarjoutuva palkinto saa liigan jäsenet unohtamaan keskinäisen toveruutensa oman edun tavoittelun tieltä. Reilu

pelinhenki ei kiinnity miesten väliseen mittelöön, kun voitto on ainoa asia, joka tuo tavoitellun arvonannon.

Kuvaa miehiin liitetystä kilpailuvietistä jatkaa kohtaus, jossa liigan jäsenet toteavat kauppaan päästyään lihasäilykkeiden loppumisen ja kisalipukkeen menetyksen.

Red: *Voi sua Voltar. Mut eiköhän tuu muita kisoja, joista voidaan käydä kilpailua.*

Frogg: *Joo, taidetaan olla vähä hölmöjä.*

Voltar: *Mut halusin voittaa tän kisan!*

Keskinäisen kisailun todettu hölmöys unohtuu kuitenkin saman tien, kun viimeisen lihasäilykkeen löytyminen käynnistää jälleen liigalaisten välisen taistelun.

Oman kyvykkyyden todistelu ilmenee voimakkaimmin mieshahmojen keskinäisissä suhteissa, mutta se todentuu paikoitellen myös sukupuolten välillä, kuten *Chuggington*-sarjan esimerkki osoittaa. Kohtauksessa tyttöpuolinen Coco-juna yllyttää poikajuna Wilsonia ryhtymään kanssaan valvomiskilpailuun, johon Wilson suostuu välttääkseen tyttöä heikommaksi leimautumisen. Seuraavan päivän aikainen työvuoro unohtuu, kun oma paremmuus on pystyttävä todistamaan hereillä pysymisen keinoin (kuva 26).

Kuva 26 Valvomiskilpailu Wilsonin keinona oman paremmuuden osoittamiseen

Coco: *Jaksan varmasti valvoa myöhempään...*

Wilson: *Et varmana!*

Coco: *Lyödäänkö vetoa?*

Wilson: *Katso, pirteä kuin peipponen.*

Coco: *Ha, ha, ha. Minäkin.*

Wilson: *Coco, oletko hereillä? Kuulin haukotuksesi. Miinää voitaa, miinää voitaa...*

Halu oman paremmuuden näyttämiseen saa Wilsonin sinnittelemään valveilla yömyöhään ja voittamaan Cocon kisailussa.

Todisteludiskurssin rakentuessa toistuvasti hahmojen keskinäisissä valtataisteluissa, todentuu se myös yksittäisten mieshahmojen kuvauksissa kunniantavoittelun kautta. Mieshahmoille rakentuu toistuvasti subjektipositioita, joissa oman etevyyden todistaminen näyttäytyy keinona arvostuksen saamiseen muilta hahmoilta. Esimerkiksi *Smurffeissa* todisteludiskurssi rakentuu itsenäisessä kunniantavoittelussa, kun Välkky kyllästyy toisilta saamaansa halveksuntaan päättäen hankkia itselleen muiden kunnioituksen.

Välkky: *On oltava joku keino saada muiden kunnioitus. Tiedän, että smurffaan jotain erityistä. Minun älyni on sentään kaikista terävin ja nopein ja valppain.*

Keskittyessään pohtimaan keinoja kunnioituksen saavuttamiseen, törmää Välkky huolimattomuudessaan Suurisuu-jättiin ja johdattaa tämän Smurffikylään. Suurisuu varastaa smurffien ruokavarastot, jotka Välkky päättää hankkia takaisin saadakseen tavoittelemansa arvonannon.

Välkky: *Tämä on sinun syytäsi Välkky. Johdatit Suurisuun kylään. Nyt kukaan ei kunnioita minua. Ellen muutu tosi voimakkaaksi...ja hanki Suurisuun varastamat ruuat takaisin meille smurffeille...Näytän heille, että myös Välkky pystyy vaikka mihin.*

Suursmurffin voimataikojen turvin Välkky rientää uhkarohkeasti Suurisuun talolle, käyden kamppailuun ruokavarastojen takaisin saamiseksi (kuva 27).

Kuva 27 Jätin uhmaaminen Välkkyä keinona kunnioituksen saavuttamiseen

Huolimatta Välkyn toiminnassa konnotoituvista miehisen ritarillisuuden piirteistä, ovat syyt toiminnan taustalla kuitenkin hyvin itsekkäät, minkä myötä mieheys tulee representoiduksi vahvasti oman edun ja arvostuksen tavoittelun kautta. Huolimatta Välkyn pyrkimyksestä pelastaa koko kylän ruokavarastot, ei toiminnan ohjaajana toimi pelko ruokien menetyksestä koituvista seurauksista yhteisölle, vaan omalle asemalle ja miehisyydelle. Peloton toiminta ja valmius fyysiseen kamppailuun syntyy ennen kaikkea halusta todistaa omaa kykenevyyttä ja tarpeellisuutta.

Läheisiltä saatavan kunnioituksen tärkeys todentuu näkyvästi myös *Muumilaakson tarinoissa*, jossa jaksossa esiintyvä Sulhanen on opetellut ahkerasti ilotulitteiden valmistusta saadakseen taitojensa kautta morsiamensa isän kunnioituksen ja hyväksynnän (kuva 28).

Kuva 28 Ilotulitusraketit sulhasen kyvykkyyden osoittimina

Sulhanen: Olen muuttunut paljon siitä kun viimeksi tapasimme. Nyt ymmärrän mitä isäsi yritti selittää minulle. Hemuli-sedältä olen oppinut miten kauniita kukat ovat. Ilotulitusraketit voivat olla yhtä kauniita. Mahtavat jysäykset ja koreat värit eivät yksin riitä. Niiden on muodostettava kokonaisuus.

Nana (morsian): Voi olen niin iloinen.

Sulhanen: Sain lopultakin syntymään hienoja raketteja ja kokeilin niitä viime yönä. Olin oikein tyytyväinen.

Kokonaisuudessaan miesten representaatioissa ilmenevät kilpailullisuus ja kunnioituksen tavoittelu ovat tulkintani mukaan luettavissa pyrkimyksinä miehiseen uskottavuuteen, jota tavoitellaan voimankäytön, voittamisen ja urotekojen kautta. Esimerkiksi *Daltoneissa* mieheyden mittana tuntuvat toimivan erilaiset haasteet, jotka mahdollistavat oman etevyyden esille tuomisen. Todistelun keskeisyys nousee esille korostuneesti jaksos osiossa, jossa vankilaan vierailulle saapunut vankilanjohtajan siskonpoika Kevin

lähtee Daltonien kanssa karkumatkalle. Pyrkinessään näyttäytymään Kevinin silmissä kaikkien aikojen hurjimpina rikollisina, tekevät Daltonit kaikkensa saadakseen pojan vakuutettua hurjuudestaan. Kevinin luettelussa keinoja kykyjen todistamiseen, suorittavat Daltonit ehdotukset uskottavuuden saavuttamiseksi. Miehiä onkin katsottu esittävän miestä toiselle miehelle saadakseen häneltä hyväksyntää ja kunnioitusta (Jokinen 2003, 15). Oman kyvykkyyden todistamiseksi ryöstöjä toteutetaan niin yhden jalan varassa toimien kuin käsillä seisten (kuva 29).

Kuva 29 Mieheyden rakentuminen suoritusten kautta

Pienin Dalton: *No poju eikä ollutkin upeaa?*

Kevin: *Joo, se oli okei, mutta ette taatusti rosvoa junaa yhdellä jalalla.*

Pienin Dalton: *No poju, eikä ollakin kaikista hurjimpia rosvoja?*

Kevin: *Ette te kyllä hurjimpia ole.*

Pienin Dalton: *Hän käy hermoilleni.*

Kevin: *Isäni odottaa tosi tärkeää lähetystä. Panssarivankkurit ja monta vartijaa. Ette varmana rosvoa sitä. --- Mutta ymmärrän, jos ootte jänishousuja.*

Pienin Dalton: *Ei taatusti olla, kohta näet mihin nämä neljä hurjaa rosvoa pystyvät.*

Daltonien ryöstöyritykset Kevinin ehdotusten mukaisesti konnotoituvat mieheyden mitan täyttämiseksi: ryöstäminen on Daltonien tapa toteuttaa itseään miehinä ja he ovatkin valmiit tekemään mitä vain saavuttaakseen miehisen uskottavuuden.

Yleisenä piirteenä todisteludiskurssin ilmenemisessä aineistossani ovat siihen liittyvät epäonnistumiset, jotka näyttävät seurauksena liian voimakkaasta todisteluntarpeesta. Tunnustusta hakiessaan mieshahmot joutuvat usein erilaisten ongelmien keskelle, joista selviytyminen avaa mahdollisuuden uskottavuuden edistämiseen. Useimmiten

miespuoliset hahmot saavatkin jakson loppuun mennessä pelastettua tilanteen toiminnallaan ja vastaanottavat kiitosta ja kunniaa muiden hahmojen toimesta. Esimerkiksi *Chugginton*-sarjassa Wilson-juna korjaa töissä nukahtelustaan ja huolimattomuudestaan koituneet ongelmat, saaden työt lopulta kunnialla päätökseen, kun taas *Smurffeissa* Välkky saa korjattua kaikki kunniantavoittelustaan aiheutuneet ongelmat pelastaen smurffikylän ruoka-varastot ja tehden kylää uhanneen Suurisuun vaarattomaksi. Todistelu tuottaa toistuvasti jännitettä jakson juonenkulkuun, joka ratkeaa kuitenkin mieshahmojen onnistuneeseen toimintaan. Väliaikaisista ongelmista huolimatta miehet tulevat kuvatuiksi paitsi uskottavuutta tavoittelevina, myös sen hankinnassa onnistuvina ja ihailun ansaitsevina toimijoina. Todisteludiskurssin kautta piirrettyjen representaatiot ovat luomassa kuvaa määrätietoista miessukupuolesta, joka näyttämisen halunsa myötä kohtaa haasteita, mutta selviää niistä kunnialla ansaiten ja saaden toisten arvonnannon. Todisteludiskurssiin sisältyvät aktiivisuus ja suoriutuminen asettuvat vastakohtaksi naiseuden representaatioissa todentuvalla avuttomuusdiskurssille, synnyttäen dikotomista vastakkainasettelua sukupuolten välille.

Katson todisteludiskurssin rakentuvan hallitsevaksi mieheyden representaatioissa aineistoni sisällä sen ilmetessä voimakkaana, hahmokuvauksia ja tarinoiden juonenkulkua värittävästä juonteena. Todisteludiskurssin kautta mieshahmot tulevat kuvatuiksi kunniantavoitteluun ja tunnustuksen saamiseen keskittyviksi toimijoiksi, joille oman kyvykkyyden jatkuva todistaminen näyttäytyy keinona miehyyden ylläpitoon. Miesten representaatioissa oma asema ja arvostus hankitaan tekojen kautta, jotka näyttäytyvätkin keinoina toisten kunnioituksen saamiseen. Kuten vanha teesi toteaa, voi kuka tahansa ruveta naiseksi, kun taas mieheys on ansaittava teoin ja suorituksin (Julkunen 2010, 242).

Todisteludiskurssi todentuu korostuneesti mieheyden representaatioissa sen jäädessä naishahmojen kuvauksissa mitättömäksi, jolloin itsensä todistelu näyttäytyy yksinomaan miehelle tarpeellisenä toimintana. Piirretyissä esiintyvät representaatiot piirtävätkin kuvaa miehisestä maailmasta, jossa paikka yhteisössä saavutetaan omaa erinomaisuutta osoittavan toiminnan kautta ja jossa kilpailullisuus, kuten myös ruumiilliset kamppailut näyttäytyvät oman uskottavuuden rakennusaineina. Omien taitojen osoittaminen ja niiden tunnustetuksi tuleminen näyttäytyvät mieshahmoille keskeisinä tarpeina, mikä piirtää kuvaa ulkoapäin, toiminnan ja kanssaihmisiltä saatavan arvostuksen kautta

määrityvästä mieheydestä. Miehet näyttäytyvät kunnianhimoisina toimijoina, joille muiden kunnioituksen saaminen ja oman aseman korostaminen näyttäytyvät tärkeinä. Todistelun kautta haalittava kunnioitus määrittyy miehisyiden mitaksi, jonka kautta rakennetaan todellista mieheyttä ja miehistä uskottavuutta.

8.3 Kovuusdiskurssi

Kolmantena hegemonisena merkityksellistämisen tapana mieheyden representaatioissa näyttäytyvät kovuuden ilmaukset, jotka todentuvat muun muassa pyrkimyksissä omien heikkouksien ja tunteiden piilottamiseen sekä omien tarkoitusperien ajamiseen toisista piittaamatta. Tämän mieshahmojen kuvauksia jäsentävän esitystavan olen nimennyt kovuusdiskurssiksi, joka moninaisine ilmenemismuotoineen saavuttaa hegemonisen aseman mieheyden kuvauksissa. Kovuusdiskurssin katson ilmentävän sukupuolten dikotomista vastakkainasettelua (Connell 2000, 24–26), jossa emotionaalisen ja herkän naisen rinnalla mieheltä on odotettu kykyä rationaaliseen, päämääriä edistävään toimintaan, jota tunteet tai muut häiriötekijät eivät ole saaneet hidastaa. Miehen kuuluu olla itsenäinen ja taipumaton subjekti, joka kykenee toimimaan vastoinkäymisistä huolimatta kaipaamatta rinnalleen muiden tukea.

Yhtenä kovuusdiskurssin ulottuvuutena aineistossani esiintyy mieshahmojen muista piittaamaton toiminta, jolloin vahingon aiheuttaminen toisille näyttäytyy oikeutettuna toimintamallina omien etujen ajamisen varjolla. Kuvaukset heijastelevat miehiin liitettyä rajoittunutta rationaalisuutta, minkä myötä kiinnostus kohdistuu oman päämäärän toteuttamiseen ilman suurempaa huomion kiinnittämistä siihen, millaisia seurauksia toiminnasta on muille ihmisille (Nätkin 1986, 158). Kyseisessä muodossa kovuusdiskurssi löytyy aineistossani muun muassa *Hirveän Henrin* sekä *Daltoneiden* jaksoista, joissa itsekäs oman edun tavoittelu tulee esitetyksi miesten toiminnan tärkeimpänä päämääränä, minkä myötä muille toiminnasta aiheutuvat vahingot määrittyvät sivuseikoiksi.

Daltoneissa kovuusdiskurssi rakentuu läpi ohjelman, kun vankilasta karkaamiseen ja rikkauksien haalimiseen keskittyvät Daltonit tekevät kaikkensa saavuttaakseen omat

tavoitteensa. Jaksossa Daltonit muun muassa vangitsevat vankilaan uudistuksia tekemään tulleen herra Deronin ja kiduttavat tätä saadakseen tarvittavat tiedot vankilasta karkaamiseen (kuva 30).

Kuva 30 Herra Deronin kiduttaminen miehisen kovuuden osoituksena

Huijaus, kiristys ja tapaturmien aiheuttaminen näyttäytyvät sivuseikkoina omaneduntavoittelun kontekstissa, jossa ei jää tilaa myötätunnolle. Kaikki energia keskitetään omien pyrkimysten eteenpäin viemiseen, jolloin muista piittaamattomuus kuvastuu itsekkäälle toiminnalle tilaa antavaksi suojakeinoksi. Kun Julkusen (2010, 245) mukaan yhteiskunnassa on todennettavissa kehityskulku, jossa miestä houkutellaan ”pehmenemään” ja oppimaan pois stereotyyppisistä maskuliinisuuden määreistä, kuten juuri aggressiivisuudesta ja väkivallasta, voi kohtauksissa todentuvan kovuusdiskurssin katsoa asettuvan vastustamaan tuota kehitystä.

Kovuusdiskurssi rakentuu *Daltoneiden* tavoin myös *Hirveässä Henrissä*, jossa Henri tekee kaikkensa välttyäkseen uimahalliin menolta. Jaksossa Henri muun muassa varastaa luokkatovereidensa uima-asut pystyäkseen estämään tulevan uimareissun (kuva 31). Omien etujen tavoittelu tulee esitetyksi jälleen pääasiana, jonka nojalla muille aiheutetut harmit näyttäytyvät mitättöminä pikkuseikkoina.

Kuva 31 Uima-asujen varastaminen Henrin keinona omien päämäärien saavuttamiseen

Toisista piittaamattoman toiminnan ohella katson kovuusdiskurssin rakentuvan myös mieshahmojen tarpeissa peittää omat heikkoutensa. Tarkastelemani piirretyt asettuvat tukemaan käsitystä, jonka mukaan miehen tulee olla riippumaton, yksin pärjäävä toimija (Rauste-von Wright 1984, 113). Pelko omien kasvojen menetyksestä saa mieshahmot turvautumaan toistuvasti keinoihin, joiden avulla oma osaamattomuus pyritään saamaan peitetyksi.

Heikkouksien peittämisestä esimerkeiksi on nostettavissa tarkastelemani *Hirveän Henrin* sekä *Franklin ja ystävät* -sarjan jaksot, joissa pääosan saava poikahahmo pyrkii toiminnan kautta piilottamaan omaa osaamattomuutta ja tietämättömyyttä. *Hirveässä Henrissä* uimahallireissujen sabotointi näyttäytyy Henrille keinona oman uimataidottomuuden kätkemiseen luokkatovereiltaan. Osaamisen puute tulee esitetyksi merkittäväksi häpeän aiheeksi, jonka paljastuminen kuvastuu suuremmaksi pahaksi kuin koiruoksien keksiminen uimahalliin menon estämiseksi. Oman osaamattomuuden peittely nousee teemaksi myös *Franklin ja ystävät* -sarjassa, kun ystäviensä kanssa junarataa kunnostava Franklin ei kykene myöntämään tietämyksen puutettaan ja kysymään apua eteen tulleeseen ongelmaan. Aikaisemmin junatietämyksellään loistanut Franklin ei halua menettää paikkaansa kunnostusurakan johtajana, vaan tyytyy esittämään asiantuntijaa tilanteen ratkaisussa todellisen tiedon puutteesta huolimatta (kuva 32).

Kuva 32 Omien heikkouksien peittäminen asiantuntijuuden nojalla

Kettu: *Voiko raiteet imuroida?*

Franklin: *Ööö, noo..*

Kettu: *Etkö tiedä? Pitäisikö kysyä Herra Myyrältä?*

Franklin: *Ei. Tiedän junaradoista..jaa..raiteiden imurointi sopii. Koska...miksi Herra Myyrällä muuten olisi imuri radan vieressä.*

Kettu: *Selvä!*

Franklin: *Hei se toimii! Tai siis...to-totta kai se toimii... tiesinhän minä.*

Imurointi osoittautuu huonoksi ideaksi imurin imaistessa sisäänsä leikkijunaradan konduktöörin. Franklin haluaa korjata tilanteen kuitenkin ilman ulkopuolista apua, jottei oma osaamattomuus pääsisi paljastumaan.

Kettu: ---*Kerrotaanko herra Myyrälle?*

Franklin: *Ei! Hän saattaisi luulla, etten tiedä mit...Tai siis, ei häntä tarvitse häiritä. Minä saan sen pois.*

Kovuusdiskurssin katson todentuvan myös mieshahmojen kohtaamisissa tapaturmissa sekä taitelukohtauksissa, kun fyysiset vastoinkäymiset ohitetaan kärsimyksistä huolimatta mitättöminä. Ruohon (2005, 31) mukaan median miesruumiille on tyypillistä, että se on jatkuvan testauksen kohde ja miehisyiden mittojen täyttäminen vaatiikin selviytymistä erilaisista koettelemuksista. Myös tarkasteleman lastenohjelmat liittävätkin ruumiilliset koettelemukset mieheyteen kuuluviksi, kun erilaiset tapaturmat ja fyysinen kamppailu esitetään poikkeuksetta mieshahmoin liittyvinä. Ruumiin saamat kolhut eivät kuitenkaan näyttäyty kohtalokkaina, vaan toiminta jatkuu entiseen tapaan niistä huolimatta. Murtuvan kallion kielekkeen alle jääminen, nyrkin iskut tai hirmumyrskyt näyttäytyvät vain hetkellisinä hidasteina miehelle toimijuudelle, eivätkä nouse esteiksi tavoitellun päämäärän saavuttamiselle. Kuvausten voi katsoa nojaavan jälleen kulttuuriseen ymmärrykseen, kun miesruumilta on odotettu läpi historian toimivuutta, suorituskyyä sekä voimaa (Harjunen 2010, 241). Miehin kovuusdiskurssi rakentuukin ruumiillisten koettelemusten ja niiden sivuuttamisen kautta, kun vastoinkäymisistä lamaantuminen näyttäytyisi heikkoutena, miehisyteen kuulumattomana toimintamallina.

Visuaalisesti miesruumiin kohtaamat vastoinkäymiset kuvataan suurieleisesti, mutta verbaalisella tasolla kivun ilmaukset jäävät minimaalisiksi. Haavereista ei seuraa kykenemättömyyttä toiminnan jatkamiseen, vaan suorittaminen jatkuu entisellään tointumisen jälkeen. Tulkintani mukaan kuvaukset konnotoivat miehistä kestävyyttä, kovuutta ja taipumattomuutta vahvistaen erontekoa heikkoon, suojelua kaipaavaan naiseen. Myytti rikkoutumattomasta, kaiken kestävästä, naista vahvemmassa miesruumiista jatkaakin eloaan mieheyden representaatioissa. Esimerkiksi *Daltoneissa* vankiveljekset joutuvat niin salamoinnin kuin villiintyneen biisonilauman uhreiksi, mutta jatkavat toimintaansa tapahtumista piittaamatta (kuva 33).

Kuva 33 Tapaturmista selviäminen miehisen kestävyuden osoituksina

Ruumillinen kuritus ei näyttäydy miestä hidastavana vastoinkäymisenä myöskään *Smurffeissa*, jossa Velho selviää Suurisuun otteista rikkoutumattomana, jatkaen saman tien Smurffien jahtaamista. Kovuusdiskurssi määrittyy kohtauksessa keskeiseksi sen rakentuessa sekä Suurisuun piittaamattomassa, voimankäyttöön keskittyvässä kuvauksessa että Velhon ruumiillisessa kestävyudessa ja toimintakyvyn säilyttämisessä (kuva 34).

Kuva 34 Velho ja Suurisuu kovuusdiskurssin ilmentäjinä

Viimeiseksi kovuusdiskurssin ilmenemismuodoksi katson tavan, jolla mieshahmojen tunteiden ilmaukset tulevat aineistoni sisällä esitetyksi ja millaisen suhtautumisen ne saavat muiden hahmojen puolelta. Miestä on totuttu pitämään yhteiskunnassamme tunteensa peittäväenä sukupuolena, joka naisista poiketen on tullut ymmärretyksi tunteiden sijaan rationaalisen päättelyn ohjaamana toimijana (Puohiniemi & Nyman 2007). Miehin tunteiden ilmaisu on näyttäytynyt usein epäsovivana heikkouden osoituksena, jollaiseksi se määrittyy myös tarkastelemissani piirretyissä. Miehen kuuluu toimia järjellä, ei tunteella ja mahdolliset tunteet on kyettävä hautaamaan mielen syövereihin muiden katseilta. miehille sallittuja ovat vihan ja aggression ilmaukset, jotka ovat luettavissa miesluontoon ja puolustusviettiin kuuluviksi, mutta kaikenlainen ylimääräinen tunteellisuus näyttäytyy miesnäkökulmasta paheksuttavana, naiselle kuuluvana tapana.

Huolimatta siitä, että tähän päivään mennessä käsitykset miesten tunteiden ilmaisun sallittavuudesta ovat löyhentyneet, ei miesten edelleenkään odoteta heittäytyvän tunteellisiksi, vaan tunteet on kyettävä piilottamaan tai ainakin hillitsemään. Miehinen tunteiden käsittely tulee kulttuurimme kehityksessä tapahtua tekojen, jopa nyrkkien kautta, tunteiden osoittamisen näyttäytyessä heikkoutena, passiivisuutena ja feminiinisyytenä (Jokinen 2000, 34). Tarkastelemissani lastenohjelmissa miehinen kovuusdiskurssi rakentuukin vahvasti juuri tunteiden ilmaisun, tai paremmin sen rajoittamisen kautta. Miehisiksi luettavien tunteenilmausten, kuten voimankäytön ja voimakkaiden sanailmausten rinnalla naisellisiksi konnotoituvien tunteiden, kuten kiintymyksen ja myötätunnon osoitukset kuvastuvat ohjelmissa hämmennystä ja jopa paheksuntaa herättäviksi.

Tarkastelemistani piirretyistä on löydettävissä toistuvasti kohtauksia, joissa mieshahmojen tunteellisuus tulee kuvatuksi outona ja vastustusta aiheuttavana piirteenä, jonka peittäminen on toivottavaa. Ohjelmissa esiintyvät, tunteikkaiksi määrittyvät mieshahmot tulevat asemoiduiksi heikoiksi tai koomisiksi subjekteiksi, jotka pyritään muiden hahmojen toimesta vetämään toistuvasti takaisin toivotunlaiseen miehisyyden muottiin. Tunteiden vallassa toimivat mieshahmot saavat poikkeuksetta kielteisen vastaanoton, minkä myötä tunteilu kuvataan epäsovinnainen, vääränlaisena mieheyden toteuttamisen tapana. Riippumattomuuden, tunteilemättömyyden ja koruttomuuden määrittäessä maskuliinisina pidetyiksi piirteiksi (Rossi 2003, 61) näyttäytyy tunteilu miehisyyttä syövä toimintana.

Kovuusdiskurssi toteutuu vaatimuksena tunteiden peittämiseen muun muassa *Superpahisten liigassa* sekä *Muumilaakson tarinoissa*, joissa tunteikas toiminta saa vastaansa hämmennystä tai suoranaista torjuntaa. *Superpahisten liigan* kohtauksessa liigan jäsen Red Menace hoivaa innoissaan koiran ja kissan pentuja niille leperellen, johon Voltar puuttuu nopeasti muistuttamalla oikeanlaisesta suhtautumisesta lemmikkeihin (kuva 35).

Kuva 35 Voltar miehisen herkkyyden tuomitsijana

Red Menace (lässyttäen pennuille): *Ootte niin söpöjä... Olet, olet, niin olet...*

Voltar: *Reeed älä viitti!*

Red Menace (hykerrellen): *Mut oon niin innoissani. En jaksa oottaa, että pääsen opettaan pennuille kaikenlaisia temppuja.*

Voltar: *Reeed, red, red, red...Me ei avata tottelevaisuuskoulua. Me avataan tottelemattomuuskoulu!--Pian kaupunki on lemmikkijohtoisen kaaoksen vallassa.*

Tulkitsen kovuusdiskurssin rakentuvan *Superpahisten liigassa* selkeän kontrastin kautta, kun ohjelmassa luodaan voimakasta vastakkainasettelua tunteilun ja oikeanlaisten toimintatapojen välille. Tunteellisuus näyttäytyy heikkoutena, esteenä suunnitelmien toteuttamiselle, jolloin tunteilija vedetään muistutuksen kautta ruotuun päämäärien saavuttamiseksi. Red Menacen lemmikeille lepertely määrittyy epämaskuliiniseksi Voltarin ja muiden Superpahisten liigalaisten rinnalla, jotka keskittyvät tunteiden ilmaisun sijaan opettamaan lemmikeille kuoppien kaivamista ja häiriköintiä. Kun liigan puheenjohtajaksi tulkittava Voltar perustaa toimintansa hyvin itsekkäille tarkoitusperille tavoitellen omaa etua muiden kustannuksella, tulee muiden hyvinvointia ajatteleva, hoivavietin omaava ja tunteileva Red Menace kuvatuksi Voltarin rinnalla ”höpsöksi”, epämiehekkääksi sekä typeräksi hahmoksi. Kovuus määrittyy miehekkääksi piirteeksi, jonka ylläpitäminen tuo uskottavuutta ja johtopaikan ryhmän keskuudessa. Kovuudesta tinkiminen tulee sen sijaan kuvatuksi heikkoudeksi, kun muita ajatteleva Red Menace jää auttamatta toisten jalkoihin ja joutuu tinkimään omista toiveistaan toisten tähden.

Muumilaakson tarinoiden esimerkkikohtauksessa hempeiden tunteiden valtaan antautunut Nipsu saa hämmästyneen vastaanoton Muumipapan toimesta, minkä seurauksena vakavoituminen ja ihastuksen peittäminen näyttäytyvät tilanteen vaatimina

toimenpiteinä. Kohtauksessa Nipsu on keräämässä niityllä kukkia onnellisena itseksensä puhuen.

Nipsu: *Nämä kukkaset minä olen poiminut varta vasten sinulle oi ihana neito.*

Nipsu lähtee hyppelemään rallatellen kohti muumitaloa Nanalle poimima kukkakimppu kädessään. Muumitalon terassilla Nipsu kohtaa Muumipapan, joka Nipsun huomattuaan lopettaa lehensä lukemisen ja jää tuijottamaan silmät pyöristyneinä kukkakimppu kädessään seisovaa hahmoa. Nipsu nolostuu ja piilottaa kukat selkensä taakse (kuva 36).

Kuva 36 Nipsun tunteiden ilmaukset hämmennyksen herättäjänä

Nipsu (empien): *Ei silti että kiinnostaisi, mutta miten tyttö voi?*

Muumipappa: *Paremmiin, mutta hän tarvitsee vielä vuodelepoa. Älä murehdi.*

Nipsu: *Minäkö murehtisin?*

Kohtauksessa tulee esille Nipsun ihastus pelastamaansa tyttöä kohtaan ja halu osoittaa hänelle huomiota keräämiensä kukkien avulla. Muumipapan edessä ihastuksen osoittaminen ei näyttäyty kuitenkään sopivalta ja kiinnostus Nanaa kohtaan onkin peitettävä. Tulkintani mukaan kohtauksesta voidaan löytää varsin perinteisen mieheyden rakennusaineita, kun tunteiden näyttäminen ja vastapuolen liehittely eivät kuvastu miehisesti uskottavaksi toiminnaksi, vaan miehen pitää ennemmin pyrkiä rationaaliseen toimintaan (vrt. Puohiniemi & Nyman 2007). Vaikka Nipsu tiikuu innostusta tyttöä kohtaan, ei sen näyttäminen miespuolisen auktoriteetin edessä ole soveliasta.

Mieshahmojen tunteilun tullessa torjutuksi miesten keskinäisessä vuoro vaikutuksessa saa se kielteisen vastaanoton myös naishahmojen suunnalta. Miesten tavoin myös naisten kuvataan odottavan miehiltä järkevyyttä ja kykyä tunteiden hallintaan. Esimerkkitapauksen tarjoaa *Asha*-sarjan kohtaus, jossa Eeva ja nimettä jäävä poika keskustelevat Eevan lähestyvistä muutosta Australiaan. Molemmat ovat harmissaan

lähdestä, mutta poika suhtautuu tilanteeseen raskaammin määrittyen turhan tunteikkaaksi miehen aluksi.

Poika: *Minusta on tosi kurjaa, että lähdet.*

Eeva: *Hei, älä rupea vetistelemään, kuuletko?*

Poika: *Ei, en aio itkeä, ei*

Pinnistelyistään huolimatta poika ryhtyy kyynelehtimään Eevan tuomitessa reaktion syvällä huokauksella (kuva 37).

Kuva 37 Itkeminen miehisyiden murtajana

Minkäänlaisen kiintymyksen tai onnenilmausten julkituominen ei näyttäydy hyväksyttävänä mieshahmojen kohdalla, vaan ne saavat joko hämmentyneen tai paheksuvan vastaanoton niin nais- kuin mieshahmojenkin suunnalta. Miehen kuuluu olla murtumaton niin henkisesti kuin fyysisestikin.

Samalla kun ”hempeilyyn” liittyvät tunteet tulevat esitetyiksi miessukupuolelle kiellettyinä, kuvastuvat aggression, suuttumuksen ja vihan ilmaukset luonnollisesti miehelle kuuluviksi. Kärkäs kielenkäyttö, raivoisa huuto ja toisten solvaaminen representoivat miehelle sopiviksi tunteiden ilmaisutavoiksi, asettuen vahvistamaan miehistä kovuutta. Mieshahmoille hyväksyttävänä näyttäytyvästä tunteiden ilmaisusta tarjoaa esimerkin *Sherlock Jakki* -sarjan Kanarialintu, joille toisten vähättely ja solvaus toimivat keinoina vihan ja ärtymyksen purkamiseen.

Kameleonti (huutaen): *Minähän kielsin sinua maiskuttamasta kaikkea mikä lentää! Olet vastenmielinen! Häivy silmistäni!*

Tunteiden ilmaisussa kovuus siis rakentuu toisaalta ”tunteettomuuden illuusion”, toisaalta voimallisten, maskuliiniseksi konnotoituvien tunteiden ilmaisutapojen kautta. Miehelle asetettu kovuuden vaade piirtää selkeän rajan kiellettyjen ja hyväksytyjen tunteiden ja niiden ilmausten välille, jota ei tule oman miehisyiden säilyttämisen nojalla ylittää.

Tarkastelujeni perusteella kovuusdiskurssi määrittyy siis kolmanneksi aineistoni mieheyden representaatioita hallitsevaksi merkityksellistämisen tavaksi, piirtäen kuvaa miehestä itsenäisenä, vahvana ja järkähtämättömänä toimijana. Kovuusdiskurssin rakentuessa itsekkyyden ja riippumattomuuden sekä tunteiden hillitsemisen ja fyysisen kestävyuden varaan, asettuu se tukemaan kulttuurissa eläviä ideaalin mieheyden määreitä. Kovuusdiskurssi määrittyy vahvasti kaksinapaista sukupuolijärjestelmää tukevaksi esitystavaksi, sen näyttäytyessä vastakkaiseksi aineistoni naiseuden representaatioille. Kovuusdiskurssi asettuu vastustamaan kaikkia niitä piirteitä ja ominaisuuksia, jotka tulevat aineistossani liitetyksi naisiin, piirtäen selvää rajaa sukupuolten välille. Kun Rossin (2003, 59) mukaan nykykulttuurissa sukupuolijousto voi tapahtua kumpaankin suuntaan ilman kielteisten tai halventavien konnotaatioiden painolastia, asettuvat aineistoni piirretyt haastamaan tätä näkemystä kuvauksillaan. Katsonkin kovuusdiskurssin edustavan voimakkaimmin sukupuolten eronteolle rakentuvan sukupuolijärjestelmän ylläpitoon ja rakentamiseen osallistuvaa diskurssia, jonka perusta nojaa ennen kaikkea perinteisesti maskuliinisiksi määrittyvien arvojen ja ominaisuuksien ylläpitoon ja niistä kiinni pitämiseen.

9. TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Sukupuolten representaatioita käsittelevän pro gradu -tutkielmani luotettavuuden kannalta on yhtenä keskeisimpänä vaateena ollut syvälinen perehtyminen tutkimusaineistoon. Siitä huolimatta, ettei diskurssianalyysi tarjoa selkeitä ohjenuoria analyysin toteuttamiseen, on oleellisena lähtökohtana oltava systemaattinen lähestymistapa aineiston tarkasteluun. Luotettavuuden arvioinnissa korostuu tulkinnan täsmällisyys ja argumenttien johdonmukaisuus, minkä lisäksi tutkijan esittämien väitteiden tulee olla aina perusteltavissa aineiston avulla (Tonkiss 1999, 259). Rosen'n (2007, 165–166) mukaan diskurssianalyysin tulee rakentua aineistoon uppoutumisesta ja sen tarkastelusta aina tuorein silmin, avaintemojen identifioinnista ja huomion kiinnittämisestä niiden monimutkaisuuteen ja ristiriitoihin sekä yksityiskohtien huomioonottamisesta ja niin näkyvän kuin näkymättömänkin tarkastelusta. Omassa tutkimuksessani olen pyrkinyt huomioimaan parhaani mukaan nämä diskurssianalyysin rakennusaineet sekä toteuttamaan analyysiäni niiden mukaisesti. Tutkimuksen kuluessa kävin aineistoni läpi useita kertoja ja syvennyin aineiston kanssa seurusteluun uppoutuen kokonaisvaltaisesti piirrettyjen maailmaan. Huolimatta toisinaan puuduttavilta tuntuneista analyysikierröksistä, tarjosivat uudet katselukerrat aina uusia avauksia tutkimukseen ja loivat lopulta tunteen aineiston kokonaisvaltaisesta tuntemuksesta ja ymmärryksestä. Pitkällisen analyysityön jälkeen katson kyenneeni tarkastelemaan piirrettyjä syvällisesti ja monipuolisesti ja pystyneeni sitä kautta tuottamaan luotettavaa kuvaa sukupuolten representaatioista aineistoni sisällä.

Luotettavuuden kannalta keskeisenä on näyttäytynyt myös oman tutkijaposition tiedostaminen ja sen mahdolliset vaikutukset tutkimuksen kulkuun ja tuloksiin. Diskurssianalyysissä tutkijan positio nähdään kiistämättömästi tutkimusta värittäväinä, jolloin tutkimus sisältää väistämättä myös tutkijan näkemyksiä ja kokemuksia. Tutkija ja aineisto ovat läheisessä vuorovaikutuksessa keskenään, jolloin tutkijan ääni vuorovaikutuksen toisena osapuolena on luettavissa niin kysymyksenasetteluista, kuin tavoista, joilla tulkinnat on toteutettu. Vaikka tutkija voi tavoitella positiota, jossa hän käyttää mahdollisimman vähän esiyymmärrystä, tietää hän kuitenkin kulttuurisena toimijana aina jotain tutkimuskohteestaan, millä on vaikutuksensa tutkimuksen toteuttamiseen. (Juhila 1999, 212.) Omassa tutkimuksessani olen pyrkinyt tiedostamaan

ja käsittelemään omia ennakko-oletuksiani, minkä kautta olen pyrkinyt minimoimaan niiden vaikutukset tutkimuksen etenemiseen ja tutkimustuloksiin. Ennen analyysin aloittamista kävin läpi muun muassa pohdintoja siitä, millaisia odotuksia itselläni oli lastenohjelmien sukupuolten representaatioiden suhteen ja millaisia tuloksia uskoin löytäväni aineistostani. Tekemieni pohdintojen kautta pystyin paremmin tiedostamaan analyysin edetessä hetkiä, jolloin omat ennakko-oletukset olivat lähdössä ohjaamaan analyysin toteuttamista.

Tutkimukseni kuluessa tekemäni päätökset aina tutkimuskysymyksen asettamisesta lopullisten diskurssien nimeämiseen ovat väistämättä vaikuttaneet tutkimuksen lopputulokseen. Tiedostaen omien lähtökohtieni vaikutuksen tutkimukseeni, olen pyrkinyt luotettavuuden parantamiseksi kuvaamaan mahdollisimman tarkasti niin tutkimuksen taustalla vaikuttaneita näkökulmia ja tutkimuksen etenemistä kuin tutkimusaineistoa ja siitä tehtyjä tulkintoja, jotta tutkimuksessa on luettavissa tutkijana tekemäni päätökset ja niiden mahdolliset vaikutukset lopputulokseen. Pyrkimys mahdollisimman suureen avoimuuteen ja läpinäkyvyyteen näyttäytyvät tutkimukseni perusteltavuutta, uskottavuutta sekä luotettavuutta parantavina tekijöinä (vrt. Pietikäinen & Mäntynen 2009, 168–169).

Tutkimukseni luotettavuuspohdinnat ovat kohdistuneet myös käyttämäni analyysimenetelmään. Diskurssianalyysin mahdollistaessa hyvin moninaisia keinoja analyysin toteuttamiseen, on analyysin läpivieminen vaatinut erityistä huomiota luotettavuuden näkökulmasta. Aineistosta tuotettujen diskurssien pohjautuessa vahvasti tutkijan tuottamiin näkemyksiin, on luotettavuuden kannalta näyttäytynyt tärkeänä pyrkiä hahmottamaan mahdollisimman eheitä ja aineiston pohjalta selkeästi perusteltavissa olevia diskursseja. Olen kiinnittänyt paljon huomiota siihen, miten saan nostettua esille aineistoni hegemoniset diskurssit, jotka todella ovat perusteltavissa hallitseviksi ja voimakkaimmin esiin nouseviksi. Samalla olen käynyt toistuvia pohdintoja siitä, miten jättää sivuun diskursseihin sisältymättömät, vaihtoehtoista kuvaa luovat representaatiot heikentämättä tutkimuksen luotettavuutta. Luotettavuuden kannalta on ollut oleellista pohtia jatkuvasti niitä perusteita, joiden pohjalta olen nostanut esiin juuri tietynlaisia diskursseja ja sitä, miten oma katsontakantani on vaikuttanut diskurssien muodostamiseen. Tutkimuksen aikana olen myös pohtinut paljon sitä, näyttäytyvätkö hegemonisiksi diskursseiksi nimeämäni merkityksellistämisen tavat hegemonisina vain

minun silmissäni, vai ovatko ne todella jäsentämässä representaatioita hallitsevalla tavalla.

Laadullisen tutkimuksen ja diskurssianalyysin luonteen vuoksi voidaan katsoa, ettei tutkijan ole mahdollista tuottaa täysin objektiivisia ja yleisiä totuuksia aineistostaan. Tuotettujen merkitysten katsotaankin olevan tulkitsijasta riippuvaisia ja avoimia vaihtoehtoisille tulkinnoille. Diskurssianalyysin tavoitteena on tarjota ennen kaikkea vakuuttava tulkinta, joka voi avata oivaltavan ja hyödyllisen näkökulman tutkimusaiheeseen. (Tonkiss 1999, 259.) Tutkimuksen uskottavuuden ja luotettavuuden saavuttamiseksi tutkimusprosessi tulee toteuttaa ja kuvata huolellisesti ja avoimesti. Tutkimuksen teoriataustan, analyysimenetelmien ja tutkimuskysymysten on myös liitettävä perustellusti toisiinsa. Oleellisena näyttäytyy myös tutkijan oman aseman lähtökohtien ja sitoumusten eksplikoiminen ja niiden reflektointi. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 171.) Katson oman tutkimukseni luotettavuuden rakentuvan lopulta vahvaksi oman tutkijaposition tiedostamisen, aineiston syvällisen tuntemuksen ja kattavan analyysin sekä tutkimusprosessin läpinäkyvyyden kautta. Tutkimukseni luotettavuutta parantavana tekijänä näyttäytyy myös riittävä aika, jonka varasin tutkimustyön tekemiseen. Tämän kautta pystyin kiireettä paneutumaan tutkimuksen työstämiseen, ottamaan välillä etäisyyttä siihen ja palaamaan jälleen sen pariin uudella innolla ja rauhassa kypsytetyillä näkökulmilla.

Vakimon (2010, 105) mukaan tutkijan eettiset valinnat painottuvat mediarepresentaatioiden tulkinnassa pääosin tutkijan omien lähtökohtien ja sitoumusten reflektiiviseen pohdintaan, kuten siihen, minkälaiseen media- ja valtakriittiseen tai muunlaiseen viitekehykseen tutkimuksella sitoudutaan. Vaikka pääasiallisena tarkoitukseni ei ole ollut tutkimukseni kautta lähteä pohtimaan sukupuolten suhteisiin liittyviä arvolutautuneita kysymyksiä, on kuitenkin selvää, että tutkimukseni kautta osallistun keskusteluun sukupuolten keskinäisistä suhteista ja sukupuolijärjestelmän vallasta yhteiskunnassamme. Sitoutumiseni sukupuolijärjestelmän viitekehykseen on siis näyttäytynyt yhtenä eettisenä valintana, joka on ollut osaltaan ohjaamassa tapaa, jolla piirretyt lastenohjelmat ovat tulleet tutkimuksessani esitetyiksi.

Eettisyyden kannalta on myös ollut keskeistä pohtia, miten tutkimukseni osallistuu sukupuolten määrittämiseen ja jatkaako se sukupuolten uusintamista kaksinapaisessa

kehyksessä. Tutkimukseni voikin tuomita jatkavan lähestymistavallaan sukupuolten erillään pitoa ja vastakkainasettelua, vastakkaisista pyrkimyksistäni huolimatta. Tavoitteenani on ollut ensisijaisesti nostaa esiin sukupuoliin liitettyjä itsestäänselvyyksiä ja kyseenalaistaa niiden sisältämiä oletuksia, minkä katson avaavan mahdollisuuden luonnollistuneiden sukupuolijakojen tiedostamiselle, kriittiselle tarkastelulle ja uudelleen muotoilulle.

Tutkimuskohteeseen liittyvät eettiset pohdinnat ovat jääneet tutkimuksessani vähälle, tutkimuksen kohdistuttua mediatuotteisiin. Eettisyyden vaateet olen kuitenkin huomionnut ottamalla yhteyttä Yle tv2- ja MTV3-kanavien yhteyshenkilöihin kertomalla heille tutkimuksestani ja kysymällä luvan aineistoni ohjelmista leikattujen kuvien käyttöön. MTV3-kanava antoi luvan kuvien hyödyntämiseen, mutta Yle tv2:n puolelta en saanut vastausta useista yhteydenottoyrityksistä huolimatta. Katsoessani, ettei kuvien käyttö tutkimuksessani tuota kuitenkaan vahinkoa Yle:lle, olen ottanut kuvat osaksi tutkimustani tukemaan tekemäni analyysin perusteltavuutta.

10. POHDINTA

Päätökseni lähteä tutkimaan pro gradu -tutkielmassani sukupuolten representaatioita lastenohjelmissa oli uhkarohkea, mutta harkittu. Sivusilmällä lastenohjelmia seuranneena, olin jo kauan aikaa pohtinut, miten sukupuolet tulevat ohjelmissa kuvatuiksi ja millaista käsitystä sukupuolista nuo kuvaukset lapsille tuottavat. Pitkään mielessä itänyt tutkimusidea tiesi valtavaa työtaakka ja vieraille teille lähtemistä, mutta rohkeuden voitettua oli aika ottaa askel tuntemattomaan. Lähtiessäni toteuttamaan tutkimusta, tiesin asettaneeni itselleni suuren haasteen. Tutkimusta oli lähdettävä rakentamaan täysin puhtaalta pöydältä, kun niin tutkimuskohde, analyysimenetelmät, kuin koko tutkimusaiheeseen liittyvä teoreettinen ymmärrys olivat itselleni pitkälti tuntemattomia. Tutkimuksen tekeminen näyttäytyikin raadollisena, mutta samalla hyvin antoisana matkana, kun jatkuva uuden oppiminen oli ehto eteenpäin pääsemiselle. Hetkittäiset tuntemukset asioiden ymmärryksestä, vaihtuivat seuraavassa hetkessä epätoivoon, kun asioihin perehtyminen toi aina uusia mahdollisuuksia tutkimusaiheen lähestymiseen. Epävarmuus, haparointi ja toistuvat kiertopolut olivat merkittävä osa tutkimusprosessia, joista selviytyminen loi kuitenkin uskoa tutkimusmatkan jatkamiseen. Jälkikäteen katsottuna nuo epätoivoisimmat ja turhauttavimmat hetket näyttäytyvät tutkimukseni kannalta hyvin merkityksellisinä, sillä ne avasivat aina uutta ymmärrystä omaa tutkimusta kohtaan. Juuri niiden myötä voin lopulta sitoutua tutkimukseni lopputulokseen tietäen tehneeni parhaani ja etsineeni juuri itselleni merkityksellisen tien tutkimuksen toteuttamiseen.

Lähtiessäni tarkastelemaan tutkimuksessani, miten piirretyt lastenohjelmat representoivat naiseutta ja mieheyttä, minulla oli selkeitä ennakko-oletuksia siitä, millaisia sukupuolten kuvauksia aineisto tulisi minulle tarjoamaan. Oletin, että sukupuolet tulisivat kuvatuiksi jossain määrin toisistaan eroaviksi, mutten uskonut löytäväni selkeitä vastakkainasetteluja sukupuolten ominaisuuksien tai toimintatapojen välille. Siitä huolimatta, että aikaisemmat tutkimukset olivat todentaneet lastenohjelmien miesvoittoisuutta ja hyvin selkeitä sukupuolieroja, olin vakuuttunut tilanteen muuttuneen tähän päivään tultaessa. Odotin kulttuurissamme tapahtuvan sukupuolten tasa-arvoistumisen ja entistä avarampien sukupuolen toteuttamisen mahdollisuuksien näkyvän muutoksina myös lastenohjelmien sukupuolikuviin. Ajatuksenani oli, että sukupuolet

määrittyvät ohjelmissa tasavertaisiksi toimijoiksi saaden yhtäläisen tilan ohjelmien sisällä. Uskoin tutkimukseni tarjoavan näkökulman sukupuolten laajentuneisiin toiminnantiloihin ja yhä vahvempaan sukupuolten samankaltaisuuteen. Toisin kuitenkin kävi.

Tutkimusaineistoni koostui 11 viikonloppuaamujen suomenkielisestä piirretystä lastenohjelmasta, jotka analysoin diskurssianalyysin keinoin. Heti analyysin alusta lähtien oli selvää, että omat ennakko-oletukset oli siirrettävä syrjään, kun sukupuolten representaatiot näyttäytyivät hyvin vahvasti perinteisiä sukupuolikäsityksiä todentavina ja uusintavina. Niin tutkimukselle asettamani tavoitteet kuin suunnittelemani teoriapohja tulivat tiensä päähän, kun ohjelmien sisällöt johdattivat uudenlaisten tarkastelunäkökulmien äärelle. Aineiston mukanaan tuomien yllätysten myötä alkuperäiset suunnitelmat tekivät täysikäännöksen tuoden tutkimukselle uudenlaisen luonteen. Piirrettyjen näyttäytyttyä vahvasti perinteisiä sukupuolijakoja ylläpitävinä esityksinä, tunsin lopulta oleelliseksi lähteä tarkastelemaan, miten ohjelmat asettuvat tukemaan miehet ja naiset erilleen asettavaa sukupuolijärjestelmää ja millaiset kuvaustavat lopulta nousevat sukupuolten kohdalla hallitseviksi.

Tutkimukseni tulosten perusteella piirrettyjen lastenohjelmien sisältä on lopulta löydettävissä perinteinen kuvaus miesten ja naisten välisestä suhteesta, joka perustuu vastakohtaisuuteen ja poissulkemiseen. Sukupuolten representaatiot ovat uusintamassa sukupuolijärjestelmää, jossa sukupuolet tulevat ymmärretyiksi toisistaan eroaviksi toimijoiksi, erilaisine ominaisuuksineen ja vastuualueineen. Kun nykypäivänä puhutaan sukupuolten liikkumatilan kasvusta ja yhä moninaisemmista mahdollisuuksista oman sukupuolen toteuttamiseen, tuntuu tilanne tarkastelemieni lastenohjelmien kohdalla olevan toinen. Aineistossani naiset ja miehet tulevat kuvatuiksi edelleen hyvin perinteisesti asettamalla sukupuolet erillisiin, toisistaan eroaviin muotteihin. Sukupuolille on määriteltävissä omat alueensa, joiden sisälle asetutaan ilman voimallisia pyrkimyksiä rajojen rikkomiseen. Sukupuolijärjestelmä näyttäytyy vahvasti sukupuolia ja sukupuolten suhteita määrittelevänä rakenteena todentuen niin hierarkian ja erillään pidon, kuin työnjaon ja dikotomisten vastakkainasettelujen kautta.

Tarkasteltuani tulososiossa aineistosta löytyneitä diskursseja toisistaan irrallisina merkitystodellisuuksina, katson niiden tarkastelemisen rinta rinnan tuovan yhä

syvällisempää näkökulmaa sukupuolten esityksiin. Tulkintojeni mukaan sukupuolittuneiden diskurssien välille on todennettavissa selkeitä valta-asetelmia, joissa miespuolisiin hahmoihin kiinnittyvät diskurssit nousevat naispuolisten hahmojen kuvauksissa todentuvien diskurssien yläpuolelle. Ilmeisimpänä valtahierarkia todentuu mieheyteen kiinnittyvän johtajuusdiskurssin ja naisiin liittyvän avustuskurssin välillä. Diskurssien keskinäinen suhteuttaminen todentaa myös vahvasti selkeää erontekoa naisten ja miesten välille. Naiseus ja mieheys tulevat kuvatuiksi hyvin erityyppisten diskurssien kautta vastakkainasettelua synnyttäen. Nimeämäni diskurssien kiinnittyminen korostuneesti vain toiseen sukupuoleen, kuvastaa sukupuolten määrittymistä yhtäläisyyksien sijaan vahvasti erontekojen kautta. Samalla kun hegemoniset diskurssit ovat luomassa sukupuolille tietynlaisia toiminnantiloja, näyttäytyvät ne myös toimijuutta rajoittavina voimina. Aineistoni diskursseista etenkin naishahmoihin liittyvä hoivadiskurssi osoittautui toistuvasti hyvin lukittavaksi, hahmon sisäänsä sulkevaksi kuvaustavaksi, asettuen määrittämään koko hahmon olemassaoloa. Mieshahmojen kohdalla rajoittavimpana merkityksellistämisen tapana näyttäytyi puolestaan kovuusdiskurssi, jonka tulkitsin pitävän sisällään tarkkoja mieheyden määreitä ja selkeitä vaateita naisesta erottautumiseen.

Näkemykseni mukaan piirretyt lastenohjelmat rakentavat sukupuolia vahvasti kaksinapaisessa kehyksessä ja asettuvat kuvauksillaan tukemaan perinteistä sukupuolijärjestelmää. Nainen määrittyy huolta pitäväksi ja toisten avustamiseen suuntautuvaksi sukupuoleksi, jolla on heikosti valmiuksia itsenäiseen toimintaan saati toisten ohjailemiseen. Samalla mies tulee kuvatuksi itsenäiseksi, omia tarkoitusperiään edistäväksi johtohahmoksi, jonka hahmossa todentuu selkeä eronteko feminiinisiksi miellettyihin ominaisuuksiin. Tulosteni perusteella naiset ja miehet kuvastuvat kokonaisuudessaan hyvin erityyppisiksi subjekteiksi, jotka eroavat toisistaan niin ominaisuuksien kuin toimintatapojenkin osalta. Kun nainen määrittyy avustajaksi, autettavaksi, hoivaajaksi ja huolenpitäjäksi, näyttäytyvät miehet johtavina toiminnanohjaajina ja kilpailullisina kunniantavoittelijoina. Kun itsekkäät tarkoitusperät ja oman edun tavoittelu voivat tulla osaksi mieshahmoa, ne eivät liity osaksi naisten toimintaa, jotka vaalivat ennemminkin yhteisöllisyyttä ja yleistä etua.

Tutkimukseni nojalla katson piirrettyjen lastenohjelmien tarjoavan kokonaisuudessaan varsin konventionaalaisia kuvia sukupuolten suhteista, minkä myötä ne ovat

vahvistamassa ideologiaa miesten ja naisten erilaisuudesta, erilaisine olemuksineen, käyttäytymismalleineen ja toiminnantiloineen. Performatiivisuuden näkökulmasta piirretyt lastenohjelmat asettuvat tukemaan ja toistamaan tavanomaisia käsityksiä, kaavamaisia oletuksia ja luonnollistuneita ajatusmalleja sukupuolista ja sukupuolten välisistä eroista. Sukupuolta tehdään totunnaisin tavoin ja neuvottelut uusista sukupuolen määrittelyistä jäävät marginaaliin. Sukupuolia ja sukupuolieroja tuotetaan performatiivisesti niin toiminnan, vuorosanojen kuin kuvaustapojen kautta, minkä myötä naiseus ja mieheys rakentuvat pitkälti toisistaan eroavien tunnuspiirteiden varaan. Sen sijaan, että piirretyt lastenohjelmat näyttäytyisivät vastavoimana sukupuolten vastakkainasetteluun perustuvalle sukupuolijärjestelmälle, ovat ne tukemassa esityksillään ymmärrystä sukupuolesta yksilön toimintaan vaikuttavana ja yksilöä voimakkaasti määrittävänä ominaisuutena.

Tutkimukseni heikkoutena voi pitää keskittymistäni hegemonisten diskurskien tarkasteluun, minkä myötä sukupuolten representaatioiden moninaisuuden ja vaihtelevuuden tarkastelut ovat jääneet analyysini ulkopuolelle. Hallitseviin esityksiin keskittyminen piilottaa alleen hegemoniaa vastustavia esityksiä ja perinteitä haastavia kuvauksia miehistä ja naisista. Tutkimuksen kohdistuessa kuitenkin lapsille suunnattuihin ohjelmiin, näen voimakkaimpina näyttäytyviin sukupuolen esille tuomisen tapoihin keskittymisen perusteltuna, sillä juuri niiden voi katsoa olevan merkityksellisimpiä ja vaikuttavimpia sukupuolikäsityksiään muodostavalle lapselle. Vaikka tarkastelemisani piirretyissä on toki löydettävissä perinteistä sukupuolijärjestelmää horjuttavia esityksiä, näyttäytyvät sukupuolijärjestelmää tukevat merkityksellistämisen tavat niin voimakkaina, että niiden voi nähdä peittävän alleen uudenlaiset neuvottelut sukupuolten ominaisuuksista ja sukupuolten välisistä suhteista. Kun piirrettyjen lastenohjelmien yleislinja jatkaa sukupuolten toistamista kaksinapaisessa kehyksessä, saaden sukupuolet näyttämään voimakkaasti toisistaan eroavilta, eivät yksittäiset, sukupuolten rajalinjaa rikkovat esitykset pääse luomaan ymmärrystä joustavista sukupuolten määreistä ja yksilön mahdollisuudesta toteuttaa itseään ilman sukupuolen asettamia rajoituksia.

Tutkimukseni tavoitteena ei ollut lähteä tuottamaan kannanottoa sukupuolten yhteiskunnallisiin suhteisiin saati lähteä osoittamaan sukupuolten välistä valtahierarkiaa. Oletettuani lastenohjelmien luovan kuvausta tasavertaisista, samanlaisten toimintojen kautta määrittävistä sukupuolista, en uskonut kyseisten pohdintojen juurikaan

koskettavan tutkimustani. Todettuani piirrettyjen lastenohjelmien esittämien sukupuolten representaatioiden edustavan kuitenkin edelleen varsin stereotyyppisiä käsityksiä miehestä ja naisesta, muotoutui tutkimuksestani kannanotto lastenohjelmien sukupuolikäsityksiä ja niiden uudistamistarvetta kohtaan. Samalla kun yhteiskunnassamme sukupuolten määreet ovat jatkuvassa muutostilassa ja ideaalin naiseuden tai mieheyden määrittelemine näyttäyty entistä vaikeampana, tuntuvat piirretyt lastenohjelmat luovan edelleen varsin selkeää kuvaa kahdesta, toisilleen vastakkaisesta sukupuolesta. Tutkimukseni tulosten perusteella pidänkin huolestuttavana sitä, miten kaavamaisesti piirretyt lastenohjelmat lopulta esittävät sukupuolet ja miten yksioikoista kuvaa ne välittävät lapsille sukupuolten suhteista. Hegemonisilla diskursseillaan piirretyt lastenohjelmat rakentavat edelleen sukupuolijärjestelmää, joka tarjoaa hyvin vähän mahdollisuuksia sukupuolten uudelleen määrittelylle.

Näkemykseni mukaan piirretyt lastenohjelmat tuottavat kulttuurissa yhä avartuviin sukupuolten määreisiin nähden tiukkarajaista ymmärrystä mieheydestä ja naiseudesta, tarjoten hyvin rajoittuneessa määrin kuvauksia monimuotoisesta, yksilöllisestä ja liukuvasta sukupuolesta. Sukupuolten vastakkainasettelun kautta tarkastelemani lastenohjelmat ovat opettamassa lapsille selkeitä suuntaviivoja siitä, mitä naiseuteen ja mieheyteen kuuluu ja millaisten toimien parissa sukupuolet ovat ”luonnollisimmillaan”. Samalla ne tarjoavat lapsille varsin yksipuolisia rakennusaineita sosiaalisen sukupuolen muodostamiseen. Ohjelmat antavat lapsille voimakkaita viitteitä siitä, millaiset asiat kuuluvat tytön tai pojan elämään ja toisaalta myös siitä, mitkä asiat kuuluvat vain ”vastakkaiselle” sukupuolelle. Tutkimukseni perusteella piirretyt lastenohjelmat välittävätkin lapsille yksioikoisia, sukupuolten luontaiseen erilaisuuteen perustuvia ohjenuoria sosiaalisen sukupuolen rakentamiseen.

Sen sijaan, että sukupuoli olisi piirretyissä merkityksetön seikka, näyttäyty se tutkimukseni perusteella merkityksellisenä tekijänä, joka määrittää pitkälti niin hahmojen yksilöllisiä ominaisuuksia kuin hahmojen välisiä suhteita. Kuva, jonka piirretyt lapsille sukupuolista välittävät on selväsana ja voimakas. Sukupuolet ovat toisistaan eroavia ja muodostavat yhdessä eheän sukupuolijärjestelmän asettuen tukemaan ja täydentämään toisiaan. Toivomani sukupuolten yhdenmukaisuus ja tasavertaisuus eivät ole vielä tänä päivänä piirrettyjen lastenohjelmien todellisuutta, mutta toivottavasti niitä kohti liikutaan edes pienin ja hitain askelin.

Olen pyrkinyt omalla tutkimuksellani tuottamaan kuvauksen siitä, millaiseksi naiseus ja mieheys rakentuvat piirrettyjen lastenohjelmien representaatioissa. Tutkimukseni asettuu tukemaan aikaisempia tutkimustuloksia sukupuolten vastakkainasettelusta ja sukupuolieroista, joita piirretyt lastenohjelmat tuottavat. Aikaisempien tutkimusten vähäisyyden ja niiden toteuttamisesta kuluneiden vuosien myötä tutkimukseni tarjoaa tuoreen, lisäymmärrystä tuottavan katsauksen tänä päivänä esitettävien piirrettyjen lastenohjelmien sukupuolten representaatioihin. Tutkimukseni valottaa performatiivisuuden näkökulmasta, miten sukupuolta piirretyissä lastenohjelmissä tuotetaan, ja millaisten kuvausten kautta sukupuolet tulevat ohjelmissä synnytyiksi. Tutkimus avaa myös uudenlaisia näkökulmia siihen, millaisia rakennusaineita piirretyt lastenohjelmat tarjoavat lapselle sosiaalisen sukupuolensa rakentamiseen ja millä tavoin ohjelmat osallistuvat ylläpitämään kulttuurissa todentuvaa sukupuolijärjestelmää.

Representaatioissa todentuviin hegemonisiin diskursseihin keskittyminen on suunnannut tarkastelun hallitseviin näyttäytyviin kuvaustapoihin, jättäen representaatioiden ja diskurssien moninaisuuden tarkastelun tutkimuksen ulkopuolelle. Tähän moninaisuuteen ja mahdollisiin, hegemoniaa vastustaviin diskursseihin huomion kiinnittämien tulevilla tutkimuksilla loisi jälleen uudenlaista ymmärrystä sukupuolista lastenohjelmien kontekstissa. Hyvin mielenkiintoisen tarkastelunäkökulman tarjoaisi myös huomion kiinnittäminen ohjelmia katsoviin lapsiin ja siihen, miten he lopulta näkevät ja kokevat sukupuolet ohjelmissä. Millaisiksi sukupuolten kuvaukset ja sukupuoliero piirtyvät lasten silmissä? Lapsikatsojien tutkiminen voisi luoda myös ymmärrystä siitä, kuinka merkityksellisenä tekijänä sukupuoli lopulta ohjelmien kokonaisuudessa näyttäytyy. Lastenohjelmien tutkimisen ollessa sukupuolen näkökulmasta hyvin vähäistä, tarjoutuu sen kautta vielä monia mahdollisuuksia tutkimuksen toteuttamiselle. Tutkimusaiheen määrittyessä tärkeäksi lapsen muodostamien sukupuolikäsitysten kannalta, on toivottavaa, että se herättää tutkijoiden kiinnostusta myös tulevaisuudessa.

LÄHTEET

- Abel, S. 1995. The rabbit in drag: camp and gender construction in the American animated cartoon. *Journal of Popular Culture* 129 (3), 183–202.
- Alasuutari, P. 2001. *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Butler, J. 2006. *Hankala sukupuoli: feminismi ja identiteetin kumous*. Suomennos T. Pulkkinen & L.-M. Rossi. Alkuperäinen teos *Gender trouble: feminism, and the subversion of identity* (1990). Helsinki: Gaudeamus.
- Badinter, E. 1993. *Mikä on mies?* Tampere: Vastapaino.
- Barthes, R. 1994. *Mytologioita*. Suomennos P. Minkkinen. Alkuperäinen teos *Mythologies* (1957). Helsinki: Gaudeamus.
- Carter, C. & Steiner, L. 2004. *Texts in context*. Teoksessa C. Carter & L. Steiner. *Critical Readings: Media and Gender*. Maidenhead: Open University Press. 38–40.
- Comstock, G. & Scharrer, E. 2001. *The Use of Television and Other Film-Related Media*. Teoksessa D. Singer & J. Singer (ed.) *Handbook of children and the media*. Thousand Oaks: Sage Publications. 47–72.
- Connell, R. W. 2000. *The men and the boys*. Berkeley: University of California Press.
- Critcher, C. 2008. *Making Waves: Historical Aspects of Public Debates about Children and Mass Media*. Teoksessa K. Drotner & S. Livingstone (ed.) *The International Handbook of Children, Media and Culture*. Los Angeles: SAGE. 91–104.
- de Laurentis, T. 2004. *Itsepäinen vietti*. Tampere: Vastapaino.
- Finnpanel. 2011a. *TV-mittaritutkimus*.
http://www.finnpanel.fi/lataukset/tv_vuosi_2012.pdf. Luettu: 5.6.2012.
- Finnpanel. 2011b. <http://www.finnpanel.fi/>. Luettu: 16.4.2012.
- Fairclough, N. 1997. *Miten media puhuu*. Suomennos V. Blom & K. Hazard. Alkuperäinen teos *Media Discourse* (1995). Tampere: Vastapaino.
- Fiske, J. 1993. *Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen*. Suomennos (toim.) V. Pietilä, R. Suikkanen & T. Uusitupa. Alkuperäinen teos *Introduction to communication studies* (1990). Tampere: Vastapaino.
- Götz, M., Hofmann, O., Brosius, H.-B., Carter, C., Chan, K., Donald, St. H., Fisherkeller, J., Frenette, M., Kolbjørnsen, T., Lemish, D., Lustyik, K., McMillin, D. C., Walma van der Molen, J. H., Pecora, N., Prinsloo, J., Pestaj, M., Ramos Rivero, P., Mereilles Reis, A.-H., Saeys, F., Scherr, S. & Zhang, H. 2008. *Gender in children's television worldwide*. *Television* 21, E. 4–9.

- Hall, S. 1997. Introduction. Teoksessa S. Hall (ed.) 1997. Representation. Cultural Representations and Signifying Practices. London: SAGE Publications. 1–11.
- Harding, S. 1983. Why has the sex/gender system become visible only now? Teoksessa S. Harding, & M. Hintikka. Discovering Reality: Feminist Perspectives on Epistemology, Metaphysics, Methodology, and Philosophy of Science. Dordrecht: D. Reidel Publishing Company. 311–324.
- Harding, S. 1986. The science question in feminism. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Harjunen, H. 2010. Sukupuolittuneet ruumiin muodot ja merkitykset. Teoksessa: T. Saresma, L.-M., Rossi & T. Juvonen. Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino. 241–242.
- Heinonen, M. 2003. Pyhä maskuliinisuus. Heinrich Seuse ja taivaallinen ritarius. Teoksessa M. Lahtinen (toim.) Tanssiva mies, pakinoiva nainen. Sukupuolten historiaa. Turku: Turun historiallinen yhdistys ry. 19–45.
- Hirdman, Y. 1988. Genussystemet — Teoretiska funderingar kring kvinnors sociala underordning. Rapport 23. Uppsala: Maktutredningen.
- Huntemann, N. & Morgan, M. 2001. Mass Media and Identity Development. Teoksessa D. Singer & J. Singer (ed.) Handbook of children and the media. Thousand Oaks: Sage Publications. 309–322.
- Huttunen, J. 1990. Isän merkitys pojan sosiaaliselle sukupuolelle. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Huttunen, J. 1999. Muuttunut ja muuttuva isyys. Teoksessa A. Jokinen. Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere: Tampere University. 169–193.
- Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Juva: PS-kustannus.
- Hyyppä, M. 1996. Sukupuolten kirjo. Helsinki: Yliopistopaino. Helsinki University Press.
- Hänninen, J. 1999. Modernin miehen seksuaalinen liikkumatila. Teoksessa A. R. Jokinen. (toim.) Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere: Tampere university press. 194–220.
- Jenks, C. 1995. The centrality of the eye in western culture: An introduction. Teoksessa C. Jenks. Visual culture. London and New York: Routledge. 1–25.
- Jokinen, A. J. 1999. Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa A. J. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino. 37–53.

Jokinen, A. T. 1999. Suomalainen miestutkimus ja -liike: muutoksen mahdollisuus? Teoksessa A. T. Jokinen. (toim.) *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere: Tampere university press. 15–51.

Jokinen, A. T. 2000. *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere: Tampere University Press.

Jokinen, A. T. 2003. Miten miestä merkitään? Johdanto maskuliinisuuden teoriaan ja kulttuuriseen tekstin tutkimukseen. Teoksessa A. T. Jokinen (toim.) *Yhdestä puusta. Maskuliinisuuden rakentuminen populaarikulttuureissa*. Tampere: Tampere university press. 7–31.

Jokinen, A. T. 2004. Diskurssianalyysin kourissa. Teoksessa M. Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. 191–208.

Jokinen, A. J. & Juhila, K. 1993. Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa: A. J. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. 1993. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino. 75–108.

Jokinen, A. J. & Juhila, K. 1999. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. J. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino. 54–97.

Jokinen, A. J., Juhila, K. & Suoninen, E. 1993. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Juhila, K. 1999. Tutkijan positiot. Teoksessa A. J. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino: Tampere. 201–232.

Julkunen, R. 1994. Suomalainen sukupuolimalli — 1960-luku käänteenä. Teoksessa A. Anttonen, L. Henriksson & R. Nätkin (toim.) *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino. 179–201.

Julkunen, R. 1999. Sukupuoli, työ, hyvinvointivaltio. Teoksessa: *Suomalainen nainen*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava. 79–100.

Julkunen, R. 2010. Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere: Vastapaino.

Kalha, H., Rossi, L.-M. & Vänskä, A. 2002. Mikä ihmeen visuaalinen kulttuuri? Keskustelua käsitteistä ja tutkimusaseteista. Teoksessa A. Vänskä (toim.) *Näkyvä(i)seksi. Tutkimuksia kuvien sukupuolikulttuurista*. Taidehistoriallisia tutkimuksia 25. Helsinki: Suomen taidehistorian seura. 7–20.

Kattelus, O. 1995. Miehiä ja naisia Pikku Kakkosen ohjelmistossa. Teoksessa E. Sana (toim.) *Naiset, miehet ja lastenohjelmat*. Yleisradion tasa-arvotoimikunnan julkaisuja. Sarja A, 2. Helsinki: Yleisradion tasa-arvotoimikunta. 79–100.

Koivunen, A. & Liljeström, M. 2004. Kritiikki, visiot ja muutos — feministinen purkamis- ja rakentamisprojekti. Teoksessa A. Koivunen & M. Liljeström (toim.) Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino. 9–34.

Koski, L. 2003. Naisten paikat ”miesten maailmassa”. Näkökulmia sosiologiseen naistutkimukseen. Teoksessa R. Turunen & M. Roivas (toim.) Mikä ero? Kaksikymmentä kirjoitusta yhteiskunnasta, kulttuurista ja sukupuolesta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 273–293.

Kotilainen, S. 2011 (toim.) Lasten mediabarometri 2010: 0–8 -vuotiaiden lasten mediankäyttö Suomessa. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1. Helsinki: Mediakasvatusseura ry.

Kupiainen, R. 2002. Mediakokemuksia viihteen, mielihyvän ja nautinnon labyrinteissa. Teoksessa S. Sintonen (toim.) Median sylissä. Kirjoituksia lasten mediakasvatuksesta. Helsinki: Finn Lectura. 70–81.

Laiho, M. 1996. Äidit muotikuvissa ja kuvien katsojina. Teoksessa M. Laiho & I. Ruoho (toim.) Naisen naamio, miehen maski. Katse ja sukupuoli mediakuvassa. Helsinki: Kansan sivistystyön liitto. 61–80.

Laiho, M. & Rouho, I. 2005. Median merkitsemät. Ruumis ja sukupuoli kuvassa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lemish, D. 2008. The Mediated Playground: Media in Early Childhood. Teoksessa K. Drotner & S. Livingstone (ed.) The International Handbook of Children, Media and Culture. Los Angeles: SAGE. 152–167

Lempiäinen, K. 2003. Sosiologian sukupuoli. Tampere: Vastapaino.

Levinson, R. M. 1975. From Olive Oyl to Sweet Polly Purebred: Sex role stereotypes and televised cartoons. *Journal of Popular Culture*, 9, 561–572.

Liljeström, M. 2004. Sukupuolijärjestelmä. Teoksessa A. Koivunen & M. Liljeström (toim.) Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino. 111–138.

Livingstone, S. & Drotner, K. 2008. Editors' Introduction. Teoksessa K. Drotner & S. Livingstone (ed.) The International Handbook of Children, Media and Culture. Los Angeles: SAGE. 1–16.

Miettinen, A. 2008. Kotityöt, sukupuoli ja tasa-arvo. Palkattoman työn jakamiseen liittyvät käytännöt ja asenteet Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja E, 32. Helsinki: Väestöliitto.

Moi, T. 1999. What is a woman? Oxford: Oxford University Press.

Mustonen, M. 2002. Median rooli psykologisessa kehityksessä. Teoksessa S. Sintonen (toim.) Median sylissä. Kirjoituksia lasten mediakasvatuksesta. Helsinki: Finn Lectura. 55–69.

- Mäkiranta, M. 2010. Kuvien lukeminen. Teoksessa J. Hurtig, M. Laitinen & K. Uljas-Rautio (toim.) *Ajattele itse! Tutkimuksellisen lukutaidon perusteet*. Jyväskylä: PS-kustannus. 97–120.
- Nikunen, K. 2005. Pornokuva ja äidin katse. Teoksessa M. Laiho & I. Ruoho. *Median merkitsemät. Ruumis ja sukupuoli kuvassa*. Jyväskylä: PS-kustannus. 131–152.
- Noppari, E., Uusitalo, N., Kupiainen, R. & Luostarinen, H. 2008. ”Mä oon nyt online!” Lasten mediaympäristö muutoksessa. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Nyman, J. & Roivas, M. 2003. Kirjallisia sukupuolia. Sukupuolen näkökulma kirjallisuudentutkimukseen. Teoksessa R. Turunen & M. Roivas (toim.) *Mikä ero? Kaksikymmentä kirjoitusta yhteiskunnasta, kulttuurista ja sukupuolesta*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 13–29.
- Nätkin, R. 1986. Naisten vastuun ja kotien ylläpitämisen ristiriidoista. Teoksessa L. Rantalaiho (toim.) *Miesten tiede, naisten puuhut*. Yhteiskuntatieteen kritiikkiä naisten työn näkökulmasta. Tampere: Vastapaino. 156–180.
- Nätkin, R. 1993. Alcohol culture and the sex/gender system. Teoksessa L. Rantalaiho (toim.) *Social changes and the status of women: The experience of Finland and the USSR: report of the Soviet-Finnish Seminar of Feminist Research in Moscow Centre for Gender Studies*. Tampere: University of Tampere. 14–28.
- Paasonen, S. 2010. Sukupuoli ja representaatio. Teoksessa T. Saresma, L.-M. Rossi & T. Juvonen. *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino. 39–49.
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. 2009. Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.
- Puohiniemi, M. & Nyman, G. 2007. *Mies. Arvot, roolit ja tunteet*. Jyväskylä: Limor kustannus.
- Puustinen, L., Ruoho, I. & Mäkelä, A. 2006. Feministisen mediatutkimuksen näkökulmat. Teoksessa A. Mäkelä, L. Puustinen & I. Ruoho (toim.) *Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus. 15–44.
- Pöysä, J. 2010. Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa J. Pöysä, H. Järviluoma & S. Vakimo (toim.) *Vaeltavat metodit*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura. 331–360.
- Rantalaiho, L. 1993. Gender system of the Finnish society. Teoksessa L. Rantalaiho (toim.) *Social changes and the status of women: The experience of Finland and the USSR: report of the Soviet-Finnish Seminar of Feminist Research in Moscow Centre for Gender Studies*. Tampere: University of Tampere. 2–13.
- Rantalaiho, L. 1994. Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa A. Anttonen, L. Henriksson & R. Nätkin (toim.) *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino. 9–30.

- Rauste-von Wright, M. 1984. Miehen ja naisen asema kasvatuksen, koulutuksen ja arvojen näkökulmasta. Teoksessa: Mies-nainen-ihminen. Tieteen näkemyksiä sukupuolten eroista ja tasa-arvosta. Opetusministeriö. Helsinki: Valtion painatuskeskus. 106–123.
- Rose, G. 2007. Visual methodologies: an introduction to the interpretation of visual materials. London: Sage.
- Rossi, L.-M. 2003. Heterotehdas — Televisiomainonta sukupuolituotantona. Helsinki: Gaudeamus.
- Rossi, L.-M. 2010a. Esityksiä, edustamista ja eroja: Representaatio on politiikkaa. Teoksessa T. Knuuttila & A.P. Lehtinen (toim.) Representaatio — tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi. Helsinki: Gaudeamus. 261–275.
- Rossi, L.-M. 2010b. Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa T. Saresma, L.-M. Rossi & T. Juvonen. Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino. 21–38.
- Rubin, G. 1975. The Traffic in Women: Notes on the “Political Economy” of Sex. Teoksessa R. Reiter (toim.) Toward an Anthropology of Women. New York & London: Monthly Review Press. 157–210.
- Ruoho, I. 2005. Jokamies Raid ja haavoittunut yhteiskuntaruumis. Teoksessa M. Laiho & I. Ruoho. Median merkitsemät. Ruumis ja sukupuoli kuvassa. Jyväskylä: PS-kustannus. 31–50.
- Saaristo, K. & Jokinen, K. 2004. Sosiologia. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Salokoski, T. & Mustonen, A. 2007. Median vaikutukset lapsiin ja nuoriin — katsaus tutkimuksiin sekä kansainvälisiin mediakasvatuksen ja -säätelyn käytäntöihin. Mediakasvatusseuran julkaisuja 2.
- Seppänen, J. 2005. Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle. Tampere: Vastapaino.
- Signorielli, N. 2001. Television’s Gender Role Images and Contribution to Stereotyping: Past, Present, Future. Teoksessa D. Singer & J. Singer (ed.) Handbook of children and the media. Thousand Oaks: Sage Publications. 341–358.
- Suoninen, A. 1993. Televisio lasten elämässä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikkö.
- Suoninen, A. 1995. Lastenohjelmien sukupuoli. Teoksessa E. Sana (toim.) Naiset, miehet ja lastenohjelmat. Helsinki: Yleisradio. Yleisradion tasa-arvotoimikunnan julkaisuja. Sarja A, 2. 9–78.
- Suoninen, A. 2004. Mediakielitaidon jäljillä. Lapset ja nuoret valikoivina mediankäyttäjinä. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 81.

- Suoninen, A. 2006. Television lastenohjelmatarjonta syksyllä 2006. Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriö.
http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=97173&name=DLFE-8112.pdf
Luettu: 9.11.2011
- Suoninen, A. 2011. Lasten mediankäytöt vanhempien kertomina. Teoksessa S. Kotilainen (toim.) Lasten mediabarometri 2010: 0–8-vuotiaiden lasten mediankäyttö Suomessa. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1. Helsinki: Mediakasvatusseura ry. 15–44.
- Suoninen, E. 1993. Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa A. J. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino. 48–74.
- Suoranta, J. 2007. Populaarikulttuurin tuotteiden analyysi: kohti kriittistä elokuva lähtöistä aikalaisanalyysia. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-kustannus. 252–274.
- Thompson, T. L. & Zerbinos, E. 1995. Gender roles in animated cartoons: Has the picture changed in 20 years? *Sex Roles* 32 (9/10), 651–673.
- Thompson, T. L. & Zerbinos, E. 1997. Television cartoons: Do children notice it's a boy's world? *Sex Roles*, 37 (5/6), 415–432.
- Tonkiss, F. 1999. Analysing discourse. Teoksessa C. Seale (ed.) *Researching society and culture*. London: SAGE Publications. 245–260.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Törrönen, J. 2010. Kuvaus, näkökulma, ääni: Representaatioiden analyysi empiirisessä sosiaalitutkimuksessa. Teoksessa T. Knuutila & A.P. Lehtinen (toim.) *Representatio — tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Helsinki: Gaudeamus. 276–304.
- Vainio, N. 2003. Veikka ja vuoren arvoitus. Teoksessa A. R. Jokinen (toim.) *Yhdestä puusta. Maskuliinisuuden rakentuminen populaarikulttuureissa*. Tampere: Tampere university press. 63–88.
- Vakimo, S. 2010. Periaatteista eettiseen toimijuuteen — Tutkimusetiikka kulttuuritutkimuksessa. Teoksessa J. Pöysä, H. Järviluoma & S. Vakimo (toim.) *Vaeltavat metodit*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura. 79–113.
- Valkonen, S., Pennonen, M. & Lahikainen, A. R. 2005. Televisio pienten lasten arjessa. Teoksessa A. R. Lahikainen, P. Hietala, T. Inkinen, M. Kangassalo, R. Kivimäki & F. Mäyrä (toim.) *Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan*. Helsinki: Gaudeamus. 54–91.
- Valtonen, S. 1998. Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa A. Kantola, I. Moring & E. Väliverronen (toim.) *Media-*

analyysi. Tekstistä tulkintaan. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 93–121.

Walamies, T. 2011. Poimintoja 0–8 -vuotiaiden mediasuhteita koskevasta tutkimuksesta. Teoksessa S. Kotilainen (toim.) Lasten mediabarometri 2010: 0–8 -vuotiaiden lasten mediankäyttö Suomessa. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1. Helsinki: Mediakasvatusseura ry. 9–14.

Webb, J. 2009. Understanding representation. Los Angeles: Sage.

Werner, A. 1996. Lapset ja televisio. Suomennos K. Rättyä. Alkuperäinen teos Barn i fjernsynsalderen (1994). Helsinki: Gaudeamus.

Witt, S. 2000. The Influence of Television on Children's Gender Role Socialization. *Childhood Education* 76 (5), 322–324.